

YÜCEL KAYIRAN

Şiiri ve Şiir Düşüncesi

zeki Z kırmızı

2008-2025

©

YÜCEL KAYIRAN: ŞİİRİ VE ŞİİR DÜŞÜNCESİ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Bu çalışma iki ana gövdeden oluşuyor. İlk bölüm önce okunmasının iyi olacağını düşündüğüm Yücel Kayıran'ın şiir düşüncesi (poetikası) üzerine 2008-2025 arasında yaptığım okumalar ve tartışmalarımı içeriyor. Kimi düşüncelerim zaman içerisinde değişmiş olsa da kendi düşünce evrimimi de görebileyim diye güncellemeden, olduğu gibi aldım buraya. Okuyan değişimleri izleyebilir. Bölüm okur açısından ikincil ve atlanabilir.

İkinci bölüm ise Kayıran toplu şiirine bakışla ilgili. Önce tüm şiirlerinin bir eleştirel yakın okuması, sonra genel bir değerlendirme (Sonuç) yapılıyor. Bölümün başında yer alan küçük Son Akşam Yemeği yorumu da eski okumam sırasındaki küçük yorumumla ilgili.

Böylece Kayıran iki alanda veriminin doruğunda iken bugüne değin kendisi hakkında tüm yanlış-doğru birikimimi bir araya getirmiş oluyorum. Sonrası mı? Bakalım.

zeki Z kırmızı

İçindekiler

Sunuş 1

Ekler 3

Ek 1. Yücel Kayıran'la Felsefe-Şiir İlişkisi zerine İç Tartışmalar 1, 4

EK 2. Yücel Kayıran'la Felsefe-Şiir İlişkisi zerine iç Tartışmalar 2, 7

EK 3. Yücel Kayıran'la Felsefe-Şiir İlişkisi zerine İç Tartışmalar 3, 13

EK 3. Yücel Kayıran'la Felsefe-Şiir İlişkisi zerine iç Tartışmalar 4, 29

Yapıt 31

Yücel Kayıran Şiiri 1 32

Yücel Kayıran Şiiri 2 33

Sonuç 59

Kaynaklar 70

EKLER

EK 1

YÜCEL KAYIRAN'LA FELSEFE-ŞİİR İLİŞKİSİ ÜZERİNE İÇ
TARTIŞMALAR 1

(Yazım tarihi: 2008)

Kayiran 1964 doğumlu. Felsefeden geliyor. Şair. Ama şiir üzerine de düşünen, bu düşüncelerini dizgeselleştirmeye, belki ileride bir bildiriye (*manifesto*) dönüştürmeye çalışan bir şair. İlgili çevre çelişik de olabilen birkaç nedenle, Kayiran tezlerine sanki soğuk kalmış gibi. Bir oturaklı şairler kesimi var ki (her yaştan) bunlar şiir yazmak (döktürmek) varken şiir üzerine düşünmeyi en hafifinden 'hafife' alırlar. Kimi, kavramsal soyutluk düzeyini, somut şiirin (imge) önünde bir engel olarak görebilir. Fazla çetrefil, fazla aykırı bulabilir '*tinsel poetika*' türünden bir alt başlığı. Oysa **Felsefi Şiir**¹ derken Yücel Kayiran'ın amaçladığı tersidir, şiirle felsefe yapmak değil, şiiri felsefi bir davranışa da (*jest*) taşıması ve taşıyabildiği oranda evrensel bir (varsa eğer) şiir ölçününü yakalayabileceği umudu. Bence onun çıkış noktası çok da doğru, ama ben felsefeyi şiire taşımak değil de sözcüğün en genel anlamında siyaseti (felsefeyi de içerecek biçimde) şiire taşımak derdim, yerinde olsaydım.

Sonuçta Kayiran emeğine uzak duruşlu bir saygı havası ve bir 'ayla' (kutsayıp rafa kaldırmak: '*Bizi aşar abi; İşimiz şiir yazmak, üzerine düşünmek değil; vb.*') bu sürecin çıktısı gibi. Ama yanılabilirim, yıllardır bu tezlerini belli dergilerde yayınlayan Kayiran böylesi bir tartışmaya neden olmuştur belki de. Bir süredir dergi okuma özüllü biri olarak, bütün bunlardan doğallıkla haberim yok (Ne kötü!)

Kitap, **Evet, Etik!** adlı eski bir çalışmayı da içeriyor.

Benim bu çalışmayla, kuramlaştırma girişimiyle ilgili genel yaklaşımım (Doğruyu söylemek gerekirse artık bir noktadan sonra bende de ip koptu, yazılar bir şeyler taşımaz oldu, bitmek bilmez bir gevezelik nedeniyle –ki bu, bağışlanabilirdi, çünkü adım adım bir düşünce geliştiriliyor- özgün katkısı yitirdim ya da göremez oldum bir yerden sonra.), çalışmanın istenilen kıvama henüz gelemediği, gereken duruluğu yakalayamadığı yönünde. Bunun da nedeni olarak, tezi için kullandığı felsefe kaynaklarının geniş ve yer yer de çelişkiler barındırabilecek bir yelpazede dağılıyor olmasını, siyasal tonundaki griliği, üçüncü olarak da 'seçmeci' (*eklektik*) tutumunu gösterebilirim.

Varsayımın doğru ve sınanabilir nitelik taşıması, kanıtlama ya da sonucun (hatta önermenin yapısal kurgusunun) doğru ve geçerli olacağı anlamına gelmez.

Sözünü ettiğim, daha çok yöntembilimsel karmaşa (sanki tüm bir felsefe tarihi, Kayiran'ın tezi için iş birliği yapıyor, kolları sıvıyormuş gibi) beni bunalttı, ama (bir de yersiz gevezelik kuşkusuz) belki de ben, tüm tepkici geleneğin bir son özeti gibi durdum ve okudum Kayiran'ı... İndirgemeci, kalıpcı (*şablon*) bir tutumu Kayiran tezlerine dayatmış olabilirim sıkı dediğim dedikçilikle (*inat*)... Üstelik bu da benim kusurum deyip geçemem, çünkü önemli (bir tutuculuk örneği).

Yaklaşımında karşıcıl (*protest*) bir duruş okuru beklenmedik şeylerle (*sürpriz*) buluşturuyor. Türk şiir geleneğine kendi ölçütlerini uyguladığında, şiirimiz üzerine üretilmiş genel geçer yargı ve tezlerin bir bölümü en azından tartışmalı olabiliyor.

¹ Kayiran, Yücel; **Felsefi Şiir: Tinsel Poetika** (2007), Yapı Kredi yayınları, Birinci basım, Haziran 2007, İstanbul, 529 s.

(Bütün bunlara dokunmakla yetineceğim yazık ki. Titiz bir çözümleme yapacak ne zamanım ne gücüm var. Burada yalnızca Kayıran tezini aktarmakla yetineceğim.) Bu arada Kayıran'ın dil yetersizliği ve tutarsızlığına, eski sözcük düşkünlüğüne değinmeden ve bunu eleştirmeden geçemem. Biz ve sonraki (özellikle) bir kuşak var ki, Türkçenin olumsuzluğuna, yaratıcı gizilgücüne inançlarını yitirmiş, havlu atmış görünüyorlar: *Batının büyük dillerinin sözcüklerini ve kavramlarını ille de karşılamak gerekirse (hani olduğu gibi kullanmak varken), yalnızca Türkçe köklü sözcüklere sıkışıp kalmanın 'alemi' yok. Farsça, Arapça, Fransızca, her neyse yan yana kullan gitsin, yedekte, torbada olanı esirgeme.* Bu tutuma (kolaycılığa demeliyim) karşı çok öfkeliyim. Dili, böylesi bir yaklaşım geliştirmez, güzelleştirmez. Bunu yapan ister çevirmen ister araştırmacı ister şair olsun, hiç önemli değil, yazdığı şeyin içeriği de bir yerden sonra değer taşıyor, canım sıkılıyor, bir an önce kurtulma isteğimi zor bastırıyorum.

Yücel Kayıran'ın önce kendi dili üzerinde düşünmesi gerekir, eğer tezleri inandırıcı olsun, tartışılabilir, onaylansın istiyorsa.

Nedir peki *felsefi şiir*?

Gelecekteki iyiyi isteme düşüncü (ideoloji), şimdinin isteği (arzu) 'dünyagörüşü' ise, *felsefi şiir poetikası* bu iki düşlemsel tasarım (yazar 'tahayyül' diyor) arasında oluşan gerginlik ve çatışmayla devinime geçirilir. (Gizli bir *pratico-inerte* öneriliyor). Düşüncü bir yanılsamadır ve yanılsama üzerine kurulmuş bir şiir de yanılsamanın şiiridir. *Felsefi şiir* usun varlıkbiliminin (*aklın ontolojisi*) de şiire katılmasını ister. Ussal varlıkbilimi denilen şey, geçicinin arkasındaki 'varlığı ve tini duyumsama'dır.

Bana kalırsa hemen sonuç çıkarmak erken bile olsa, Kayıran'ın tezinin 'gizemci' (*mistik*) boyut taşıması söz konusu. Yanlış anımsamıyorsa, okuduğum şiirleri de bende bu izlenimi yaratmıştı.

Ona göre, *felsefi şiir* bir sorunlu (*problem*) durum şiiridir. İnsanın olanaklarını (*imkân*) gösterir. Bunu odağına koyar. İnsanın karşılaştığı *metafizik* (ontik) durum, var olmak istemeye varoluşun gerçekleştiği durum arasındaki durumdur. Varlığa yerleşmek... İşte şiir buna aracılık etmelidir.

Düşüncesi derinleştikçe çıkmaz da koyulaşır. Kayıran'a göre bilgililime (*epistem*) bağlanan (Bağlanmak!) şiir insanlık (*hümanizma*) geleneğinin sınıfsal ayrıcalığına sırtını dayar, örneğe Cumhuriyetin kök(en)leri yadsıyan toplumsal girişimi... Bu da nereden çıktı demeyin. Olmadık kaynaklardan olmadık sonuçlar bir kez çıkarılmayagörölsün? Yazı nerelere uzanmaz ki?..

Ona göre *felsefi şiir*in temel kaygısı ve sorusu şu: *Özne olamamak insana ne yapar?* (73)

Tezini destekleyen Türk şiiri örnekleri (burada vermeyeceğim) ilginç bir biçimde 'belli' bir şiir anlayışını, duygusunu taşıyor ve örneğin ben bu duygusal tınıyla (*ton*) çok da barışık değilim ya da en azından *temsil* açısından bu örnekleri yeterli görmem.

Öte yandan, yazarın şiirimizin *metafizik* (felsefe) korkusuna değindiği sayfalar önemli. Ama durum, şairin aynı zamanda toplumunun eleştirel aydını olmasıyla da ilgili değil mi? *Metafiziği* ille de değişik bir ulam (*kategori*) olarak mı görmeli?

Evet, Kayıran'ı anlıyorum ama ortalamanın üzerinde şairlerimizin, bilincinde olsun olmasın, *metafizik* kaygılardan da esinlenmediği, *felsefi* bir şiir duruşlarının olmadığı biraz ileri gitmiş bir yargı gibi görünüyor bana; bu duruşun *ne'liği* ayrı bir tartışma konusuyken, aydın (*entelektüel*) donanımının yeterliliği doğal olarak tartışılabilirken...

Has, iyi şiir bu gerilimden yoksun değildir. Sorun şairin aynı zamanda bir insan olarak duruşuyla da ilgili, yani seçtiği şeyle... Çünkü herkes, sokakta yürüyen insan

da ayağıyla yere basarken usuyla (düşlemleriyle diyelim) geleceği çağırır. Sokaktaki herhangi biri...

Eğer, diyorum son olarak, felsefe aynı zamanda siyaset ise, Moliere'in kahramanı gibi, olsa olsa, konuşurken düzyazı konuştuğumuzun ayrımında değildir ve iş (*marifet*) de tam burada: ne konuştuğumuzu bilmede.

EK 2

**YÜCEL KAYIRAN'LA FELSEFE-ŞİİR İLİŞKİSİ ÜZERİNE İÇ
TARTIŞMALAR 2. SON BASKIYA (2025)² EKLENEN YAZILAR:**

(Yazım tarihi: 2025)

Kayiran'ın yeni baskıya yaptığı güncellemelerin onun geliştirdiği tezlerini pekiştirdiği beklentisi yanıltıcı olabilir. Bendeki izlenim en azından bu yönde. Sanki şairimizin kuramsal gemisi su almaktadır. Kuram başından beri adım adım, emekle taş taş üzerine kurularak geliştirildi ama bütünlük sorununu başından beri yaşıadı. Dolayısıyla da denge sorunu yaşıyor.

Realite ve Zeitgeist, s. 110-124

Benim açımdan çok sorunlu bir yazı bu. Daha girişte: “*Şiir sözkonusu olduğunda gerçekçilik, edebi bir ideolojidir. Olanı değil, olması gerekenin dile getirilmesini söyler.*” (110) Bunu nereden çıkardığını doğrusu bugünün içinden anlayabilmiş değilim. Ona göre şiirimizde bu gerçekçiliğin ürettiği ana imge, Anadolu imgesidir. Kayiran'a göre şair, ‘*kendi çağının realitesini, zamanının ruhunu (Zeitgeist) görebilmeli.*’ Yani bizden uzaklaşan ışığını algılamalı (Agamben). “*Realiteyi kaybediyor oluşun, negatifin sesidir şiir ama kötümser değildir. Kötümserlik tarihyazıcısının duygusu değildir.*” (117) Şair tarihyazıcısı mı? Ona göre tarih sözcüklerin değil, tinin yürüyüşüdür. İyi de şiir aynı zamanda ‘*bilinç*’ mi? Bu çok kuşkulu ve sakınımla karşılanacak bir yargı değil mi? Sonra, ‘*değerlerden vazgeçememek*’ neden yeğlemenin (*tercih*, diyor) içselliği ya da tinselliğini kanıtlar ki? Şu anlatıma Türkçe’nin yetmezliği mi diyelim: “*Realite hepsi olmayandır. Varolanların/gerçekliğin dışında bir de hiçolan, ‘olmayan bir şey’ ya da ‘hiçbir şey’ alanı vardır.*” (119) Gerçeklik gibi *Hiçlik* de varlığın tamamı değildir, çünkü *Varlık* tümüdür. Onun “*gerisinde hiçlik zemininde yükselen tinsellik vardır.*” (120) *Varlık/Hiçlik* yapay kavram çifti ister istemez çelişik, sapkındır. Sonunda ‘*tinsellik*’le (ya da Tanrı’yla) kolayından çözüverirsiniz güçlüğü.

Kayiran'a göre **Beni Hiç Göremezsın** (2004); şiirinin ana *poetik* duruşunun, dünya ve yaşam algısına ve deneyimine ilişkin kişisel *poetika*sının ortaya çıktığı kitabı. (121-2) Kayiran'ın bir özelliği var, seçimli bir özellik... Oldukça hızlıdır düzeyler arasında geçişleri ya da aşimleri... Genel, kuramsal bir önermeden kolaylıkla gündelik kişisel bir bilgi ya da veriye, tek şiire vb. geçebiliyor. Aradaki tüm aşamalar atlandığı için yazıları yapı sağlamlığından yoksun, tutarsızmış gibi görünebiliyor. Düzeyleri ulamsal (*kategorik*) anlamda ayrıştırması gerekiyor bana kalırsa. Yer yer meydan okumaya vardiıyor işi: “*Yani kusura bakmayın, benim hikâyem, benim realitem farklı. Benim hikâyem sınırları devlet tarafından çizilen sol-sağ karşıtlığındaki solun sınırları içine sığmaz, sığmamaktadır.*” Eh, bu alıntı, tarih, toplum, siyaset biliminin de kavramlarının alt üst edildiği anlamına geliyor gözümde. (Yakışmaz bir indirgemecilik tutsak alıyor öfkeli olduğunda şairimizi.) Yargısı şu: “*İçinden geldiğiniz tarihsel dünyayı dile getirmek ve ondan epistemolojik-poetik kopuşu dile getiren şiiri inşa etmek.*” (124) Bana göre bunun anlamı işi yokuşa sürmek ve bir tez ileri sürmek değil, açıklamayı açıklanamaza indirgemek...

² Kayiran, Yücel; **Felsefi Şiir-Tinsel Poetika**, Everest yayınları, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş yeni (1.) basım, Mart 2025, İstanbul, 465 s.

Modern Politik Şiir ve Heine, s. 125-146

"*Felsefi şiir, toplumcu bir şiir değil ama politik bir şiirdir.*" (125) Toplumcu ile siyasal (*politik*) olanı ayırmak için kullandığı ölçütler ise iç yakıcı olduğunca içler acısı (benim açımdan). Sonu Sezen Aksu şarkısında biter gibi görünüyor bu kafa karışıklığının. Dipçede ise, kendisinin yazdığı şiirin ne düşüngüsel (*ideolojik*, diyor) ne de toplumcu olduğunu, şiirinde herhangi bir düşüngünün sözcülüğünü yapmadığını söylüyor. (125) İnsanın içinden sormak geliyor: *Sen, oradaki (kişi, özne, her ne ise); şiir yazmıyor musun ya da niye şiir yazıyorsun?* Bir düşünce emekçisine bunu yakıştıramıyorum açıkçası. Kayıran'a göre '*toplumcu gerçekçilik*' ile '*politik şiir*' iki ayrı '*poetik bütün ve kategori*'. Toplumcu şiir siyasal bir şiir değildir, yazıldığı dönemin siyasal durumuyla örtüşür ya da örtüşmez. Sovyetler Birliği'nin erken (Stalin) dönemlerindeki Jdanov'un ekmek arasına bayat salam gibi araya girmemesi bu durumda zordur. Toplumcu gerçekçilik, '*resmi ideoloji*' açısından neyin doğru olduğuyla ilgilidir. (Bugün böyle bir tartışma nasıl yapılabilir? Çok geç değil mi? Doğrusu bunu anlamakta güçlük çekiyor, ama yine de anlıyorum.) Nazım'dan şiir örneklerinin indirgenmiş yorumu da gecikmez. O Nazım, bu Nazım, Şu Nazım... Nazım'ın ayrıcalığı, şiirinin bir yandan toplumcu gerçekçi iken öte yandan siyasal şiir olabilmesi Kayıran'a göre... Hangi kesici aygıtla yapılabilir ayrıştırma işlemi? "*Toplumcu gerçekçilik, ulus devletin kendini inşa etme projesini gerçekleştirirken, bu gerçekleştirme pratiğinde yetersiz kaldığı düzlemi (aslında yetersiz kaldığı değil, bazı bölgeleri göz ardı eder, bu bölgeler özellikle Kürtlerin yaşadığı bölgelerdir), ikamet etmenin sonucunda vücut bulur.*" (129-30) Öyleyse *sosyalist gerçekçilik* bir tasarı (*proje*) şiiridir ve izlekleri (gelecek tasarımı) parti/devlet görevlilerince (bürokrasi) sunulur. (13) Toplumcu şiir, toplum ile birey arasındaki karşıtlıkta toplum yanını savunur. Ben de bu durumda havlu atarım. Yenildim, sevgili Kayıran. Saymaya başlayabilirsin.

Siyasal şiire dünyadan iki örneği veriyor. Shelley (İngiltere), Heine (Almanya). Shelley'de krallık eleştirisidir siyasal şiirin kaynağı (aynı zamanda laiklik). Siyasal şiir Heine'de doruk yapar (Kayıran'a göre). Halk, alt kesimler şiirine girmiştir. Üst kesimlere de keskin yergisel (*satirik*) eleştiri okları yöneltir. Heine yenilmişlerden yanadır. Bizim klasik şiirimiz (Divan) ise yönetici katman şiiridir. Halk ve siyaset içermez. "*Şimdinin tarih yazıcılığı, Heine şiirinin temel özelliğidir.*" (139) Heine özel mülkiyeti de eleştirir. Ama Marx'tan 21 yaş büyüktür, dolayısıyla ondan etkilendiği söylenemez. Gözden kaçırılmaması gereken ise, Heine'nin eleştirel bakışını oldukça kişisel, bireysel bir yerden dile getirmesi şairimizin.

Öte yandan klasik şiirimizin öteki damarı saydığı halk şiirimizin siyasal şiir olduğu da tartışmalıdır şairimize göre. Çünkü halk şiir geleneğinde devlet, sonluluğu içinde kavranmaz. Çünkü "*(p)olitik şiir, siyasal olanla, yani devletin yapıp ettikleriyle ilgili bir şiirdir.*" (145) Soru şu: devletin yapıp ettiği halkta (*tebaa*, diyor) bir ayrışma yaratıyor mu? "*Dolayısıyla politik şiir* [Carl Schmidt'e de gönderme yapılarak-Zzk], *bir bağı ya da ayrılığı, birleşmeyi ya da ayrışmayı, yani düşman ile dostu ortaya çıkaran ayrımı dile getiren bir şiirdir.*" (145) Saptama bizi Kayıran'daki Marksist gelenek, hatta öncesinde kentsoylu (*burjuva*) devrimler geleneği içinde tarih-toplumbilim açıklaması olarak ortaya çıkan kaç yüzyıllık kavram setinden uzaklaşma çabasını da gösteriyor. *Sınıf* kavramına başvurmamak için epeyce bir çaba harcadığı söylenebilir. Amerika'yı yeniden bulmak için önceki buluşları kazımak, silmek gerekiyorsa vay gelinen dünyanın haline!

Felsefi Şiir Fragmanları, s. 292-298

Kayıran'a göre;

1. Felsefi şiir bir *aporia* (çıkışsızlık, geçersizlik) durumu şiiri. Yani *aporia*'da olmak, bir derdi olmaktır. Köprü yoktur. İki yandan vazgeçememek ve iki yanda kalamamak gerilimi. Gidilecek yol yok ama dönüşün de anlamı yok.
2. Felsefi şiir, varlık (*ontik*) durumun şiiri. Yalnızca içsel, tinsel değil. Ekinel (kültürel) insanın varlık durumu (Bourdieu). Kendi varlık durumunu dile getiremeyen şiir, *arabeskleşir*, *kitsch*'leşir.
3. 'Varoluş sorunu'nun şiirle bağlantısı, nedenselliğe dayalı bir zorunluluk bağlantısı değil. Yanlışlanma (Popper) yıldırısını (*risk*) göze almayan, sınamayan hiçbir *poetikanın* değeri, önemi olmaz.
4. Felsefi şiir düşünce şiiri değil, düşünme durumunda olmanın şiiri. Düşünme durumunda olmak, belleğin ve kuşkunun varlık durumunda olmaktır.
5. Usavurumsal (*mantıksal*) düşünme öncekinin üzerinden yürütülür. Oysa düşünmede olmak, anlıksal değil bellekseldir. Zemini bellektir ve bellek 'düşünmenin varlık odası'dır. Varlık bellekte bedenlenir (Heidegger). (295)
6. Felsefi şiir başarısız insanın şiiri. Başarısızlık insanı dibe taşır. Başarısız insan yitiren insandır. Yitiren içine çekilir, içsel alan, toprak, yurt yaratır. Yani tinsellik de oluşan bir şeydir. Ama duygululuk değildir.
7. Felsefi şiir içinde bulunduğu tarihsel koşullarla bağlantılıdır. Üstü örtülemeyecek durum yüzeyde çıkış arar. (12 Eylül 1980; 'reel sosyalizm'in çöküşü, 1989; New York saldırısı, 2001).
8. İslamcı şair/şiirde sınıf, solcu şair/şiirde din/metafizik neden yok? Ve bu durum neden olağandır? "Cumhuriyet dönemi Türk şiiri, aslında ideolojik zihniyet kamplarına bölünmüş bir şiirdir." (297) Anneyle ilgili bir şiir yazılabilmiş ama annenin varoluşuyla ilgili şiir yazılamamıştır.
9. Tiyatro oyun olduğu bilinciyle ilerlerken eğer varlıksal bir durumla ilgili ise sinema gerçekliği terk etme ve dünya dışına çıkmayla sonuçlanır.
10. Dünyadan çıkmak, yani tarihsel olan ile gerçeklik olandan, bunların anımsattığı yükümlülüğten bir an kurtulup dışa çıkmak (*ontik* olan)... Şiir yazma deneyimi budur. Şiir bu nedenle yazılır. "Dünyanın dışına çıkmak ve dünyanın zamanı dışında bir başka varlıksal anın zamanı içinde olmak veya bundan yaşamak payı almak için. Dünyanın zamanı dışında varolmak, kendime ve nesnelere, olagelmış hallerimize değil de, sanki ilk hallerimize nüfuz etmek imkânı veriyordu. Kendimi başlangıçtaki halimle görmek." (298)

Felsefi Şiir'in Kısa Tarihi, s. 299-308

Şiirimizde şiir devinimi (*hareket*) dönemi bitti. Her şairin bir *poetika*sı olma koşulu yok. *Poetika* dönüm noktasını dile getirir. *Poetikalar* zorunlulukla ortaya çıkarlar. Etkilenmeyle ortaya çıkan *poetikalar*, kipleri ne olursa olsun, sürdürülemez ve terk edilir. Zorunlulukla gelen *poetika* bir dönemin bittiğini, yıkıldığını gösterir. Kayıran'a göre, şu an 'tekil *poetikalar*' dönemi içindeyiz. 80'lerden sonra **Felsefi Şiir** (Yücel Kayıran) dışında bir şiir anlayışı çıkmadı. "Felsefi şiir anlayışı bugün şiirimizin *anayoludur*." (299) Şair bu yazısında kendi *Felsefi Şiir* kavramıyla olan serüvenini anlatıyor. Ona göre bugün kimse, *Şiir felsefeden çok ideolojiye yakındır*, demiyor, diyemez de. Bu değişimi ülkemizde sağlayan ise kendi yapıtı **Felsefi Şiir**'dir (2007).

Artık şiirimizin ana yolu *Felsefi Şiir*'dir.³ Kendisine sataşmalar ise '*ideolojik*' kökenli. Şöyle diyor: "*Felsefi Şiir'i poetik olarak sorunlu gören biri var ise, ki elbette olabilir, kitapta dile getirilen argümanlarla tek tek hesaplaşması gerekir. Di. On sekiz yıl oldu. Ama ben o kişinin felsefe bilmesini, Türk şiir bilgisine sahip olmasını, zeki ve ayık olmasını, kendi geçimini kendisinin sağlamasını beklerim.*" (302) Dediğine göre, baştan beri bir '*poetik etik*' anlayışı kurmaya da çalıştı (Kant'ın etik ilkesine dayalı). Doğrusu, bu yaklaşımında haklı bile olsa, Kayıran'ın işimizi kolaylaştırdığı pek söylenemez.

Tinsel Mimesisi, s.309-311

Ona göre şiirin ne olduğunu değil, nasıl ortaya çıktığını irdelemek daha anlamlı. "*Nelik, açığa çıkışla, meydana gelişle ortaya çıkar.*" (309) İlginç biçimde iki sözcüğü ayırıştırıyor (ki bana göre yanlış). *Esin* ve *ilham*. *Esin*, tinsel olanı dışsal olandan alma durumu, *ilham* ise tinsel olanın içsel olarak yaşandığı evre. Kendi şiirini ona '*ilham*'la gelene, '*ilham*' anında görüne, yani açığa çıkana ya da tinsel olanda oluşana bakarak yazdığını söylüyor. "*İlk dize, tinselliğin ona görüldüğü ilk biçimin betimi. Zemin ilk dize, zirve ise son dizedir. Doruk noktasında biter şiir. Şiirlerimin bitim anının, kendini uçuruma bırakıyor gibi bitmesinin nedeni sanırım burada.*" (319) '*Tinsel görüntü*' ya da '*içsel düşünce*' aşkın bir durumu değil, varoluş durumunun içsel çınlaması, içsel olanın kendini göstermesi, *fuka* açmasıdır. Hatta tinsellik, insandaki doğadır (*naturata*). Bir kendiliğindenlik biçimidir, 'arzu ya da isteme değil'. "*Tin, yaşadıklarımızdan yaşayamadıklarımız olarak geriye kalandır.*" (310) Anının gölgesinde kalan... "*Şiir olup bitenin, yalın gerçekliğin değil, gerçekliğin, geçmişte bıraktığı izlerin zamanla dönüştüğü tinselliğin betimlenmesidir.*" (311) O zaman şiir içten gelenin yansıması (*mimemis*) ise zorunlulukla yazılır. Ama şair özgürdür, duygularının kölesi değil. (Zorunluluğun özbilinci). Ayrıca, şiir içsel/tinsel olanın tıpkılanması (*taklit*) ise, nedeni (önsel olarak) şairde var demektir. "*Bir şairin şiirinin nedeni kendisinde olmalıdır. Şair nedeni kendisinde olan varlıktır.*" (311) Bunun anlamı ise şairin '*etkin*' olmasıdır. (Spinoza). Öyleyse şiir *mimesis*tir (Platon), ama tinsel, tinsel olanın tıpkılanımı olarak. "*Sizde görünüşe gelen, açığa çıkan tinselliğin bir taklididir şiir.*" (311)

Söyleşiler, s. 399-457

• '**Şairlik, Duymakla İlgili Bir Şeydir**', Hilmi Haşal, Kitap-ıık, s. 93, Nisan 2006.

Söyleşinin bir yerinde, Kayıran, 60'lardan günümüze kimi şairlerin '*moda*' olan düşüncülere (*ideoloji*) göre solcu, liberal, İslamcı, Türkçü '*retorik*'le şiir yazabildiklerini söylüyor. Çünkü onlar şairliklerini '*ideolojiyle inşa*' ediyorlardı ve bu sonuç kaçınılmazdı. Eğer '*ideoloji*' kişileri özne yapıyorsa (Althusser), o zaman '*ideolojik hegemonya*' bittiğinde şair öznesi ortada kalıyordu.

Ona göre, felsefe us (*akıl*) değil. Us, öğrenilen bir şey. Felsefe ise, ustan çok, bir sorunsal (*problem*) görebilmektir ve sorunsal imgeyle gösterilmez. "*İmgeci şiirin problem gösteremeyişinin nedeni de budur bence. Problem hikâyeye demektir. Dolayısıyla, problemin gösterilmesi teknik bakımdan hikâyeyi gerektirir. Ancak şiirdeki hikâyeye, hikâyedeki hikâyeye değildir. Şiirdeki hikâyeye, imgeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurularak gerçekleştirilen bir hikâyedir.*" (410)

³ Bu konuda Orhan Koçak'ın K24'teki bana göre her zaman olduğu gibi epeyce üst perdeden, çirkin yazısına, hatta alaycı sataşmasına bakılabilir: [Yücel Kayıran'ın Felsefi Şiir'ine dair: Makas açılırken...](#), 15 Mayıs 2025, K24. [Yücel Kayıran'ın Felsefi Şiir'ine dair: Makas açılırken...](#) – K24

Kayıran için, şiir, tarihsel nitelikli bir başarı değil, varlıkbilimsel (*ontolojik*) nitelik taşıyan bir başarı. Tabii şairin şaire, şiirin şiire (göre) başarısı tarihsel olabilir. Ama şiirin kendi, '*insanın ortaya koyduğu ontolojik bir başarıdır ve onun ontik durumuyla bağlantılıdır.*'

Şiirin amacı yalnızca siyasal olanı göstermek değil. Böylesi '*ideolojik kaygı*'dır. Oysa felsefi şiir için konu insanı yaşadığı çağın koşulları içinde çıkmazla yüz yüze getiren durumu göstermek. Bu da insanı sınıfsal konumu içinde kavramak demek, ki son derece siyasal bir durum(dur) aslında. Çünkü şiirin tinsel evreninde sınıf çelişkisi yoksa, şiir egemen sınıf düşüncesünün kapsam alanı içinde demektir. '*Şiirin laikleştirilmesi*', tinsel/metafizik olanın şiirden arındırılması ve bunun geriye doğru ucu, 19. yüzyıl olguculuğuna (*pozitivizm*) dayanır. Dolayısıyla bildirgeler (*manifesto*) dönemi artık kapandı. Çünkü bildirge tekerkeci (*totaliter*) bir yan taşır. Kayıran için geçerli soru şu: "*Dünyayı belli bir ideolojiye veya kendi kişisel çıkarlarımıza göre mi algılıyoruz, yoksa dünyada olup bitenin neliğine göre mi? Ve şiir bunlardan hangisinin ürünü?*" (419)

Ya bir derdiniz var gösterirsiniz ya da derdiniz yoktur, varmış gibi gösterirsiniz. İkincisi sözü dolandırır, süsler.

- '**Yücel Kayıran'la Felsefi Şiir Poetikası Üzerine Söyleşi**', Murat Kuruş, İthaki, s.1, Eylül-Ekim 2006.

Felsefe yazını öldürür mü? Takıntılı, kuşkucu (*paranoyak*) bir yargı.

Şiir sözcüklerle de kavramlarla da yazılır. Kavramsız ve sözcüksüz şiir olmaz. Bir şiiri felsefi şiir yapan şey içerdiği felsefe kavramları değil. Şairin düşüncüsel (*ideolojik*) kimlik taşıması ile düşüncüsel şiir ayrı şeylerdir.

Türk şiiri 60'lardan bu yana bunalım (*kriz*) yaşamaktadır. Düşüncüsel şiirin öne çıkarılması nedeniyle... Günümüz şiiri ise bir yol ayrımında. "*Bu yol ayrımı, insanın varlık durumunu, onun araftaki halini dile getiren felsefi şiirle, bu şiire karşı bir cephe kurmaya çalışan insanı arzuya indirgeyen şiirle Hilmi Yavuz'un şiirini söylemsel olarak takip eden şiirdir.*" (426) [Bu alıntıda kafa karıştıran bir Türkçe sorunu var-Zzk.]

Tanzimat'tan bu yana, Türkiye toplumu destansı bir dönemi yaşıyor. Bu dönem 90'lı yıllarda bitti. Yeni bir dönem başladı ve adı henüz konmadı.

70'li yılların toplumcu şiirinde (*ideolojik şiir*) sınıf çelişkisi gösterilememiştir. Böyle bir kaygısı bile yoktur. Ama işçi sınıfı dünyagörüşü bol bol dile getirilmiştir. İslamcı şiir için de aynı şey. "*Şiirde konuşan özne ya da anlatıcı-ben, şiirin tinsel evreninde hangi çelişkiler içinden konuşmaktadır. Bu gerilim, ideolojik değil, temelde sınıfsal çelişkilerdir ve insanı bu çelişkide ve onun geriliminde göstermek felsefi şiirin temel ilkelerindendir.*" (429)

"*Dindarlık bir 'bulma haline' bağlanmaktadır. Tasavvuf, kişisel moment olarak, dindarlık öncesinde yer alan bir varoluş durumuna odaklanır. İnsanın gaybla ilgisi, kaybolmuşluğuyla ilgisinden gelir (...)* (T)asavvuf, insanın doğasıyla ilgili olduğu ölçüde vazgeçilmezdir." (432)

- '**Felsefi Şiir'e, Türk şiirinin temel sorunlarıyla hesaplaşarak varıldı**', Devrim Çakır, YKY Haber Bülteni, Temmuz 2007.

Türk şiiri ortamında, genellikle başkasının buluşuyla beslenilir hem de yadsıyarak.

Düşüncü (*ideoloji*) ve dünyagörüşleri, insanı insan yapan özelliklerin ne olduğuna bakmaz, dolayısıyla insanı değil insan tasarımlarını dile getirirler. Bu tür şiirin dönemi geçmektedir.

“Felsefi şiir poetikasına, Türk şiirinin temel sorunlarıyla hesaplaşarak varılmıştır.” (436)

- **‘Felsefi şiir için etik önceldir’, Cemal Atay Genç, Cumhuriyet Kitap, s.920, 4 Ekim 2007.**

“Eleştirel bilinç, modern şairin doğasını, ontik durumunu oluşturur. Şairi, diğer edebi türlerin yazarlarından ayıran temel özellik, onun eleştirel bir hal içinde olmasıdır. Bu eleştirel hal, kötülüğe, yalana, iktidara, yanlış bilince, ideolojik düzmecelere karşı tahammül edemeyiş halidir.” (439)

Eleştiri, gerçeğin üzerine örtülmüş örtünün çekilip alınmasıdır (*‘de kaba’*, Althusser). İyilik kötülük kavramlarında şair yandır (*taraf*) ama roman yazarı bir yanı tutamaz. *“Şair ise tam tersine kötülüğe tahammül edemeyen kişidir. Dolayısıyla, şair eleştirel bilince veya eleştiri halinde olma durumuna roman yazarından, ontolojik olarak daha yakındır.”* (440)

Yaşadığı sorunla hesaplaşmayan ama onu aştığını savlayan kuram palavradır. Şiir doğası gereği, öznenin özerkliği temeli üzerinde yükselir. *Etik, poetik* olandan önce gelir. Çünkü her şeyden önce, ıra (*karakter*) insanın neliğiyle ilgilidir, *poetik* olan veya şiir ise insanın ortaya koyduğu başarılarından biridir. Yani aktörel (*etik*) olan, varlıkbilimsel (*ontolojik*) olarak temelde yer alıyor.” (445)

Felsefi şiir, felsefi bir anlayışın *poetik* uygulaması değil (Heidegger’e gönderme yaparak).

Şiirin bilgisi, şairin ortaya koyduğu bilgidir.

‘Kartopu tipi şair’.

- **‘Felsefi şiirin hedefi hakikati dile getirmek’, Kadir İncesu, BirGün Gazetesi, 20 Aralık 2019.**

“90’ların başına gelindiğinde, solda ideolojik şiirin imkânı kalmamıştı. Ya İkinci Yeni’yle devam edecektik, ki orada da değindiğim sorun vardı ya da yeni bir yol aramamız gerekiyordu. Felsefi şiir, şiirimizdeki bu yeni yolun adıdır.” (455)

“Felsefi şiir, şimdiki zamanın lağvedildiği, fetret döneminin, işçi Sovyetler’inin olmadığı bir dünyanın şiiridir. Felsefi şiirin hedefi; olanı, varlığı, bastırılmış, üstü örtülmüş, gizlenmekte olan hakikati dile getirmek.” (456)

Şair öncelikle *‘felsefi bir göz edinmeli’*, içinden geldiği veya içinde bulunduğu *aporia*’ya odaklanmalı, geriye, başlangıca doğru düşünmeli. *“Felsefi şiir bir şimdiki zaman şiiri değil, bugün mevcut olan problemi geriye doğru kazarak dile getiren bir şiirdir.”* (457)

Soru: Şaire kişisel *poetika* neden gerekli? 1) Yoldan sapmamak için, 2) Şiir bir tasar (*proje*), reçete değil, çerçeve olduğu için...

EK 3

YÜCEL KAYIRAN'LA FELSEFE-ŞİİR İLİŞKİSİ ÜZERİNE İÇ
TARTIŞMALAR 3

(Yazım tarihi: 2024)

I

Yaklaşık bir yıldır Yücel Kayıran, çalışmalarımın bir parçası oldu. Toplu şiirlerini okurken (2006 tarihli **Çalgın** dışında, çünkü baskısı yok) bir yandan da tek başına giriştiği ve yanı sıra tek başınalığı savunduğu şiir kuramı ve Türk şiirini kuramlaştırma çalışmalarını izlemeye çalışıyorum. Bundan 10-15 yıl önce Yapı Kredi'den **Felsefi Şiir** (2007) adlı kitabını okumuş, Kayıran okumam orada kalmıştı. Ama *Doğu Batı Dergisi*'nde hazırladığı Dünya ve özellikle Türk Şiiri özel sayıları da eklenince sanırım otuz yıla yayılan dev emeğinin ülkemizde az bulunur bir tasarla (*proje*) ilgili olduğunu yeni yeni anlamaya başladım ve yoğun bir Kayıran okuması yaptım. Ne yazık ki başka sayısız okumayla birlikte. O zaman da yeterince yoğunlaşamadığımı, dizgeli bir eleştirel okuma yapamadığımı görüyorum, ama böyle olmasında biraz Kayıran'ı sorumlu tutuyorum. **Poetik Varlık**⁴'de⁴ öne çıkan bir dil (Türkçe) ve basım sorunu, yazarın aynı zamanda yaratıcı yazar olduğu da göz önünde tutulursa elimizdeki baskının özensiz ve ivedi (*acele*) yapılmasıyla ilgili olduğunu düşündürüyor insana. Bunca yazım yanlışı, zaten zor olan metinleri içinden çıkılmaz kıldığı gibi niteliklerini karartıyor (bana kalırsa). Bu kitabın düzgün ve elden geçirilmiş, yeniden düzenlenmiş bir baskısının yapılması, gerekirse birkaç kitaba ayrıştırılması iyi olacak, Türk şiirini dert eden kesimler için. Hoş, yukarıda sözünü ettiğim özel sayılar, az çok eksikleri gideriyor, diyeceğim ama aynı sorun orada da sürünce, şaşırmadım değil. Böyle önemli bir girişim, dil engeline takılmamalı, tersine dili de teziyle uyumlu bir düzeye sıçratmalı, kusursuz bir algıyı olanaklı kılmalıydı. Özel sayıların sorunu, her ne denli Kayıran sıkça araya girip çerçeveleri yeniden belirlese ve yazı seçimlerini kendi geliştirdiği kuramı dolayında ve olabildiğince gerçekleştirse de geniş bir yelpazede yazar, araştırmacı yazılarından oluşturulmasıyla ilgili. Kayıran'ın baskın, egemen (*dominant*) çerçeveleri her zaman bütünselliği, iç tutarlığı sağlamak için yeterli olamıyor. Ama buradan geçerek Kayıran'ın çalışmasını genel çizgileriyle yorumlamak isterim. Felsefe kökenli bir yazar olmasının tüm katkısını son damlasına değin şiir kuramına aktarması onu önce yöntem sorunuyla buluşturmuş belli ki. Türk şiirinin olağanüstü bir taramasını yaptığı ve kendince, bütünde ve ayrıntıda ele gelir, kullanışlı, iyi bir harita çizdiği çok belli. Bu ülkede kaç kişi, işin içinde olanlardan söz ediyorum, bunu yapmıştır kestirmek zor. Antolojileri saymazsak yok aslında. Onlar da ne kadar sayılır, kuşkulu. Ama sonuç olarak Türk şiir varlığını görünür kılıp betimleme çabası, kendisini şiiri kavrama ve yorumlamaya ilişkin yöntem sorunlarına taşıdı. Kuşkusuz felsefeyle şiiri ilişkilendiren ne ilk kişi ne son kişidir Kayıran, ama alanının sınırlarını belirleyip yöntemsel yaklaşımıyla en azından ülkemizde biraz ayrışıyor. Felsefeden şiire bakışı 20. yüzyıl Heidegger çizgisinde bir varoluşçuluğa dayanıyor olsa da inanılmaz biçimde tüm felsefe tarihinin söylemini yeri geldiğinde arkasına almaktan da çekinmiyor, çünkü geliştirdiği kuramına odaklı olarak tüm felsefe tarihi bir gerece dönüşüyor çalışmasında, ama dikkati çekmek isterim, yalnızca felsefe

⁴ Kayıran, Yücel; **Poetik Varlık** (2023), Everest yayınları, Birinci basım, Ağustos 2023, İstanbul, 608 s.

tarihi değil, tarih, toplumbilimi, siyaset bilimi, vb. de. Bu da bir dizi sorun demek. Çünkü yöntemselliğin ön koşulu, tümel yargı. Bunu eşsiz okuma deneyimiyle başlangıçta geliştirdiği ve büyük bedeller ödediğini düşünmemizin bir sakıncası yok. Bir önermesi (tez) olduğu açık ama önermenin olguyla desteklenmesi ve doğrulanmasından (yanlışlanması) önce can alıcı bir aşama daha söz konusu: Kavramlar. Yeni kuramlaştırma, yeniden anlama girişimi, 1) önceki tüm kuramlaştırma girişimlerinin eleştirisi (*kritik*), 2) yeni kurama güçlü ayaklar, kavramlar seti oluşturmakla doğrudan ilişkili. Kayıran'ın kuramlaştırma girişiminin gereksinim duyduğu asıl eleştiri de bana göre kavramsal araçlarıyla ilgili. Çokça felsefeden apardığı ama kendi tezine ve uygulama alanına uyarladığı kavramlarda ve kavramlaştırmasında harcadığı emek oranında sonuç aldığını, bir okuru olarak söylemekte güçlük çekiyorum. Bu nedenle dönüp dönüp kavramlarını yeniden tanımlıyor, anımsatıyor (hatta bir sözlük de yapıyor), çünkü başvurduğu kavramlarına kendi yorumu ya da eklentisinin ıskalanmasını istemiyor. Tüm bunlar yöntemsel açıdan doğru olmanın ötesinde aynı zamanda aktörel (*etik*) ve bilimsel bir tutumu imliyor. Kavramlaştırma çalışması (benim açımdan) bunca sorunlu olunca serimlenen tez, yargılar, çıkarımlar beni sürekli bir çatışma, tartışma konumuna itiyor, ki sevgili Yücel Kayıran'ın da gereksinim duyduğu şey, ondan esirgenen (öyle olduğunu sandığım) böylesi bir eleştirel bakış. Ama sorun ('kaos') sürüyor. Çünkü çalışması henüz olması gereken olgun ve durulmuş bir sunum düzeyine taşınabilmiş değil. Çok dağınık ve dev bir olgu yığını, birden çok disipline özgü kavramla iç içe ele alınıp geleneksel açıklamaların ötesinde bir kuramlaştırma niyeti söz konusu olunca bu gereç yığınıyla baş etmek, dahası boğuşmak neredeyse olanaksızlaşıyor. Bundan sonraki çalışmalarının geliştirdiği kuramın daha yetkin sunumlarıyla sonuçlanacağını kestirmek zor değil. Çünkü dayanakları, kanıtları, olguların dizgelenmesi, sınıflandırılması vb. konularında çalışmasını şimdilik tamamlamış görünüyor. Neredeyse kendince bir *Türk Şiiri* yeni yasa abağı (*şablon, kalıp*) çıkarmış gibi, bir başkasıyla aşılanı değin kuşkusuz.

Tüm bu çalışmada benim saygı eşliğiyle takıldığım sayısız şey var ve bunların uzun uzadıya dökümü ve eleştirisini yapmam olanaksız. *Poetik Varlık*'ı didik didik etmem gerekir ki bu başlı başına bir çalışma, başka birçok şeyi erteleme, hatta sınırlı bir adanma anlamına gelir. Ama genel olarak disiplinlerarası kavram aktarımı ve kullanımlarında zorlama, aslında beklenmezken ilginç ve yadırgatıcı biçimde Türk şiirinin geleneksel sınıflandırılmasına bağlılık ve tartışmayı bu çerçeveler üzerinde ilerletme, yer yer şiirin neliği ve özneliği konusunda çelişik yorumlar, toplumsal-tarihsel arkalıklar konusunda epeyce sığ sayılabilecek genel yargılar, poetik varlık kavramını bana göre en zayıf düşünsel kaynaklara (Heidegger varlıkbilimi) bağlama, düşüncü (*ideoloji*) kavramını aşırı indirgeyerek yapılmış haksızlık, aslında tüm felsefe derinliğine karşın oldukça çocuksu (*naif*) bir değerlendirme ölçütünün alttan alta kendini göstermesi, vb. birçok konu okuduğum *Poetik Varlık*'ı yorulduğum yerlerde ak bayrak çekmeme karşın soru ve ünlem imleriyle kızartmama yetti.

Kitabı bölümlenme konusu da özel bir okura fazlasıyla dönük. Kayıran'ın kuramsal düşünce evrimini izlemeyi yeğledim, düşüncesini nasıl geliştirdiğini. Bunu istersem kuşkusuz yapabilirim, ama göze alabileceğim caydırma etkenleri de orada duruyor. Kendisi izleksel bir bölümlenme yapınca, değişik tarihlerde değişik yayınlarda yayımlanmış yazılar zaman sırasız yerleştirilmiş. Arada 15-20 yıllık geçişler var. Yazarın bu kurguyu seçişinin doğal olarak geçerli nedenleri var. Ama okurun da (ilgili okurun) değişik okuma gerekçeleri olduğu unutulmamalı. Kısa yaşam öyküsüne baktığımda belki de kuramsal tezini paylaşmanın kendince bir yordamı olabileceğini, benim kesintili okumamın aslında sorun olabileceğini düşündürüyor öğrendiklerim.

Evet Etik'i de içeren **Felsefi Şiir** (2007) arkasından Kayıran **Kritiğin Toprağında** (2010), **Şiirimizin Çeyrek Yüzyılı** (2016) ve en son **Poetik Varlık**'ı (2023) yayımladı. Ben aradaki iki kitabı okumadım, bundan kaynaklanan bir sorun yaşadığımı düşünsem iyi olur. Dolayısıyla zaman ayırıp Kayıran'ın kuramlaştırma ve şiir düşüncesini ele alan tüm çalışmalarını birlikte değerlendirmek gerekiyor.

En temel tanımı, **Poetik Varlık**'ı, kitabın **Eşik-Söz**'ünde şöyle tanımlıyor, ki tüm kuramının çekirdeğini bu oluşturuyor: “*Şiir, insanın oluş halindeki bireyselliğinin, acemilik ile deneyim arasındaki gerilim halinin, badire ve yok olma anıyla yüz yüze gelme durumunda varlığını koruyabilmiş, bu vesileyle varlığını hissetmiş olmanın varlığını dile getirir, ki buna poetik varlık diyorum.*” (15) Görüldüğü üzere tanım da tanımlanmaya gereksinim duyan birçok belirsiz sözcüklere dayanmak zorunda kalmış... Ona göre, kitabı ‘*idealizme karşı bir savaş kitabı*’... Felsefi idealizme değil, idealist tutuma karşı bir savaş... Onun idealist tutum dediği şu: “*(G)erçekliğin ve olguların, fikirler ve ideolojiler uğruna feda edilmesi, daha uygun bir ifadeyle örtbas edilmesi.*” (16) İşte bundan kuşkuluyum. Fazla çocuksu bir yaklaşım...

İlk bölümün genel başlığı: **Modern Türk Şiirinin Neliği Üzerine Bir Soruşturma**. Bölümde Türk Şiirinin başlangıcı sorunsalına özgün katkılarda bulunan yazılar yer alıyor. Tefik Fikret, Ziya Gökalp odaklı yazılar benim açımdan çok ilginç ve yaratıcı yazılardı. Burada Osmanlı *dekadans*ı (ilk *dekadans*), Yahya Kemal, Sebahattin Kudret Aksal, poetik determinizm: Faruk Nafiz Çamlıbel ile 40'ların toplumcu şiiri arasındaki ilişki, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri tarihinin poetik savaşlar tarihi oluşu, İslami şiir hareketi, Garip'in süreği, 60 sonrası Türk Şiiri, vb. konularda değişik tarihli yazılar da yer alıyor.

İkinci bölümün başlığı: **60'lara Doğru Ahmet Oktay ve...**

İkinci *dekadans* olarak adlandırdığı 80 sonrası şiir çizgisinde Ahmet Oktay'a ayırdığı yer anlamlı. Ayrıca bölümde Behramoğlu (*fenomenolojik hümanist natüralizm*), Berköz, Altıok üzerine yazılar var.

Üçüncü bölüm Gülten Akın şiirine odaklı yazılardan oluşuyor: **Kalbin Elem Günleri. Cumhuriyet'in İlk Kadın Şairi: Gülten Akın**. Kendi kuramlaştırma girişiminde Akın çözümlemelerinin payının büyük olduğu anlaşılıyor.

Dördüncü son bölüm ise **Poetik Varlık** yazılarına ayrılmış. Kuramını temellendiren yazılar bu bölümde. Bunları vermem iyi olacak. Şöyle:

- *Poetik Varlık ve Ontolojik Bakış*
- *İkinci Yeni'nin Sacayağı 1. Ataç'tan Sonra Erdost*
- *İkinci Yeni'nin Sacayağı 2. Sezai Karakoç*
- *İkinci Yeni'nin Sacayağı 3. Cemal Süreya'nın Poetik Komünü*
- *Necmiye Alpay: Şiir Eleştirisinin 90'larda Yeniden İnşası*
- *Eleştiride Adaletsizlik Fenomeni*
- *Benim Kavramlarım ya da Şiirimizin Sorunları Üzerine Kavramsal Bir*

Bakış.

İyisi mi, özellikle ilk ve son yazıya odaklanarak bir eleştirel yorum yapmayı dilemekle kapatayım bu yazıyı. Ama son yazıdaki kavramlarını burada sıralamasam olmaz:

- *Anlatıcı-ben*
- *Anti-hümanist durum*
- *Antropo-tarih*
- *Antropolojik boşluk*

- *Bu şiirde konuşan kim?*
- *'Çoğul Özne' Kairos'u.*
- *Değil-persona*
- *Dünyagörüşü şiiri*
- *Epistemik toplumculuk*
- *Eşik-söz*
- *Felsefi göz*
- *Feminist-persona-inşası*
- *Fenomenal toplumculuk*
- *Hedonist eleştiri*
- *Hümanizmsiz hüman*
- *İlklik*
- *Kendiliğinden toplumculuk*
- *Mitolojik bilinç*
- *Nihilist toplumculuk*
- *Ontik katharsis*
- *Ontik problem*
- *Ontik şiir-epistemik şiir*
- *Özeleştirici cümlesi*
- *Poetik başkaldırı*
- *Poetik çoğulculuk*
- *Poetik determinizm*
- *Poetik eleştirmen*
- *Poetik kopuş*
- *Poetik nihilizm*
- *Poetik ölüm*
- *Poetik-olanaklılık alanı*
- *Poetik tarih bilinci*
- *Poetik varlık*
- *Solda tinsellik artışı, İslami sağda dünyevilik artışı*
- *Söylemsel takip şiiri*
- *Poetik sonsuzluk*
- *Tanrısızlaşmanın sonu*
- *Tinsel evren*

II

Bu bölümde Yücel Kayıran'ın **Poetik Varlık** kitabına eklediği kişisel kavramlar sözlüğünden yola çıkarak (**Benim Kavramlarım ya da Şiirimizin sorunları Üzerine Kavramsal Bir Bakış**) kavramlarına eleştirel bir bakış yönelteceğim. Ona göre 'kavramlaştırma öznellik karşıtı bir eğilimin entelektüel bir girişi'. (573). Kavramların dış dünyada bir gerçekliği yoktur, vb. tartışmaya açık yargılar kuşkusuz... Kayıran başvurduğu kaynakları amacına uygun biçimde sınırlandırılmış anlamları üzerinden genelleştirince ve aynı zamanda kişiselleştirince sorun doğuyor. Kavramlaştırma dış dünyadan bağımsızlaşma sonucunda anlık (*zihin*) temelinde gövdelenir, sonucu geri dönüşsüz bir yargı olarak elimizde kalır sonunda. Söylemek istediği şey doğru (Duygulardan arındırılmış kavram) ama söyleyiş biçimi, indirgemeleriyle doğrusunu

siliyor. Şiir gibi özerk bir yaratı alanının kavramsal betimi nasıl olacak sorusuna yanıtı şöyle. İyi şiir düşünsel sorunu (*problem*, diyor) olan şiirdir. Böylesi şiirin anlatıcı-ben'i bir çıkmazla yüz yüze gelir. Bildiği, inandığı şeylerle içinde yaşadığı dünya artık uzlaşmamaktadır (*aporia*). Düşünsel soruna dayalı şiir derken bunu anlar ve işte böyle bir şiir özgün kavramsal araçlarla betimlenebilir. Yapılan, şiir içeriğinin açıklanması değil, '*şiirin düşünsel temelinin, geçitsizliğin ve çıkmazın kavramlaştırılmasıdır.*' Eğer kavramlaştırma olanağı yoksa şiirin kavramlaştırmaya temel olacak düşünsel bir arkılığı yok demektir. Doğrusu, bu varsayım doğrulanmaya ama daha çok da yanlışlanmaya açık bir varsayım olarak çok şey söylerken o denli de az şey söyler. Asıl sorunun kaynağında ise ikici dünya algısı, düşünme alışkanlığı yatmaktadır. Burada eytişim (*diyalektik*) kesinlikle işlemiyor.

Ayrıntılara girmeyeceğim. Her kavram aynı zamanda bir anlamın, tanımın taşıyıcısı mı sahiden? Tanımlama bir kimlikte, kesinlikte kalmaksa süreç nasıl işleyecek? Ölü kelebek derlemiyle (*koleksiyon*) mi ilgilimiz yoksa? Ama hakkını teslim etmek gerekirse, yazınımızda işte yapılması gereken de şimdi(lik)-burada geçici bu saptama çalışması, önce tanıma getirme girişimidir. Kayıran'ın görkemli emeğine ülkemiz yazını teşekkür borçludur gerçekten, yordam, yöntem önerisinin anlamı, önemi açısından. Geldiği noktada işi siyaset ve kavramlarıyla ilişkilendirip karıştırması ise zaten genel yaklaşımının özündeki zayıflığın çıkış noktasını oluşturuyor. Bir tren aracı (vagon, kompartıman) daha ekliyor dizileştirmesine. Yani siyaset kurumu süreci bozuyor, yozlaştırıyor, vb. Siyasetin bu denli sığ ve sıkışık kullanımı ister istemez kurduğu yapıyı tartışmalı kılıyor. İzleyen satırlarda, kendi kavramlaştırma eğilimi ve yöntemini anlatıyor ve dahası haklı olarak övünüyor. Ekliyor: "*Ben Türk Dil Kurumu değilim, devlet adına konuşmuyorum, bu işi maaş karşılığında yapmıyorum. Entelektüel bir olayın nedeninin entelektüel bir olay olması gerekir. Tekil zeminde bir düşünce kurmaya çalışıyorum. Yaptığım kavramlaştırmalar da, kurmaya çalıştığım bir düşüncenin taşıyıcılarıdır. Kavramlaştırma bir ilklilik durumunu dile getirir. İlklik durumuna saygı gösterilmesi gerekir. Kavramı ilk kullananın referans edilmemesi, düşüncenin gasp edilmesidir ve dahası komünist toplumda yaşamıyoruz değil mi?"* (576) 'Ve' sözcüğünden sonraki tümce dilimini nasıl, hangi niyetle okuyalım, sorusunu sormayacağım.

Anlatıcı-ben

YK: Bir şiirde konuşan kişinin kim olduğunu değil ne olduğunu tanımlamak, yanıtı aranacak ilk soru. 'Kim' sözcüğü 'siyasal ve ideolojik' bağlama taşırken 'nelik' ise felsefe sorusudur. Kavram, anlatı şiiriyle ilgili değildir. Şiir temelde bir konuşma durumunu dile getirir (kendine konuşma). "*Konuşma hâli, insanın poetik olarak varlık hâlidir.*" Ben, bir anlatıyı dile getirmez, kendi varlık durumuna ilişkin sıkıntısını, hayranlığını, tedirginliğini, sorgusunu dile getirir. Öykü, anlatı dış dünya tasarımı, betimlemesi, düzenlemesi iken kendi kendine konuşma olan tinsellik iç dünyaya ilişkindir. "*Şiir, şiirde konuşan anlatıcı-benin tinsel hikâyesidir.*" (577)

ZZK: Kayıran kavram için özellikle Herder'e başvurduğunu, dönüştürdüğünü söylüyor. Yine aynı biçimci, geçişsiz sınıflandırma eğilimini görüyoruz kavramla ilgili açıklamasında yazarımızın. Sözü uzatmayacağım.

Anti-hümanist durum

YK: Kayıran'ın *anti-hümanist* durum dediği, '*insanın kendi kaderini belirleyemeyişi, kendisine yakışır bir yaşam kuramayışı, kendi kaderini belirleyecek güçten yoksunluk durumu*'. (578) Ama insancılığa (*hümanizm*) karşı çıkmaktan çok

temelde insanca (*hümanist*) olmayan durum gösterilir bu tür yaklaşım ürünü yapıtlarda. Betimlenen ise aslında tamamen bir çöküş, yıkım durumudur. Hem de dindışı (*seküler*) bir yaşam biçimi içinde... (Ahmet Oktay örneğinde çözümler ve geliştirir bu kavramı Kayıran).

ZZK: Kavram, uygulamada kullanışlı olsa bile önceden irdelemesi ve eleştirisi yapılmadan kullanıldığında altı boş bir kavram olarak ancak beylik yargılarda yankılanabilir.

Antropo-“tarih”

YK: “*Antropo-tarih ifadesiyle tarihin, insanın doğal yaşamından devre dışı bırakılmasını kastediyorum.*” (578)

ZZK: Neden Kayıran, ‘insanbiçimcilik’ diye var olan bir kavrama başvurmuyor anlamak zor olsa da daha önemli sorunlar var. Siyasetle (güncel) tarihi eşlemekten öte (“*Tarih derken genel olarak kastedilen siyasal tarihtir; yani yöneten ile yönetilen arasındaki gerilimin olduğu zaman süresi. Tarih, tıpkı zaman gibi ontolojik olarak varolan bir şey değil, bir devinimler toplamı ve ona ilişkin bir bilinçtir.*” 579) özdeşlemek çok yanlış yerlere sürükleyebilir insanı. Kayıran’ın bu kavramı ivedilikle geliştirmesinin arkasındaki kaygıyı anlamak zor değil. O kuramında anladığı biçimiyle ‘siyaset’i, yine anladığı biçimiyle ‘*poetik varlık*’la karşıt, çelişik göstermenin peşinde. Oysa çocuksu, yapay bir ayrıma başvuruyor ve bu türden tartışmalar çoktan geride kaldı, yeni biçimle sunmak yeni bakış anlamına gelmez. Çözümleme günahını arkasından gelecek bireşimle giderebilirdi, yeter mi ayrı konu. Ama nesneyi çözümlemek, sonra bileşenlerine ayrı varlıklarmış gibi yüklenmek gerçekten çocuksu bir yöntem-sızlık. Böyle olunca, “*Yaşam (siyasal) tarih içinde değildir. Tarihi ona biz ekleriz.*” (579) Ve bu yaptığımız ek, antropo-“tarih” çalışması olur. Yani tarih siyasetten kurtarılır. Ona göre *antropo-“tarih”*i şiirinde Melih Cevdet Anday buldu ve geliştirdi.

Biz de soralım: yaşam ne, siyaset ne, tarih ne, bunlar ayrı ayrı ne? Tam bir kavram kargaşası ve sonuç şu: eytişmezlik.

Antropolojik boşluk

YK: Kayıran’a göre komünist; evrensel ve çelişkisiz bir toplum düşlediğinden günün çelişkili insanını ıskalar, antropolojik boşluk dediği bu. Yani şimdi-buradaki insanı görmez komünist.

ZZK: Nasıl bir çıkarım, uslamlama bu? Tersine, komünist düşgören bir yokülkeci (*ütopist*) değil, somutun içinden gelecek için uzak- ve yakınörülü (*stratejik-taktik*) siyaset üreten, Kayıran’ı biraz daha tedirgin edebilmek için söylüyorum, sahici şairdir. Çünkü tarihi, siyaseti, şiiri çözümlemesine çözümler ama duruşu, kalkışı, tasarımı bireşimcidir (*sentez*). Sonuçta denebilir ki, Kayıran’ı görünüşte sağa (!) savuran kurgusunun temel dayanakları sorunlu.

Bu şiirde konuşan kim?

YK: Kayıran’ın temel sorusu (kendi deyişiyle). Kavram, şairle şiirinde konuşan kişiyi, şiir ile şiirin içini birbirinden ayırıyor. Diğer birçok Kayıran kavramının ana gövdesi, bir soru.

ZZK: Benim de sorum arkadan geliyor. Bir şiirle yüzleştığımızda arkasında orman gibi, birçok kişi (ağaç) ayırıştırabiliriz, ama unutmamamız gereken bir şey var: tümü de aynı kişidir bir yandan. Ayırştırmak doğru (eleştirinin ortak paydasını yaratabilmek için) ama yetersizdir. Kişilerin (herhangi) birinden şiire ulaşamaz.

‘Çoğul Özne’ Kairos’u

YK: Kavramı, Ahmet Oktay şiirini irdelerken, Agamben’in ‘*kairolojik zaman*’ kavramından esinlenerek geliştirdiğini söylüyor Kayıran. “*Çoğul özne derken kastettiğim, farklı benlerin veya kişinin kendi varoluş zamanındaki farklı ben hallerinin, aynı varoluş problemi etrafında, aynı zamanda varolması ve bu varolma içinden konuşması durumudur.*” (Kendinden alıntı, 580)

ZZK: Burada, ‘*aynı varoluş sorunu dolayında başka ben durumları*’ söz kalıbının çok şey söylemiş gibi görünürken hemen hiçbir şey söylememesi ilginç. Yalnızca değişik algı biçimleri, bir sorunda (*problem*), sorunun saptanmasında belki uzlaşabilir ve sorunun arkasına başka benleri koyabilir ama benleri ayırtıran ve buluşturan ne ve neden yalnızca tek işlem boşa düşer? Benim açımdan soru budur. Yine yapay ve Batıda ‘ard’ (*post*) düşünce çizgilerinde modalaşan ve tarih kavramını yeterince bulandıran bir ayırım üstüne tuz biber eker: tarihselci çizgisel zaman ile *kairolojik* zaman. Bunlar karşıt, uzlaşmaz çelişkili iki tarih konumu, açısı, yorumu, okuması olmak zorundaymış ve biri öbürünü kesin olarak yoksarmış gibi (olmayana ergi). Hadi canım! Yakıştır, yakıştırdıklarından kurguladığına vur! Bildik, yaygın bir yol, yordamdır. Bilimdışı, tek boyutlu bir kavrama biçimidir. Tarih yapılmaz, yazılır (okunur). Dile getirilenin, dile getirenin varoluşu üzerindeki etkisinin gücüne ve usuna göre işler *kairolojik* zaman, Kayıran’a göre. Aynı küt sınıflandırma... Usa (*akıl*) vuruş yapmanın, canını almanın daha geliştirilmiş, inceltilmiş (*sofistike*) bir yolu yok mudur?

Değil-persona

YK: Kayıran’a göre ulus-devlet ‘*persona*’ yaratır. ‘*Değil-persona*’ dediği ise bu ulus-devlet kimliğinin (*persona*) dışında kalan, yani ‘*ön-epistemik söylemden yoksun kalan*’ insanın kendi varlık durumundan ibaret imgesine dayanması durumudur.

ZZK: Doğrusu bu kalıp hepten uçuk bir söz kalıbı ve aslında geçersiz... Çünkü ulus-devlet süreçtir, gerçek, tam ulus-devlet yoktur ki biçimlediği kişisi (*persona*) olsun. Gönüllü gönülsüz herkes rastlantısal ve seçimli olarak işleyen, süren uluslaşma/ulus dışılaşma sürecine eklemlenir. Ama Kayıran’da söz konusu aynı biçimci ayırtırma ve sınıflandırma usamlaması (*mantık*) burada da devreye girer. Çünkü ele gelir, bildik tanımlı olgularla kuram geliştirmek hoştur, keyiflidir. Değil-kimlik (*negatif-persona*) neden kendi varlık durumunun imgesine dayanır ve dayanırken neye, niye dayandığını düşünür ki? Ya da kimlik (*persona*) neden sonsuzca varlık bağlamının dışına sürgün edilir? Oysa tüm bunlar arkadan yapılan atamalarla (eleştiri-*kritik*) ilgili şeylerdir.

Dünyagörüşü şiiri

YK: Bu kavramı iki anlamda kullanıyor Kayıran. İlki, yaşanan bir deneyimle (*tecrübe*, diyor) dünyanın, deneyimleyen anlatıcı-ben’in gözünde aydınlanması. Geçmiş ve gelecek o deneyim anından betimlenir (Heidegger).

ZZK: Bilinç akışı, izlenimcilik, anlatım özelliğidir. Böyle bir deneyim anı, adı üzerinde bir an’la ilgili olup sürgit dünyayı kavramanın kalıcı yolunu oluşturmaz bana göre. Şişirilmiş bir yanılsama söz konusu ve adına deneyim denince kurgusal varsayım geçerli olmuyor. Asıl bu anları ilıştıren, tümleyen düşünsel (ussal) çabayladır ki deneyim, üzerine basılır bir yere dönüşür.

YK: Schleiermacher göndermesiyle dünyagörüşü ise, yaşama ve dünyaya ilişkin tümçül bir kavrayışı dile getirir, Kayıran’a göre. “(*D*)ünyanın ve hayatın anlamının ne olduğunun çözüldüğü bir anı.” (582)

ZZK: Orada olan anlam mı çözülüyor, kendini deneyim içinde olan insana açıyor? Ne saçmalık! Türkiye’de bu çerçevede ayrıca yanlış kullanılmıştır. Sanırım

Afşar Timuçin'e gönderme yaparak, Marksizmi bilimsel dünyagörüşü olarak tanımlamasını eleştiriyor (Haklı yanları olabilir ya), soruyor: "*Hem dünyagörüşü, hem bilimsel hem de Marksist?*" (582) Yani?

YK: İkinci anlamında dünyagörüşü, tek yaşantıda olanı dile getiren şiiri betimler. Yaşantı deneyimden ayırdır, bir kez, ilk kez yaşanılmış olanı vurgular. Yani Kayıran'a göre, yaşantı, ilk deneyimin yaşantısıdır. Deneyimse aynı yaşantının birden çok yinelenmesidir.

ZZK: Buradan yaşanmış olanı savunma biçimleri de doğabilir. Oysa yaşantı ilk ve tekliğinden ötürü savunma alanı açmaz. Soru şu: Bir şeyin ilk ve tek olduğunu kim bilecek?

Epistemik toplumculuk

YK: Kayıran'ın 'poetik varlık' kavramı karşısına koyduğu ve eleştirdiği deneyim dışı, tasarımlar alanına ilişkin bir duruşu simgeler '*epistemik toplumculuk*'. Şiir bakımından, güçlük, toplumculuğun bireycilik karşıtı olmasıyla ilgili. Oysa 'ontik/varlıksal deneyim' tekilin, bireyin deneyimidir. Birey ve bireysellik yadsınınca, Kayıran'a göre, deneyimi de yani varlıksal deneyim de göz ardı edilmiş olur.

ZZK: Görüleceği üzere yine iki ayrı zemin aynı düzeyden ilişkilendiriliyor ve ayrı alanlar ve nitelermeler birbirinin içine giriyor. Yanlış sonuçlar çıkması kaçınılmaz çünkü önermeler aynı (özdeş) küme öğeleriyle çatılmıyor. Varlıksal deneyim zaten kendi başına (bana göre) boş küme iken toplum ve birey bağıntısı da kurmaca bir karşıtlık üzerinden kurgulanıyor. Bu da bir *fonksiyon* kurmayı engelliyor, oysa Kayıran bir *fonksiyonu* oluşturduğunu savlıyor. Gerçek toplumculuk bireylik bilinci üzerinden kavranabilir, toplumsal olgu ise kendini anlatımından ayrı olarak tek-tüm ilişki *fonksiyonudur*. Dilin çözümücü anlatımları bakış açılarıyla ilgili soyutlamalardır olsa olsa bu türden yaklaşımlar. Bir yere değin işe yarar. Dolayısıyla şöyle bir yargı da boş kümedir, küme bile değildir: "(T)ekil deneyim ve bireycilik, toplumculuğun nefretinden dolayı şiirin dışında tuttuğu temel unsur konumundaydı." (583) Yani insanların kısır, olayın gerisinden gelen sığ dilini veri alıyor Kayıran ve tüm dizgesini böyle zayıf atamalar üzerinden yükseltiyor.

Eşik-söz

YK: Ne içeride ne dışarıda olmadan girilmek üzere olunan alanın ilk imlemesini yapan sezdirimler...

ZZK: Aslında Giriş, Sunuş'un Kayırancası.

Felsefi göz

YK: Kayıran'a göre şairin felsefi gözü olmalı. Böylece felsefi şiir olanaklı olur ki, olmalı ona göre. (**Krş. Kenan Sarılioğlu: Modern Türk Edebiyatında Şiir-Felsefe İlişkisi**, 2018) Felsefi şiir felsefenin söylemi ya da bilgisiyle kurulan şiir değildir ve böyle bir şiir olmaz. Şair felsefenin gözüyle bakmalı, insanın içinde bulunduğu durumu bu gözle kavramalı. Görülen şey, onu kendisi yapan şey nedir, sorusunu felsefe bakışını üstlenmiş şair sorabilir ancak. Sorun edindiğimiz konu nesnesini bağlantılar içerisinde görmek ve nesneyi gözden kaçırmamak... Birçok şair felsefe gözüyle bakmaz, dolayısıyla şiirlerini bir sorunsala bağlayamaz, yani baktıkları şeyin ne olduğunu görmezler. Bunun yerine inandıkları dünyagörüşü, ideolojilerin gözüyle bakarak olan bitenin neliğini değil anlıklarında (*zihin*) önceden oluşmuş tasarımlara uyup uymadıklarını sorunlaştırırlar. Buradaki göz, duymayı ve duyumsamayı da kapsar. Görülen aynı zamanda duyulmalıdır.

ZZK: Kayıran böylece aslında şairi haklı olarak özelleştirirken (şair olmanın koşulu) bu özelleştirmeyi o değil *bu* çerçevesine sıkıştırarak yalnızca felsefenin gözüne sığmayan ama bir şairi şair kılabilen tüm diğer bağıl durumları da harcar, ki bunların arasında düşüncü (*ideoloji*) de yer alır. Sanki felsefenin düşüncüyle, siyasetle işi olmazmış, hatta bunlar uzlaşmaz çelişkilerymiş (*antagonist*) gibi. Kayıran'ın kuramlaştırma girişimindeki derin çatlak tüm kavramlaştırma girişimlerinde yankılanıyor yazık ki. Anlatmaya, aktarmaya soyunan her durum, aynı zamanda bir bakış açısidir ve 'ne' sorusunun biricik iyesi (*sahip*) felsefe olamaz. Felsefe de bir erktir, yaşamın dışında bir şey değil. Özünde içkin bir anlatı, dil içinde bir dil.

Feminist-persona-inşası

YK: Türk kadın şairlerden yola çıkarak önerdiği bir kavram '*feminist-persona-inşası*', Kayıran'ın. İlginç bir önermeye dayanıyor. Kadın şairin içinde bulunduğu poetik "*durum, bir persona olmama, bir değil-persona durumudur.*" (584) Yani genelde kadın şair, bir kişilik, kimlik, nelik olma, anlatıcı-ben'ini tarih içinde konumlandırma, bir yer kaplama, kapladığı yerden (uzam, diyor) konuşamamakta (Durumun yokluğu). Tarih dışından konuşmaktadır (*değil-persona*). Hegel'e dayandığını ileri süren (?) Kayıran doğa-tarih karşıtlığından yola çıkıp kadın(lık)ı tarih dışılığa, doğaya özdeşleyen durumu değerlendiriyor. Yani kadın, itildiği tarih-dışı konumdan konuşmak zorunda kalmıştır. Ona göre kadın şairlerin şiirlerindeki sorunsal, işte bu eril söylem üzerinden doğalaştırma, doğa durumunda olmaya başkaldırmak biçiminde. Bunun şiirdeki belirtisi ağırlıklı olarak içsöyleşim (*monolog*), içkonuşmadır, çünkü sesli konuşma bastırılmıştır. Ama *feminist-persona yapımının* kadın şairi, sesli konuşmayı giderek zorlar. Sesli konuşma, kimliğiyle göğsünü gere gere konuşmadır. Kadını doğaya, sessizliğe gömen eril düzen bu yapımla yıkıma uğratılır. Cumhuriyet tarihi bu kadın şair duruşunun da tarihidir bir bakıma. Son aşama 'feminist' özelliğin öne çıktığı dönemdir. Sonuçta *değil-persona*'dan *feminist-persona*'ya evrilen üç aşamalı bir evrimi imliyor çağdaş kadın şiiri tarihimizde Kayıran.

ZZK: Aslında önemli bir gözlem ve saptama yaptığı. Tek sorun, kimlik (*persona*) arayışı içinde kadın dilinin *Cumhuriyet*'le ilişkilendirilmesi. Bu olumlu ve olumsuz bir dizi etkileşimi tetiklemiştir. Ve daha genel, Cumhuriyet'i de aşan bir sorunsalla ilgilidir. İki bağlam, güncel (*konjonktürel*) zeminde ilişkilendirildiğinde kolaycı bir neden-sonuç uslamasına başvurmamak için epey çaba harcamak gerekiyor. Cinsiyet bağlamı ile ulus bağlamı doğurdukları sonuçlar ve kapsama alanları açısından ayrıdır ama ilişkisiz değildir. Önerme yanlış sonuçlar çıkarmaya yatkın bir önerme, kavram olarak daha geliştirilmesi gereken bir önerme gibi görünüyor.

Fenomenal toplumculuk

YK: '*Şimdinin tanıklığından, şimdide açığa çıkan ve taraf olunan siyasal fenomenin betimlenmesi*'ni bu kavramla karşılıyor Kayıran ve şiirimizde belirgin örneği, Ataol Behramoğlu.

ZZK: İnsanın usuna hemen, *önce*'den ve *sonra*'dan bağımsız, *şimdi*'ye tutsak bir görüngü (*fenomen*) ne anlama gelir sorusu takılıyor. Görüngü tarih dışı mı? Kuantum fiziği bize ne öğretti? Şimdiye dokunamazsın, dokunduğunda şimdi (görüngü) çözülür. "*Fenomen şimdide vuku bulur,*" (586) ne demek? Yapıt, şimdi burada gösterirken, şimdi burada göstermez mi?

Hedonist eleştirisi

YK: Hazcı eleştiri, eleştirinin işlevini eğitim, öğretimden tatmaya, tadına varmaya kaydırır (Örnek: Doğan Hızlan). Bu eleştirinin okuru 'oluşmuş' okurdur (öğrenci değil). Hazcı eleştiri tadın peşindedir, eski tadı anımsatmayı da es geçmez.

ZZK: Bu kavramda da kesin bir tanımlama yapmak yerine baskın, öne çıkan bir nitelemeden söz etmek doğru olurdu.

Hümanizmsiz hüman

YK: İnsancılık (*hümanizma*) içre yetiştirme ama onunla yaşanmaz bir toplum içinde kendini bulma durumunu dile getiriyor Kayıran. İnsancılığın yıkımından değil, onun yeni durumda yetmezliğinden söz ediyor. Bir tür tinsel yıkım... Tanrı kavramının olmadığı bir dünyada, hep ve umutsuzca yeniden bir tinsellik arayışıyla uğranılan yenilgi, yıkım. Üç örneği var şiirimizden: Anday, Oktay, Taner.

ZZK: Yani Tanrısız olmuyor ya da onun yerine konulacak bir başka Tanrı...mı gerekiyor? İnsancılığın nasıl anlaşılması gerektiği ve siyasetle, insanbilimleriyle ilişkisi gözden geçirilmeden varılamayacak bir yargı bu.

İlklik (Poetik İlklik)

YK: Öncelik ya da kökenlik değil, başlangıç durumu. Çünkü süreklilik başlangıç kavramıyla daha ilişik, nedensel, bağlayıcı bir tanım. İlklik, bir kopuştan, bir kesintiden sonra, kesilenle, kopulanla bağlantılı olmayan bir şeyin bir devamlılık vaadiyle ilk defa dile geliş durumudur. Bir şiirdeki bir imge, bir tema önceden, kopulandan bağımsız olarak bir problemle yüz yüze gelmeyi dile getiriyor ise, bu bir ilklik durumudur. Ya bir şairin şiirinde ilk kez ortaya çıkan bir sorunsal durum söz konusudur ya da örneğin Türk şiirinde ilk kez beliren sorunsal durumdan söz edilir.

ZZK: Doğrusu bir kuramsal tartışmayı örneklemeler (*modelleme*) üzerinden yürütürken kullanınca geçerli sayılabilecek tarih dışılaştırma yöntemi; sanki bir ilk nokta olabilirmiş, sanki *yeni* yoktan çıkabilirmiş, sanki ilkin hep bir ilki olmayabilirmiş gibi genelleştirilip insan alanına uygulanınca geçici yararının da altına düşebilir. Kavram Kayıran kuramında en zayıf halkalardan biri. Ama Kayıran'ın neyi kavramlaştırmanın peşinde olduğunu anlamak güç değil. Aslında Kuhn'un bağlamsallık (*paradigma*) ve dönüşümü, sözünü ettiği. Evet, özenli bir araştırma bağlamsal sıçramaları tarihsel çerçeveler içerisinde yakalamakla yükümlüdür, ama o kadar.

Kendiliğinden toplumculuk

YK: Şiirimizin 40 kuşağı, 60 ve 70'li, bir ölçüde de 80'li yıllar toplumculuğu bu kavramın içine giriyor Kayıran'a göre. 80'lerin toplumculuğunun ayrı özelliği, daha çok toplumculuğu bırakış (*terk*) bağlamında değerlendirilmesi. Toplumculuk, sol düşüncenin, *Marksist anlayışın poetikasını* dile getirir. Kendiliğindenlik sözü, bir varolma durumunu ya da varoluşa ilişkin ilklik durumunu yansıttığı sürece sahiciliği, saflığı anlatır. Oysa, Kayıran'a göre, '*kendiliğindenlik*', Marksizm'e göre '*bilinç eksikliği*' durumunu gösterir. Toplumculuk poetikası, bilincin dışarıdan kendiliğinden sınıfa taşındığı şiir poetikasıdır. Kayıran'ın kavramla imlediği şey, toplumculuğun temel Marksist metinlere değil rastlantılara, yolda derlenen ölçütlere göre kotarılmış olduğu (bizim şiirimizde).

ZZK: Burada onarım gerektiren çok şey var. Çok biçimsel bir kalıp uyguluyor Kayıran kavramına. Sözünü ettiği süreçler, kuram ve eylem açısından Marksist kaynaklara dayanılarak açıklanamaz gerçekte, uçuşan tüm sol savsözlere, savlara, gülünç metinlere karşın... Türkiye'de sol deyince ne anlamak gerektiği üzerinde uzunca düşünmek gerekir, sola ilişkin verileri adlandırmak, açıklamak adına. Yoksa

eski terane(ler) veri olarak alınıp yanlıştan yanlış çıkarmak tartışma diye yutturulur. Solun özeleştirisini yalnızca sol mu yapmalı, solu yargılayanların işine mi geliyor böylesi?

Mitolojik bilinç

YK: Kayıran'a göre 'mitolojik bilinç' fizik yasalarının ötesinde, zamanın şimdide yoğunlaştığı, nesne ve varlıkların duygulu-tutkulu algılandığı, canlı-cansız ayrımını bilen, soyutu somut varoluş koşullarında kavrayan bilinç.

ZZK: Şiire 'fizik'in dışında, ölçülemez, ayrıcalıklı bir alan açma niyetinin geçmişten günümüze süren çabasının son verimlerinden biri. Söylen de bir türel insan anlatısıdır, açıklamalardan bir açıklamadır ve açıklamak aynı zamanda tarih yapmaktır.

Nihilist toplumculuk

YK: Toplumu, değerleri çiğneyen bireylerinin edimleri içinde gösterme kaygısı. (589) Oysa Kayıran'a göre '*nihilizm*' olumlu bir değer, erdem değildir. Varolan değerlere inancın yitimidir. Aslında, *nihilizm* derken anladığı, nihilistlerin değerleri savunuyor görünürken edimselliklerinde tersini yansıtmaları. Sol (Marksist) yazın içerisinde böyle bir tutum söz konusu olamaz. Dolayısıyla, *nihilist* toplumculuk Marksizmle ırallı olmayan bir tür kendiliğinden toplumculuktur.

ZZK: Kavramın altı yeterince dolmuyor. *Toplumculuk* sözü aykırı duruyor, dolayısıyla tamlama yersiz görünüyor. Hem *nihilist* hem toplumcu olan ne yaptığını bilmezler ise söz konusu olanlar, onlar için başka bir adlama yapılmıştır (ilkesiz, oportünist, omurgasız, anarşist, vb.)

Ontik katharsis

YK: Öznenin, çağcıl toplumsal yaşamdan, kendini '*ziyan olmayacak alana (geri)*' çekerek varoluşunu iyileştirmesi durumu. Savunmasız olanın, kendini savunma gerektirmeyen bir alana alması. *Ontik* şiirin bir özelliği. "*Ontik şiir, ontik katharsis oluşturan bir şiirdir.*"

ZZK: Öznenin sınır bilinci, sınır çekme yetisi, alanları ayrıştırması, varoluş alanından anladığı, vb. sayısız soru ayağa kalkıyor. Ama tümünün ya da kavramın arkasında şairi ve şiiri toplumsallığın dışına almak (ki bu da nasıl olacaksa) yatıyor. Şiir birey(sel)dir, yani şiir hiçbir şeydir. Eh, bu da bir görüştür, denebilir (Blanchot).

Ontik problem

YK: Bir derdi, sorunu, davası olmanın yanı sıra, temelde *aporia* durumuyla yüz yüze gelmek anlamında kullanıyor kavramı Kayıran. *Aporia*, çıkıksızlık, geçitsizlik durumu. Verili bilgiyle yolu sürdüremiyoruz, yaşam bizi zorluyor, işte bu durumla yüzleşme... Bilgimiz yetersiz kalır, güvenimiz kalmaz, ona inanmış varlığımız da birlikte yıkıma uğrar. "*Dolayısıyla problem durumu doğrudan varlıksal zeminde ortaya çıkar.*" (590) Şiirimizde derdi, davası olmak siyasal kimlik ya da davayla ilişkilendirilmiştir. Oysa davası olmak, çıkıksızlığı değil bir yolu seçmiş olmayı gösterir. Yoluyla ilgili derdi olanların ayrıca *aporia* durumu söz konusu olur mu, bu ayrı konu. Ama "ontik problem, siyasal bir durumdan kaynaklanan bir problem değildir. Buna karşın 'kimlik' siyasetleri bir aporia durumunu imleyebilir. Aslında tam da sayılmaz çünkü türel anlamda 'kimlik' diye bir şey de yoktur. Ama şimdi burada, diyor Kayıran, '*hem Türk, hem Solcu, hem Sünni Müslüman*' olmak ontik bir sorunsal durumunu gösterir.

Sınırları olmayan bir harita ne kadar anlamsızsa, varoluşsal durumu bunun yüzeyleşme durumlarından (siyaset de içinde) ayrıştırmak yöntemsel açıdan bile sorun yaratır.

ZZK: Böyle bir yaklaşım, asla ‘varoluşsal durum’ tanımını yapamaz. İki soru da (Nedir? Ne değildir?) yanıtıdır. Öyleyse kuramın omurgası erir, omurgasızlaşır. Bu görüngübilimi ve varoluşçuluk çıkmazının süreği bir tasım(sızlık)dır bana göre.

Ontik şiir-epistemik şiir

YK: Kayıran’ın kötü bir ayrımı da ontik şiir-epistemik şiir ayrımı ve tuttuğu takım *ontik şiir*. Ona göre Gülten Akın şiiri *epistemiktir*. Çünkü bir varlık durumu dışa vurulmaz, bu varlık durumuna ilişkin bilgi betimlenir.

ZZK: Betimlemek aynı zamanda varlıklamak değil mi? Betimlenen nedir ya da betimleme neyin betimlemesidir? Bilgiyle varlık birbirini yok sayan bağdaşımsız önermeler mi?

Özeleştirici cümlesi

YK: Burada Kayıran özeleştiriciye karşı ‘*itiraf*’ı tutuyor, savunuyor. Ona göre *itiraf*, *itiraf* edenin varlıksal yazgısını serimler. Özeleştirici ise dışsal nedenli bir edimle, tarihsel ve sosyal değişmeye dayalı bir kusurla ilgilidir.

ZZK: *İtiraf*’ı nedir varlıksal durumun dışavurumu yapan? Ne anlamalıyız ‘*itiraf*’ derken...

Poetik başkaldırı

YK: Felsefi özümleme bir şairin neye başkaldırdığını anlamayı gerektirir. “*Poetik başkaldırı, bir şairin gerek yazdığı şiirin kendisiyle gerekse polemik yoluyla kendisinden önce gelmiş bir poetik anlayışın oluşturduğu düzene ve onun güçlerine karşı gelme edimidir.*” (591) Tabii başkaldırılan önceki poetikanın oluşturduğu erkler düzenine de başkaldırıyor içerir.

ZZK: Sorun ise, önceki-sonraki poetikaları başkaldırılmaya değer-değmez, poetika-poetika değil, geçerli-geçersiz, vb. olarak ayıran şeyin nasıl bir dizgeleme (*sistematik*) olduğu. Yalnızca öncelik-sonralık (hem de çizgisel zamansallık) poetik şiir tarihinin ölçütü olabilir mi? Çelişki söz konusu.

Poetik çoğulculuk

YK: Özne çoğalması, şiirde konuşan anlatıcı-benin, anlatıcı-benlere dönüşmesi anlamında değil, “*tekil anlatıcı-ben olarak öznenin, içinde bulunduğu durumdan, aynı duruma, farklı durum ve açılardan bakarak da oluşturmuş olduğu imgelerle kurulması.*” (591)

ZZK: Aslında doğru bir kavramlaştırma. İmge çıkartması, yorumlaması denebilir ki, şiirin üç boyutlu bir oylum (*hacım*) olmasıyla ilgisi var. Ama böylesi bir anlatıcı-ben bakış çoklamasının iyi şiirin ‘*poetik varlık*’ kuramlaştırmasına gerek duyulmadan da tartışıldığını düşünmek için sayısız neden var. 20.yüzyıl şiiri aşağı yukarı budur (daha çok dünya şiiri). Türk şiiri bu anlamda kabızlık çekmiştir ve çekmektedir, ayrı konu. Özgünlük arayışı bir yerden sonra bakış açılarını çoklamayı ketleyebilir.

Poetik determinizm

YK: Birbirine karşıt ya da değil, art arda gelen şiir anlayışlarının aslında bir nedensel ilişkiyle ortaya çıktığını dile getiren kavram. Cumhuriyet şiiri, bu kavram çerçevesinde (nedensellik ilişkileri içinde) ortaya çıkar. Yargı: “*Kuruluş dönemindeki*

poetik akımlar, özgürlük düzleminde değil, nedensellik düzleminde ortaya çıkan akımlardır.” (592)

ZZK: İki şey: Nedensellik düzlemi çok katmanlı olamaz mı? Nedensellikte açıklanamayan son şey ne olabilir? Kuruluş, neden nedensellikle bağlı ve bu niye kaçınılmaz? Kuruluş süreci, (nedenselliliğinden ötürü) özgürlük karşıtı olmak zorunda mı, ne anlama gelir bu? Öte yandan, ‘*özgürlük düzlemi*’ ve ‘*nedensellik düzlemi*’ gibisinden bir kavram çifti yaratmak pişmiş aşı çok gecikmiş olarak su katmak değil mi? Yanlış çatılmış karşıtlıklar bunlar...

Poetik eleştirmen

YK: Bağlam içinde şairlere ayrı ayrı odaklanan değil, ayrı olanlarda ortak olana yönelen, “*ulusal şiirin gelişiminde devrimci bir dönüşüm yapan belli bir kuşağın şiirinin neliğine odaklanan; bu neliği, daha önce yazılagelmekte olan şiirin neliğinden ayıran özellikleri tanımlamaya odaklanan*” (592) eleştirmen. Ayırıcı nokta, eleştirmenin şiirde devrim yapan, dönüşüm sağlayan, yapısını değiştiren kuşakları imlemesi. Yani poetik eleştirmen, “*kuşağa değil, kuşağın yaptığı poetik dönüşüme, yapısal değişime odaklanan eleştirmendir.*” (592)

ZZK: Aslında bu eleştirmen tanımı ve görevlendirme önerisini ben de gözümü kırpmadan benimserim, kuramsal çatı tartışmalarını göz önünde tutma koşuluyla. Zaten, bir şiir eleştirmeni nedir? Şiirin tarihine ve onu kavrama biçimine yönelik eleştiridir (*kritik*) ama Kayıran’ın yaptığı türden dayanak noktalarını dizgelemek ve bunu da tartışmaya sürmek gerekir.

Poetik kopuş

YK: Poetik bağlamsal (*paradigmatik*) değişim. Bir şiir kuşağının önceki ya da koşutu kuşakların şiir anlayışından bilgilimsel (*episemolojik*) ve güzelduyusal (*estetik*) bakımdan kopuşu.

ZZK: Buna ekleyebileceğim şey, kopuşun hiçbir zaman saltık bir kopuş olmadığı ve olamayacağı...

Poetik nihilizm

YK: Ötekine uyguladığınız poetik ölçütü kendinize uygulamazsanız bunun adı *poetik hiççilik* olur, diyor Kayıran.

ZZK: Böyle bir okuma, yazma, eleştiri de olmaz zaten. Olmuyor mu? Oluyor. Kayıran’ın uyarısı da buna...

Poetik ölüm

YK: Bir şairin yarattığı ya da içinde er aldığı poetik tasarımı sürdürmeyişi. Yalnızca şairle değil, şiirin genel akışıyla da ilgili olarak kullanılabilir. “*Poetik ölüm kavramı, Türk şiirinin modernleşme süreciyle ilgili bir durumu dile getiriyor.*” (593)

ZZK: İlk bakışta doğru, geçerli bir saptama gibi görünen yargı ve temelini oluşturan kavram, süreklilik-kopuş olgusunu, daha geniş akış bağlamında temellendirmede yetersiz kalıyor. Süreci bilinç (özne) yönetmiyor ama somutta gerçekten şiirin bir sorunsalı yankılaması ya da yankılayamaması söz konusu. Ölüm ya da yeniden doğuş bir görüğe (*perspektif*) açmak için yeterince açıklayıcı değil. Çünkü neye göre bir duruma *başlama*, *bitiş* diyeceksiniz?

Poetik-olanaklılık alanı

YK: Biçimsel bakımdan ‘ilklik’ durumundaki her yapıt türünün sürekliliği açısından yeni yapıtlar için çığır işlevi görür, olanaklılık alanı açar.

ZZK: Uygulamada, tarihsel süreç içinde, evet, kuşkusuz... Tek sorun, 'ilk' nedir sorusu. Tarihçinin konumu önsel mi, 'ilk'e ne zaman, kim karar verir, kim alana benimsetir?

Poetik tarih bilinci

YK: Poetik tarih şairin doğumuyla başlayan tarih değil, yazımıyla başlayan tarihtir ve eleştirinin baktığı yer burasıdır. "*Poetik tarih, biyolojik tarih değildir.*" (594)

ZZK: Bu önemli bir görüş ya da önerme. Şiirin yerel ya da evrensel tarihi bu bakışla ele alınmalı.

Poetik varlık

YK: Buradaki varlık, şiirin tinsel evreninde yer alan varlık. "*Şairin şiirlerinin toplamında yer alan ama başlangıçtan son durumuna kadar süreklilik göstererek ortaya çıkan insan varlığıyla ilgili temel problemdir.*" (594) Eleştirinin amacı, bu 'poetik varlığı' ortaya çıkarmak, betimlemektir. Şair antropolojik varlık temelinden yola çıkarak poetik varlık üreten kişidir. Eleştiri de poetik varlığın bilgisini ortaya koyma süreci.

ZZK: Dönüp dolaşıp aynı soruya takılıyorum. Kimin tanımı geçerli olacak, kim karar verecek tinsel 'poetik varlık' hakkında? Bir uzlaşım olanaklı mı? Yöntem?

Solda tinsellik artışı, İslami sağda dünyevilik artışı

YK: Kavramsal değil dönemsel bir adlandırma. Dünyasallık, tinsellik karşıtı anlamında kullanılıyor.

ZZK: Soldaki tinsellik artışı ile solun siyasal yıkımı ve İslamcı sağdaki dünyasallık artışı ile siyasetin erk (*iktidar*) oluşu arasında bir koşutluk kurulabilir ama... Böyle bir sınıflandırma ne ölçüde genelleştirilebilir, tartışmalı. Toptan, genel, kaba bir yargı izlenimi veriyor. Ayracanın (*istisna*) atlanmayacağı bir yer yok mu? Karmaşık bir düzenek aşırı yalınlaştırılmış bir abak gibi sunuluyor.

Söylemsel takip şiiri

YK: Tekçi tutum. Çoğulculuk karşıtı anlamında değil, bireşimci (*sentezci*) bir tutumun karşıtı anlamında tekçi. Kendinden önceyi bir bireşim olarak görmeyip öğelerden birine bağlanmak söylemsel takip şiirine yol açar. Örneğin Hilmi Yavuz'un şiirini izlemek (*takip etmek*) düşüncesi... Çizgi şöyle: Asaf Halet Çelebi-Hilmi Yavuz-Vural Bahadır Bayrıl.

ZZK: Bu kavram önemli ve geliştirilmesi gerektiği açık. Türk şiirinde tekçi tutumun enine boyuna irdelenmesi açıklık sağlayabilir.

Poetik sonsuzluk

YK: "*Büyük yapıt, poetik sonsuzluğa yazgılı yapıttır.*" (596) Bir yazar yaşarken, öldükten sonra, ölen şaire tanıklık yapanlar da öldükten sonra, yani üç evrede değişik değerlendirilir. İlki yazarın kendisi ve çevresince sınırlandırılır. İlgi ağırlıkla şiirden çok şaire yöneliktir. İkincisinde yaşamöyküsel (*biyografik*) veriler günışığına çıkar ama yazarın yaşayan çevresinin etkinliği sürer ve şair şiirin önüne yerleşir. İlgi şiirden şaire kayar. (*Poetik* açıdan olgunlaşma dönemi.) Tartışmalı ve tartışmacı bir evre. Bir şair için asıl evre üçüncüsüdür (poetik sonsuzluk). "...*Yapıtın, yazıldığı dönemin yaygın poetik tasarımına göre veya yazarının ya da belli bir ideolojinin niyetine göre açıklamaya yönelik edimler döneminin artık sona erdiği, metnin kendi tinselliği içinde, kendinde olanla artık sonsuza dek baş başa kaldığı dönem*"dir bu son evre. Artık ilgi

doğrudan yapıta dönüktür. “*Yapıta, onda mevcut olanla nüfuz edebilmenin olanağı belirmiştir.*” (596-7)

ZZK: Bir saptama olarak doğru bir önerme olsa da genelleme açısından sorunlu olabilecek bir yaklaşım. Her üç evrede de ilgi öncelikleri okur da içinde değişik çevrelerce değişik biçimlerde çalışabilir. Bu biraz da kavramın toplumsallık içre biçimlenmesinden kaynaklanan bir sorun. Oysa şair-şiiir-okur ilişkisinin toplumsallık dışı açıklamaları ve ölçütleri de söz konusu.

Tanrısızlaşmanın sonu

YK: Kayıran’a göre Tefvik Fikret’ten bu yana Türk şiiiri ‘*hümanist bir dünyanın, yani Tanrı kavramının olmadığı bir dünyanın şiiiri*’. (597) Osman Serhat Erkekli’yle birlikte ‘*tanrısızlaşma*’ sona erer ve tanrı kavramı şiiire döner. İslami şiiir ile sol şiiir arasında üçüncü bir yolu açma konusuna **Yeprem Türk** kitabı (***Bir Vefa Kitabı-Osman Serhat Erkekli Kitapçığı***) açıklık getirir.

ZZK: Bir şair ve şiiiri böyle bir kavramı gerekçelendirebilir mi? Uyumsuz abaklar (kalıp, klişe) üst üste bindiriliyor sanki. İnsanlık (*hümanizma*) nitelmesi ve kapsama alanı da tartışmalı, öteki yakıştırmalar da (tanrısızlık, vb.) bana kalırsa.

Tinsel evren

YK: Maddi ya da tinsel değil, metinsel evreni anlıyor Kayıran. Metnin içindeki *anlatıcı ben*’in dile getirdiği imge ve betimlemelerle, imgesel anlatımlarla oluşturulan evren... “*Tinsel evren gerçeklikten bağımsız bir evrendir. Bu evreni duyularla değil ruh ve akılla kavrarız ve zihin ve bellekle gözümüzün önüne getiririz.*” Bir metnin sonsuzluğu, tinsel derinliğini oluşturan gerecin (yer, olay, zaman, uzam, vb.) yarattığı evrenin yerli yerindeliği, tutarlı bütünlüğü ile doğru oranlı artar. “*Bir şairin ontik problemi, tinsel evrenin harcını oluşturur (...)* *Tinsel evren varlığın tarzlarından biri içinde yer alır.*” (598) Kayıran’a göre varlığın iki tarzı vardır: gerçeklik ve tinsellik. Gerçeklik duyularla, tinsellik ise ‘ruhla hissedilip akılla’ kavranan evrendir.

ZZK: Bu açıklamanın da sıkı bir eleştiriye gereksinimi var ama yalnızca şunu belirtmekle yetinelim: *ruh* derken? Kavramın açığında kalmıyor mu önerme içinde bile?

III

Bu üçüncü bölümde ise Yücel Kayıran’ın kitabındaki önemli yazılarından birine (***Poetik Varlık ve Ontolojik Bakış***, s. 471-479) daha yakından göz atacağım.

Kayıran, ‘poetik varlık’ kavramını ‘*şiiirin tinsel evreninde vücut bulan anlatıcı-ben’in varlığını işaret etmek için*’ (471) kullandığını söyleyerek başlıyor yazısına. *Anlatıcı-ben*’in varlığı, konuşan, kendini anlatan varlıktır. Şiiirdeki, anlatma durumundaki varlıktır. Konuşma durumu, varolma ya da varolamama durumunu dile getirir. Yani ‘poetik varlık’, oluş sürecinde, oluş durumundaki varlıktır. (Ölüme doğru olan varlık: Heidegger). Kendini gerçekleştirme, yeni bir deneyime atılma, *ilklik* olanla karşılaşma anında ilk ve biricik olarak yaşanılanı ayımsama ve ayımsamanın kendi... Yazınsal anlamda poetik varlık, felsefe ve teolojinin varlık türünden başkadır. Onlardaki varlık, dışarıda, nesne varlıktır. “*Poetik varlık ise şiiirin içinde, tinsel evreninde, anlatıcı-benin konuşma ediminde vücuda gelen bir varlıktır. Bu varlık gövde olarak dilde ve imgede vücut bulur. Ama bu il, konuşma anının, kendini dile getirme anının dilidir. Poetik varlık, anlatıcı-bende, anlatıcı-benin kendi varlığını keşfetmesi anında vücut bulur.*” (471) Tümelî değil, deneyim anında tekil olanın

deneyimini dile getirir. Kuşkusuz, felsefi ve teolojik varlık, tekilin egemenliği içinde tanıma, yoruma gelir (bu başka bir şeydir). “*Poetik varlık ise, tekilin çeşitliliği içinde, tekilin her defasında acemilik ve zayıflıkla ıralanan çıkmaz (aporia) olanla yüz yüze geldiği anda vücut bulur.*” (473) Tekil çeşitlilik ise hem tekilerin çeşitliliği hem de tekilin varolma durumlarının sürekliliği anlamındadır. “*Poetik varlık, tekilin her daim varolma çeşitliliğinin sonsuzluğunu içerir.*” (473) Sonuç olarak, “(p)oetik varlık, şiirin tinsel evreninde konuşan anlatıcı-benin varlığında vücut bulan, bu anlatıcı-ben’in bir çıkışsızlıkla yüz yüze gelmesi durumunda yaşadığı ilk durumunun deneyimini dile getiren varlıktır.” (474) Poetik varlık durumunda *metafizik* bir durum da söz konusu. Ama bu *metafizik*, Rilke, Scheler, Gehlen, Heidegger’in bulduğu anlamda ‘*antropolojik temelli bir metafizik*’tir. Aşkınlıkla değil içkinlikle ıralı, çünkü insanın varlığına ilişkin olanı dile getirir. *Metafizik*; insanın sınırlı, poetik varlık bilgisinin ise sonsuzlukla ıralı olması arasındaki gerilimi dile getirmesinden doğar. Poetik varlık, tek bir şiirde bedenlendiği gibi birbirini izleyen şiirler dizisiyle de ortaya çıkabilir. Beklenebilecek soru, bir varlık biçiminin hangi tür şiirde ortaya çıktığıdır? Hangi tür şiir poetik varlığı dile getirir? Kayıran’a göre poetik varlık, epistemik (bilgisel) değil ontik şiirde ortaya çıkan, ‘*ontik şiirin keşfine dayalı bir varlık durumu*’. (476) Bilgisel şiir, bilgi aktarımına dayandığı için, *ilklik* durumuna ilişkin bir deneyimi dile getirmekte yetersizdir. Bilgi, bilgiyi dile getiren şiirden önce vardır çünkü. “*Ontik şiir ise varlıksal olanı ilkliliğinde dile getiren şiirdir.*” (476) Öte yandan *poetik varlık*, trajik olanda ortaya çıkan bir varlık durumudur: “(P)oetik varlık, insanın trajiğe işaret eden durumunda ortaya çıkan şiirde, insanın kaçınılmaz olan karşısındaki durumunu ortaya çıkarıyor.” (477) *Poetik varlığı* içeren/taşıyan şiir, hem şiirin neliğini, ne anlama geldiğinin içeriğini taşır hem de bu nelikten dolayı kapladığı yeri (Nedir?) gösterir. (Aristoteles ve *oisa* kavramının iki anlamı.) Tabii, bir şiirde poetik varlığını ortaya çıkarmak için şiire varlıkbilimsel bakış gerekir. (*Ontolojik bakış*: Ioanna Kuçuradi) Bu da *oisa* kavramıyla ilişkili, varlık, nelik araştırmasıdır. Uygulama şöyle yürütülür. 1) Şair zaman içinde nasıl biçimlendi ve bu biçimlenme, uzamda ve tarihsel olanda nasıl yer kapladı? 2) Bir şiiri, o şiir yapan ayırıcı özellik dile getirilir: ayırıcı nitelik. Öyleyse şiir hem bir sürecin ürünüdür hem de şimdi burada ayırıcı özelliğiyle yer kaplar. Bunu saptayan yaklaşıma, ‘*şiirin gerçeklik halinin betimlenmesi*’ denebilir. Demek dilsel, estetik bir nesne olarak ele alınmadan önce şiir *poetik varlık* olarak ele alınmalıdır, çünkü şiir önce *poetik bir varlıktır*, diğerleri sonucudur. “*Poetik varlık, sonsuzlukla ıralı bir düzlemde hep konuşma halinde, dile gelme halinde olan ve öyle kalacak olan varlık.*” (479)

EK 4

YÜCEL KAYIRAN'LA FELSEFE-ŞİİR İLİŞKİSİ ÜZERİNE İÇ
TARTIŞMALAR 4⁵

(Yazım tarihi: 2025)

Yücel Kayıran, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* için hazırladığı **Modern Türk Şiiri** özel sayısının dördüncü cildinde kendi şiiri üzerine Pınar Aka'nın yazdığı bir incelemeyi koymuş, dolayısıyla yazıyı önemli bulduğu söylenebilir.

Aka daha yazısının başında haklı olarak Kayıran şiirinde 'kurumuş ot' imgesinin önemini vurguluyor. Evet, bu imge şairin asal imgelerinden biri. Buradan Deleuze-Guattari *Kök-sap* örneğine (*model*) sıçrama yaparak *Kök-ağaç* basamaklı örnek yerine *Kök-sap* (ot) örneğine bağlı bir şiir ürettiğini söylüyor. (Ne kolay bir geçiş...) *Hem Türk, hem solcu, hem sünni müslüman* dizesini de bu bağlama yerleştiriyor Yücel Kayıran'ın. Gökhan Cengizkan'ın bir yargısını paylaşıyor: tüm kimliklerden bir parça ama hiçbirinde tam olamama... Cemal Atay Genç ise Kayıran'ın kimlikler arasında uzlaşmayı sağlayamadığını, bir iç savaş yaşadığını yazmış... (Bachmann'a gönderme: *Faşizm insanın kendi içinde başlar.*) Aka'ya göre **Stasis** (2022) de bu sorunsalı sürdürür. Kayıran'ın bir söyleşisinden yaptığı şu alıntı ilginçtir: "*Türk şiirinde bir bireyleşmeden söz edilecek ise, aile mefhumunun dahil olmadığı bir bireyleşmeden, bir bireylikten nasıl söz edilebilir? Farklı bir birey olmak meselesi, babayla, anneyle ve onların ebeveynleriyle hesaplaşarak gerçekleşir. Aile benim şiirimde merkezinde yer alır.*" (Çağlayan Çevik, K24, 21 Eylül 2023) Doğal olarak ev imgesi de öne çıkar. (**Efsus'a Yolculuk**, 2017). Aka, bu imgeden yola çıkıp Kayıran şiirinde *içerisi/dışarı* eytişmesine (*diyalektik*) değinir. "*Şair, evde yani içeride, kendi iç dünyasında kalmakla, dışarıya açılmak arasında kararsız gibidir. Ancak dışarı da içerisinden bağımsız değildir.*" (Bkz. Bachelard). Bu eytişme *bakan/bakılan* eytişmesiyle de ilgilidir. Bakan ve bakılan kimdir? Ev; kaçınılmazca *baba* ve *anne* imgelerini tetikler. Ama bu imgeler çelişir. "*Kaynağı ne olursa olsun, suçluluk duygusu, Yücel Kayıran'ın şiirlerinde, bir türlü kovulamayan bir hayalet gibi dolaşır.*"

Çalgın sözcüğü şairin poetikasının gizlerini çözmek için kilit niteliğindedir. Öteki, ötekinin bakışı, eksiklik kavramları Kayıran'ın şiir serüveninin tümüne yayılır.

Şiirleri hep öncekilere göndermelidir. (İlk dört kitapta geriye doğru bölümlenimin açıklaması...)

O, Sühreverdi'nin kurumsal din anlayışlarına karşı başkaldırısını devrimci bulur. Onu solun dünyasına mal ederek "*teolojiyle materyalizm arasında bir uzlaş ya da sentez alanı oluşturmaya çalışır.*" Milliyetçilik konusunda da duruşu benzerdir. Ama tüm bireşim "*çabalarına karşın, Stasis yenilginin itiraf edildiği bir kitap olur.*" İnançtan inançsızlığa geçişin kitabıdır o (Cemal Atay Genç). Aileye, topluma, dünyanın ve kendisinin geleceğine inançsızlık... "*Devrime olan inancını kaybeden şair, Tanrıya olan inancını da kaybeder.*" Ona göre Tanrı'ya inanma sorunu, bir erginleşme sorunudur. '*Oğlan*' imgesi, şairin içinde yaşamını sürdüren çocuksu Tanrı inancıdır. Ama Tanrı'ya olan inanç yitirildikçe kendine olan inancı da yiter şairin. Zamanı dolduran Tanrı yerine boşluğu bırakır. "*Şairin dünyası sanki artık varlığın değil,*

⁵ Pınar Aka; *Yücel Kayıran Şiirinde İnancın Kaybı ve Eksiklik*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı 107: Modern Türk Şiiri IV, 2023-24, s 203-216.

yokluğun evidir.” Tanrının yokluğu en büyük yalnızlıktır. Yokluk, zamanla dile de bulaşır. Aka şöyle bitiriyor yazısını: “*Peki ya Tanrı? Yokmuş gibi yapılan bir Tanrı da şiiirden silinebilir mi? Tanrının yokluğunun yarattığı eksiklik telafi edilebilir mi?*” Bu soruya yanıtı **Efsus’a Yolculuk** (2017) verir: “sen olmasaydın yarım kalırdım/ sen olduğun için eksik kaldım/ sen, sen idin/ fakat ben, ben değil”

YAPIT

YÜCEL KAYIRAN ŞİİRİ 1

SON AKŞAM YEMEĞİ⁶ (Yazım tarihi: 2014)

Aşağıdaki kısa yorumu bugün (Mayıs 2025) onaylamıyorum ama belge olarak, olduğu gibi, değiştirmeden buraya koyuyorum yine de. Kitap hakkında geçerli düşüncem izleyen yakın okuma bölümünde.

Felsefe kökenli ve 1964 doğumlu Yücel Kayıran'ın Türk şiirinin felsefesine soyunan kimi çalışmalarını okumuştum. Biraz dağınık ve zorlama bulmuştum. Şiire felsefe giydirmek gibi. Ama bu türden çalışmaları yine de doğru buluyorum. Şiirin düşünce kaynaklarını, dayanaklarını ortaya çıkarmak özellikle kendi şiirimiz için önemli bir hesaplama olurdu. (Ama önce *Şiirbilimi!*) En büyük şiir sorunumuz genel şiir içi tutarlılık konusunda kaygısızlığımız olabilir.

Şiire gelince doğrusu Kayıran şiiriyle de herhangi bir yerde buluşamadığımı söyleyebilirim. Düşüncenin içerisinde sinsi gölgeler gibi dolandığı biraz kibirli, kendini beğenmiş, derinliği gösteriye dönüştürmüş, şiirden bana kalırsa çoğu yerde kopmuş (Bir kuramı doğrulama temrinleri, tümdengelimsel denemeler...), gize bulanmış, kendini, içini büyütmüş, kabartmış, mayalamış da böyle böyle sonunda dayatır olmuş bir şiir. Şiir geleneğimiz içerisinde bir yere oturtmak da kolay değil. Gerilere savrulmuş... İster istemez söylem (*belagat, retorik*) çiğleiyor.

⁶ Kayıran, Yücel; **Son Akşam Yemeği** (2014), Metis Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2014, İstanbul, 139 s.

YÜCEL KAYIRAN ŞİİRİ 2 (Yazım tarihi: 2025)

Geçen yıl (2024) toplu okumasını yaptığım şairlerimizden biri Yücel Kayıran oldu. Hakkında bir *E-Kitap* (Bkz. **Okumanın Sonuna Yolculuk** web sitem) yazacak denli gerecim olsa da artık çalışmalarımı uzunlu kısalı incelemelere yöneltmem gerektiği açık. Kendisiyle ilgili geçmişte de kimi kısa yazılarım, dokundurmalarım, hatta yanlış denebilecek saptamalarım olmadı değil. Ayrıca topluca şiirlerini okuduğum yıl içerisinde onun Türk Şiiri üzerine kuramsal çalışması **Poetik Varlık**'ı (2023) da okudum ve hakkında kimi eleştirel notlar alarak yazdım. Yine geçmişte onun **Felsefi Şiir: Tinsel Politika** (2007) çalışmasını okumuş, hakkında yazmıştım. Kayıran yazılarımı bugün içerikleriyle yeniden değerlendirmeyi gerekli bulsam da kendi zamanına bırakmayı, dokunmamayı yeğliyorum, bu yazıya ek olarak sunuyorum. Kuşkusuz yine de eksik kalacak olan bir Kayıran okuması söz konusu. Tüm verimini göz önüne alabilmiş değilim.

Bu yazıda (uzunluğunu kestiremiyorum) uygulayacağım yöntem şöyle. Yücel Kayıran okumam-çalışmam boyunca benim anladığım birkaç şey var. Bunlardan ilki, Kayıran'ın felsefe kökeni. Üniversite öğrenimini felsefe alanında yapan şair, şiir yazmakla yetinmeyip şiir üzerine düşünmeyi ve bu düşünceleri kimilerini kendisinin geliştirdiği bir dizi kavram, önerme, çözümleme, bireşimleme, vb. araçları, hatta setleriyle kuramsallaştırarak '*yeni*' denebilecek bir Türk Şiiri kuramı (belki de yakın gelecekte haritası) oluşturma çabası içinde ve epeyce yol almış, hemen hemen kuramının çatısını kapama aşamasına gelmiş görünmektedir ve şiirimiz bundan son kertede kazançlı çıkacaktır. Bu değerlendirmeden onun dünya şiirini boşladığı gibi bir sonuç çıkarılamayacağı gibi tersine kuramı evrensel ölçütleri gözetme konusunda ısrarlı bir kuram olarak öne çıkmaktadır ve açık söylemek gerekirse bu çapta, düzeyde bir kuramsal şiir çerçevelemesi ülkemizde yenidir, yanılmıyorsam ilktir. Bugüne değin yayımlanmış önemli *Türk Şiiri* seçkilerini (*antoloji*) bir kenara koyarsak irili ufaklı sayısız çalışmanın tümüml bir çerçevelemeyle Türk şiirinin onaylanabilir, ölçekli bir genel haritalamasını (*kartografi*) gerçekleştirdiği söylenemez, varsa da ben bilmiyorum. Kayıran'ın cesaret ve emekle giriştiği tasar (*proje*), henüz üzerinde çalışılıyor olsa da en yetkin çalışma olarak bilinmelidir. Bu yöntemsel saptamayı onun şiir çabasıyla bağıntılı ama yine de ayrı tuttuğumu belirtmem gerekir. Meraklısı için 2023-24 boyunca yayın yöneticiliğini yaptığı Dünya ve Modern Türk Şiiri Özel sayılarına (*Doğu Batı Dergisi*, Sayı: 101-108) bakabilir.

İkinci olarak, Türk şiirini, kuramsal tasarına uygun biçimde yeniden tanımlarken kendine de bu düşünsel altlık üzerinde bir uzam (alan) açması. Başlangıçta şiiri tarihsel-toplumsal süreçlerle koşutlu bireysel savrulmalar içre arayış ve yitiriş şiiri olarak kendini dışa vururken, giderek şiir kuramının somutlaştırılması, '*poetik varlık*'ın açığa çıkışının belirteçleri, kanıtları olarak kendini gösterir oldu. Şiir düşüncenin hakikatiyle at başı ve tutarlı ilerletilmektedir. Ben bu yazıda özellikle bu konu üzerinde durarak, kuramla şiir uygulaması arasındaki ilişkilene biçimi ve düzeyini saptamaya çalışacağım. Amacım tutarlılık kaygısıyla kendimi bağlamak değil kuşkusuz. Düşünce-şiir ilişkisine bir okur yorumu taşımak olabilir ancak.

Üçüncü bir nokta ise, şiirin ilk karşılaşmada verdiği duysal etki ve izlenimleri hemen yargıya taşımanın Yücel Kayıran şiirinde bir dizi sakıncaya yol açabileceği. Yanılmıyorsam, bu yönde epeyce önemli çalışma söz konusu Kayıran hakkında. Onun, şiir düşüncesi bir yana, özellikle şiiri, ilk izlenimlerin ötesinde bir damıtım,

sindirim işlevi gerektiriyor bana göre. Yine de iç karmaşası büyük bir şiirden söz ettiğimizi unutmamalı, kolay yargılardan uzak durabilmeliyiz.

Kuşkusuz şiirimizde belki de şiirden çok düşüncesiyle ağırlıklı bir yeri olan Yücel Kayıran'a, kendi emeğinin kanıtladığı üzere, emek-yoğun bir çalışma yakışırdı. Belli başlı Yücel Kayıran okuma ve eleştirileri arkada bırakılmalıydı. Ama ben etkilenme ya da koşullanma korkusundan tümüyle bağımsız olarak (ki doğru da bulmam bu türden yersiz kaygıları) dolaylımsız, doğrudan bir okumayı birçok nedenle (çoğu da kişisel) yeğleyeceğim. Zaten devasa bir yığınağa egemen olma niyeti tek başına yeterince yıldırıcı. Bu nedenle amacım beni, yalınlığa, ister istemez taşıyor. Kendi geçmiş Kayıran çalışmalarımı bile bu değerlendirme içine katacak değilim. Umarım birazcık da olsa değişik bir şey söyleyebilirim ve o zaman işte kendimi katkıda bulunmuş sayarım. Yoksa yazmak için yazmak hiç bana göre değil.

*

İlk şiirini 22 yaşında (**Sen Fotoğrafın mısın Anne?**) *Yaba Öykü'sü* (1986) yayımlayan, öyleyse yayımlanmayı esas alırsak neredeyse 40 yıllık şiir geçmişi olan Yücel Kayıran'ın günümüze (2025) değin yayımlanmış kitapları, yayım tarihi sırasına göre şöyle: **Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu** (1997), **Beni Hiç Göremezsın** (2004), **Çalgın** (2006), **Son Akşam Yemeği** (2014), **Efsus'a Yolculuk** (2017), **Stasis** (2022).

İlk şiir kitabını bu durumda 33 yaşlarında yayımlamış görünüyor, dergilerde on bir yıldır şiirleri yayımlanan bir şair olarak. Şiir üzerine yazıları, kuramsal çalışmaları da 2007'den başlayarak yayımlanıyor.

12 Mart 1971 darbesinde çocuk olan Kayıran, 12 Eylül'ü (1980) 16 yaşında karşılıyor bu durumda. Gençliği 80'lerin Türkiye'sinde geçiyor. Felsefe okuyor, anıları henüz taze ülke siyaset gündemini canlı biçimde anımsıyor, sosyalist uygulamanın (*Sovyetler Birliği*) çöküşü sırasında yirmili yaşlarının ortasında. Ülkede yansımaları ve tırpanlanan soldan geriye kalanların geniş yelpazede güncelle verdiği pek de iç açıcı olmayan tepkilerine tanıklık ettiğince kendisi de bu tartışmanın içerlek bir yanı oluyor, hatta bunu şiirinin odağına koyarak, şiiri Doğu-Batı bireşimi denebilecek bir yeni arayışa iliştip iliştiremeyeceği konusunda içsel tartışmalar yürütüyor. Aslında kimseyi dışarıda bırakmayacak bir tümcül (*total*) kavrayış güncel siyaseti olduğunca güncel sanatı (yazını) daha iyi değerlendirmeyi olanaklı kılmaz mıydı? Bu türden sorular Türkiye çağcillaşmasını (*modernleşme*), gelenek-çağcılık ikilemini, Doğu-Batı sorunsalını, yeni türden bir felsefe kavrayışını kaçınılmazca gerektiriyordu. Türk şiirinin sorunu özünde onu kavrama sorunu değil mi? Acaba tarihi ve tarih içinde seyreden tinsel-toplumsal süreci, sürecin içerisindeki dışavurma (anlatma, *ifade*) biçimlerini ilişkilendirecek yeni bir (Türk) yazınbilimi, (Türk) şiirbiliminin zamanı gelmiş, hatta geçiyor olmasın? Hangi yöntem(bilim) aynı olgunun ayrı ayrı görünümelerini bir araya getirip genel açıklamayı olanaklı kılabilirdi? Bu soru ve sorgulamalar elbette benzeri dünyada daha önce söz konusu olmuş araştırmaların (Örneğin, *Erich Auerbach*, **Mimesis**, 1946, vb.) Türkiye ayağı için yürütülüyordu. Genç Kayıran bu görevi (*misyon*) üstlenme konusunda kendisini hazır duyumsadı belli ki. Felsefenin kurumsal öğretim yapısında kendine doğru yeri bulamayan Kayıran, felsefeyi yazına, özellikle şiire taşımayı üstlendi. Amacı kuşkusuz felsefe sorularına dayalı bir şiiri yaşama geçirmek değildi, hem de hiç. Onun derdi insanı *neliği* içinde kavrama çabasında sorularını ilerleterek belli bir yere taşımış olan felsefenin kökensel sorularını yazınsal yaratının temeline koyup koyamayacağımızla ilgiliydi ve Türk şiir siyasetinde (poetika) olmayan bir şey böylece ortaya çıkarılmış olacaktı. Şiirin hakikatle ilişkisi... Buradan geliştirilecek ölçüt şiirimize uygulandığında

özellikle çağcıl şiir geleneğimizin '*poetik varlık*'la sınanması, hakikatinin sahte olanından, aslında şiir olmayıp şiir *gibi* olanından ayrılması sağlanabilecekti. Gerçi Kayıran'ın yöntemi bir ayıklama ve arıtma (süzme) yöntemi değil. Çünkü Heidegger ve belli bir varoluşçu çizginin temel yaklaşımında olduğu gibi, ortaya çıkan *somut*, her durumda bir simge (*temsil*) niteliği taşır ve olumsuz (ters) simgesel belirimler de varlık durumunu yansılar özünde. Ama böylelikle ve uygulamada (*pratik*) beklenmedik biçimde 'şiir için bir kılavuz' da ortaya çıkmış olur. Çünkü artık varlık durumuyla ilintilendirilmiş var olma biçimleri belli duruşlu, aldatmasız bir tin/ten bağdaşımını zorunlu kılar ve bundan sonra *bilmiyormuş gibi* yazmak söz konusu bile olamaz. Şiir, felsefe yordamı ve sorusu taşınmadan yazılamaz. Elbette bundan şiire soyunan herkesin felsefe öğreniminden geçmesi anlaşılmamalı. Böylece Yücel Kayıran erken dönemlerinde eğer şiir yazacaksa bunu felsefe düşüncesine bağlamak ve eğer felsefe üzerinden kendi varoluşunu sorgulayacaksa bunu şiir üzerinden yapmak gibi koşutlu iki yoldan amacına yürümeyi seçti. Kuşkusuz görüldüğünce kolay bir yürüyüş olmayacak, iki ayak her zaman uyumu tutturamayacak, çoğu kez de yol boyu karşılaşılan şeyler eşanlı bir 'tek yoldalık' (*tarik*) inancını zorlayacaktır. İşin bir ucu sufi geleneklerine dayanır ve hiçbir sufi gelenek kaynağı olan felsefe ya da şiir, *tarik*'i üzerinden amacına varamaz. Çünkü amaç beri gelir, yollaşır. Bu nedenle felsefe olsun, sanatlar olsun çileli yol arınım (*meditasyon*) biçimlerine uzak dur(ur/malı)lar. Ama tarih içerisinde bu yol sonuna değin denenmiştir, bugün de denenmektedir ve bu da uygulamalardan bir uygulamadır sonuçta. Konunun birçok uzantısı var ve oralara kayarak kendi amacımdan uzaklaşmak istemediğim için, yukarıdaki açıklamayı Yücel Kayıran şiir anlayışı ve uygulamasının kaba bir çerçevesi olarak yaptığımı belirteyim. Bu aşamada henüz şiir için beni bir yargıya taşıyabilecek eşliği geçmiş değilim.

*

İlk kitaba göz atmadan önce bir şeyi daha imlemekte yarar var. Yücel Kayıran ***Son Akşam Yemeği*** (2014) de içinde olmak üzere ilk dört kitabını üç bölümlü düzenlemiş, ilginç bir biçimde 4 kitabın 12 bölümünü üçer üçer paylaştırarak sonuçta her kitabını üç kitaba ayırmıştır. Ayırmakla kalmamış, her kitap kendi içinde sonuncu kitaptan başlayarak başa doğru dizilenmiş, sanki geriye doğru okumaya davet etmiştir okuru ya da bu izlenimi vermeyi amaçlamıştır. İlk kitap ***Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu*** (1997) üçüncü kitaptan birinci kitaba; ikincisi ***Beni Hiç Göremezsın*** (2004) altıncı kitaptan dördüncü kitaba; üçüncü kitap olan ***Çalgın*** (2006) dokuzuncu kitaptan yedinci kitaba, dördüncü kitap ***Son Akşam Yemeği*** (2014) de on ikinci kitaptan onuncu kitaba doğru dizilenmiş. Durum zamanda ilerlerken okurun ilk kitap, kaynak kitap duygusu taşımamasını sağlamanın yanı sıra bu dört kitap arasında kolayından kavranamayacak ilineksel bir bağlantı olduğunu imler. Yazarın çok kişisel bir sınıflandırma yordamı olarak da görülebilir. Çünkü kitabın okura ulaşması belli sırayla olduğuna göre üçlü setler olarak kitap içi bir geriye doğru yürüyüşten söz edebiliriz. Yoksa dördüncü kitaptan geriye doğru okumak gerekir ki yayımlamanın engeline takılmamak olanaksız o zaman. Bu bir imgesel çağrışım sayılabilir. Aslında sayfa akışına bağlı okuma yaparken bile anlaksal bir eşlik bize ters(ten) okumayı bir olanak olarak sezinletir. Onun arkasında ne var dersek, şiir okurunun durması gereken yer deyip işin içinden çıkmak bu noktada açıkçası işime gelir. Kurgusal oyun şiirde neyi çağrıştırdığından bağımsız olarak ayrıca imge görevi üstlenip özel bir çekim alanı sağlayabilir. '*Oyun*' kavramına başvurmam hoş, Kayıran'ın çatışmalı (*dramatik*) vurgusuna epeyce aykırı gelse de... Ben bu dizilimden şiirin özüne ilişkin varsa bile özel bir içerik ya da yapı değeri çıkarmayı

ayraç içine alıyorum. Büyük olasılıkla kendisi bu duruma bir yerlerde açıklık getirmiştir. Bir söyleşide bu tür bir soruyu yanıtladığını sonradan gördüm.

Ama şu an dört yapıtı dizerek, içindeki kitap bölüm başlıklarını yan yana koyup varsa bir ilişkilendirme gönderimini (*ima*) göstermek isterim:

3. uysal çılgılık, 2. hayaline eremeyenlerin firarı, 1. firar edemeyenlerin hayali (*Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu*, 1997); **6. nar, 5. ali boğaz deresi, 4. boş bina**, (*Beni Hiç Göremezsün*, 2004); **9. mahvolmuşların esrarı, 8. cıva, 7. sonra eve döndüm** (*Çalgın*, 2006); **12. ayş-î dehrûz'da, 11. seherin evi, 10. ronin** (*Son Akşam Yemeği*, 2014).

Bu aynalamaların sonu yok kuşkusuz. Ama şair özelinde bir gerekçesi var, yoksa yapılmazdı. Ben içrek (batınî) öze değil yayın tarihi ve kitap dizinlerine, yani görünüşe (zahirî) bağlı kalacağım.

*

Hayaline Firar Edemeyenlerin Efsunu'nun üçüncü kitabı **uysal çılgılık**'ın başına konan Feridüddin-i Attar alıntısı genç Kayıran'ın 'şiiir söyleme'nin ne olduğu üzerine bildirisi sayılsa yeridir. Çelişki barındırır. Şiiir, kanı sözcüklerle gizler. Şiiir ne varlığı ne kendini gösterir, yalnızca örter. Kayıran'ın şiiirle başlangıç buluşması biraz bu çelişkilerle baş etme ve şiiiri nasıl üstlenmesi gerektiğiyle biçimlenmiş gibidir. Bir *sufinin* şiiirden umduğu şey, günümüz şairinin şiiirden beklediğiyle aynı değil. Kayıran ise ortadadır. Yolunu seçecek ya da açacaktır. İç(in)e dönüp bakacaktır. Çünkü dünya onu düş kırıklığına uğratmış, kurduğu düşler yıkılmış, 'sol'a, *Batı*'ya giden yol kapanmış, geriye kendine bakmak, kendinden bir şey anlamak ya da anlamamak kalmıştır. Yol içindeki mağaraya doğrudur. İçinin dağına inecektir. İnecektir ama *Ben*'in ten duvarını da aşması gerekecektir bir yandan. Yüz tinle çelişir/mi? Geceye, *Ortaçağ*'a düşülmüştür. Şimdiden, yaşanabilecekken (!) yaşan(a)mamışın yası bastırmaktadır. Ayinsel bir dalınç, vuruşların belirsiz dizemi (*ritim*) bir esrimenin eşiğine getirmiştir şiiiri. Düm tek! Ve dizemin bitmez döngüsü. Baş dönmesi. Boşaltılmış bir suçsuzluk (*masumiyet*) gibi durmaktan ürkmek... Düşerken düşerken düş-lemek... Oluşa karışmak. İçerideki boşluğun zarını yırtmak. Ten yırtıldığında içeriden kim çıkacak peki? "*herkes yama etmiş kendini kendi yırtığına!*" (16) Koşarak atlamak yüzdeki camdan dışarı... Soruyor: yenilmek nedir? Yenilmenin genel biçimiyle özel biçimi nasıl yaşantılanır, duyumsanır? Herkes yenilince ben de yenilmiş oldum, yenildim mi? Varoluş(um) kanıyor. Bunu nasıl biliyorum? Aynalar içinden... içimi ve dışımı, nasıl bilebilirim? Belki bu son kaçış girişimidir kendimden, kendi tinimden kaçış. Çünkü tüm açıklamalarımı yitirdim, dünya beni attı içinden. Nereye düştün peki? Dün biriydin ya da birini düşlemiştin. Ya şimdi... kimsin? Belki de gidince varolunabilecek bir yer yoktu, giden *Ben* bile kuşkuluyken... Artık kimse(n) yok ve olmamalı zaten. Tümceler, sözcüklerin akışı bozuldu bile. Geriye bağlantılı bağlantısız sözcükler, anlamsız seslenişler kaldı. Aktöre (etik) yoksunluğu... Ezik insanlar... "*bakmayın incinirsiniz/ kırılır yüzümdeki ayna/ dağılır suretiniz!!! incitiyorsunuz bakmayın/ kırılıyor yüzümdeki ayna/ dağılıyor suretim!*" (31) Dünya da kendini bırakıyor. Deri yırtılıyor çalıya takılıp. Toplum kirli... Kirlendik. Geride böylece kaldım. İşte, böyle... Kollarım nerede, ya ben? Bir ekside (*negatif*) varoluş bu. '*(V)arolamamanın değilini*' bulamayan genç(liğim)... Geleceğin, ilk yitirdiğin şey(in) değil mi? Derinliklerdeki özkıyım (*intihar*) duygusu; çöl, çöl duygusu: "*içim/ deki cin/ nef.*" (41) Anlamdan kopmak, düşmek... Anlamı nasıl bilirdik. Delirmek ne? Sonunda başaramadın işte. Yeteneklerini somutlaştıramadın. Tutkuların hiçliğe karıştı. Bulamadın! Hiçleştin! "*Bulamadın iktidarın değilini!*" (45) Geleceğin yok. "*Tanı: Şizoid yapıda anksiyete depresif reaksiyon!*" (47)

Düşlemine kaçamayanların büyülenimini dillendiren üçüncü kitabı ikinci kitap izler: **hayaline eremeyenlerin firarı**. Düşlemine varamayan, erişemeyen düşüyle büyülenmiş sürüklenirken kendini çırpılıp, düşsüz, çölün ortasında bulursa vereceği ilk tepkilerden biri kaçmak, düşleminden bile kaçmak (ama henüz yadsımak değil) olur. Önce kendine bir sormalı. Nerede yanıldım, aldandım, aldattım? Düş mü yanılttı, düşü kuran *Ben* mi? *Ben*'i büyüleyip ardı sıra sürükleyen toplumsal düşlem (*hayal*) yalnızca yalan, bir cennet sözverisi (*vaat*), -ile cinnet çırpıntısı (*histeri*), ötekine bağlanmış umutsuz umut...muydu? İkinci kitap '*birtan altınbaş*'a adanmıştır. Birtan Altınbaş 1991'de gözaltında ölen Haccettepeli gençtir. Şiirin acısı yerçekimi gibi şiiri cehennemine doğru çekecektir. Varoluş kipi silinecek, söndürülecektir: '*odalar dardı sokaklar asker barikat ve kar*' (52) Senin gençliğinle hepimiz yok olduk. '*düşünü yitirmiş bir yüzyıl imine*' yukarıdan yere tepe üstü çakılarak i l e r l i y o r zaman. Oysa o kardeş masa geleceğin her türden yokluğunu el birliğiyle yadsımişti. Yanlış mı anımsanan? "*düşler büyüktü ülkeler uzak./ Olmadı.*" (56) Ama ey şair, her şey geçtikten, olup bittikten sonra bu duygunu var ettiğini unutma, yoksa yerini tümünden yitirebilirsin, ki yitiriyor gibisin. Darbenin inişi, ölüm yağdırması, filizkırın fırtınası, şu '*kamuya sağlanmış huzur ve güven*' o düşü yine ve her zaman zorunlu, kaçınılmaz kıldı, kılacaktır. Yenilgiden utku (*zafer*), kut (*mutluluk*) nasıl çıkar bunu düşünmeden hiç olmazdı. Düzenin sana tükürüyor olması düzeni doğrulamaz ki (en geniş anlamda). (Bkz. Ahmet Erhan). Annenin yüzü, yollanmamış mektubun duyarlık katının algıyı allak bullak eden güç dalgası... Hüzün mü? İçe doğru yaşa, başka zaman ve yerde bu hüzün doldurması gereken yeri doldursun. Saltığın şarkısı olmaz. Görüyorum ki yıkıntı ve yenilgi duygusunu saltıklamanın ardına düştün, düşmek üzeresin. Yıkıntı tamam, yenilgi tamam ama buradan geleni evrenleme, genelleme, zamanın ve yerin dışına sürme de nesî? Saltık; sarsıcı, kuşatıcı, sonunda gevşetici (*rahatlatıcı*) bir silinerek aşma, aşkınlık varsanısıdır (*halüsinasyon*). Ölümün yaşattığını usumuzdan çıkarmamalıydık hiç. "*ey imini terk eden çağ*" (65) Dizenin tüm sözcükleri ayrı ayrı yanlış değil mi? Eğer doğruysa yapmak (şiir yapmak) ve yaşamak için zerre gerekçe kalır mı geride? Zaten '*içsavunma*' ayak diyor. Aktörel (*etik*) seçme (67) düşüncenin sıçradığının kanıtı sayılabilir. *Requiem*, ölümden geriye ne kaldığının dili mi? Mozart için neydi? Rilke için?.. Ya Kayıran için?.. "*Öldün!/ Ölümünü bir gelecek imine gömer gibi!*" (68)

Ve çelişki sürüyor.

Birinci kitap son bölüm: **fırar edemeyenlerin hayali**. *Olay*'ın sona erdirdiği, *Olay*'da yitip gidenlerin düşleri neydi? Harun, İsmet, Necdet, Orhan, Yaşar ve Ercan'a sunulur bölüm... Asıl kaçıp kurtulamayanların, yani yiten ya da yitirilenlerin ne düşlediklerini göstermeyle yükümlü olarak elinde yalnızca sözü kalan şair ve unutulmaya karşı çıkan son kişi o değil midir zaten? "*Yolun sonu kendî*"leri (72) olanlar için düşülecek bir söz bulunmalı. Her şey öyle yalındır ki: açılmış yolcu valizi. Göz içlerini denetleyen polis. Yol kenarındaki ark. (74) Şiddet zamanı kırıp bükmekte, tizleştirmektedir. Devinim önüne geçilmez bir dizem yaratıyor ve tümceler kısalıyor. Uygun adımlar. Dalgаланan su. Yosun. Çürümüş kök. Gece kapınızı çalıyor. Tedirginlik. (75) Hava buydu, insan kendini orada da gördü ve buldu. (***bir fırar masalı***, 75) Belki bunu Edip Abi (Cansever) bilir: "*-Kime benzer Edip Abi?*" Telsiz duyuruları, çağrıları: "*-Burası elli iki; yedinci bölge tarandı. Tamam!*" (79) Şiire uzam (*mekân*) açılıyor. Şiir, olmanın olanaklarını yokluyor. "*Konuş lan!*" (81) Necdet götürüldü. Yaşar İsmail bilinmiyor. İsmet yitik. Erdal Eren. Soğuk koridor. "*Arkadaşlarımın ölümüdür uzayan ömrüm*" (84) Kelebek bir mayına konuyor. Ne yapmalı? (87) Ve *Requiem*, birer sayfa, birkaç tümceyle sen, Birtan şöyle değil miydin? Ya sen Harun? İsmet? Necdet? Orhan? Yaşar? Ercan? Kimlerdiniz?

Nereden gelmiştiniz? Nerede oldunuz ve Nereye çekip gittiniz? (**Yolları Çatallanan Bahçe**) Ya ben: “*hepimiz aynı şeyi yaşadığımız/ halde niye ben böyle oldum..*” (91) İlk kitabında Yücel Kayıran’ı gelecek düşlerini ve bu yüzden kendine güvenini, neliğini yitirmiş kayıp öznesiyle bırakıyor, Kayıran şiir yolculuğumuzu sürdürüyoruz. Bu özne şimdi ne yapacak?

*

Kimsenin görmediği, göremeyeceği biri mi olacak (o)? **beni hiç göremezsın** (2004). 2005 yılı *Altın Portakal Şiir Ödüllü* kitap, kitaba adını veren şiirle başlıyor. İçi kararmıştır kişinin, öylesine ki: “*beklemezsın böyle bir kara!/ duymak istemezsın!*” (11) Gregor Samsa (dönüşüm) eşiğindedir. Görünse de el ele tiksintiyle öteleyeceklerdir yaratıklaştırılmış şairi ve şiiri. Ama şiir görünmek ister, görünmeden edemez. Kendini göstermek ister, demiyorum. Bu da ayrı.

Altıncı kitaptan dördüncü kitaba yürüyüşte ilk bölüm başında Nâbî’den bir beyit var: “*Eğerçi köhne metâ’uz revâcumuz yoktur/ Revâca da o kadar ihtiyâcumuz yoktur*” (Belki eskidik, kimsenin ilgisini çekmez olduk/ Ama ilgiye de öyle gereksinmemiz yoktur.) Bu bize ağıt, yakarı, özyıkım (*intihar*), vb. anlatı diline uzak durulacağını mı gösteriyor? Altıncı kitabın başlığı: **nar**. Başarısız bir yeraltı geçidi (*tünel*) kazıldı kazılmasına. Ama ya dönüş? Her yolculuğun sonunda(n) dönülmez mi? Ne yapıyor olursan ol, yaptığın her şey sana uzaktan, yaşamı bıraktığın yerden el sallıyor. Ve sen, kurtaramıyorsun kendini içinde açıladuran oyuktan, yuvarlanıyorsun. (17) Aslında kime ve neye veda edildi? ‘(Ç)ocukluğun yurtsuz rüyalarına’ (18) mı? “*Hangimiz hangimize huzursuz bir veda/ gibi duruyoruz şimdi bu gövdenin içinde/ İşte çıkış! İşte vaha!*” diye koşarak/ her yırtılan yerimize!” (18) İnsan teninin, derisinin yırtılması, özgün bir imgedir ve Kayıran şiiridir bana kalırsa. Güçlü bir değişmedir. Ve bunu sıkça kullanacaktır.

Ali Rıza dayı ölmüştür. Nazif ile Mustafa... “*Bünyamin uzaklara gitti*” (20) **Eski Ahid**’in soyu soylayan deyişi buraya getirilir. Ama olağanüstü dizelerle kişiyi ezen bir duygu olarak: “*aşkı yitiren yara benzer/ kalbi nara benzer/ Raif içe dönük/ Naci ona benzer/ Servet hüznün sesli/ Yücel ona benzer/ Hasene çekik gözlü/ Keder ona benzer/ insan çocuğuna benzemez/ kalbindeki nara benzer!*” (21) Şiirimizde son zamanlarda az görülür bu dizeler derin soruşturmanın izdüşümü bir yandan: “*Yemliha kime benzer/ Tebernuş kime,/ Kuşku kime*” (22) Ya yüreğini (*kalp*) unutan? Anadolu insanların yürekleri nar: yangın sürüyor. Nar, anlıyoruz ki ölümle gelen ateş, onlara gecikmiş ayrılık sözünün (*veda*) süren yangını. Közün üzeri küllendi ama içerde yanışını sürdürüyor. Askerlik sıran geldi. Bu Cumhuriyet’in, Atatürk’ün, ‘*kendine bir yer bulamayan hafızanın*’ töreni. “*uygun adım uygun*” yürürken ötekilerle sen “*giderdin/ gövdeni o yürüyüşte bırakarak uzaklara*”. (26) Bu yakada gibi görünsen de burada (da) değilsin. Yersiz, yurtsuz öyle kalakaldın. “*ışıl ışıldı cumhuriyet balosu/ garnizon komutanlığının orada/ gördük... yasak bölge, girilmez!/ ince bir çizgi halinde!*” (28) Ağa (örümcek ağına) yakalanmamız, kabuğa takılmamız, tarihin yanlışı yerinde tutunma çabamız bizi yüzeysel bir tartışmaya gelir bırakır. Geldi ve bıraktı. Doğu-Batı. Eski-Yeni ekin (*kültür*). Tarihin zoruyla yitirilen tarih (!) Olmakla öyle olmak arasında yiten sınır boyu. “*biz babama küçük rakı almaya gelmiştik!*” dizesinin arkasını nasıl dolduralım, şair? Nasıl doldurmamızı umarsın?

Şimdi kendinle, biriktirdiğin şeylerle baş başasın. Tahta sandalye, eşya olmayan oda, deri *montun*... Yine gün doğuyor, seni rahat bırakmayacak. Oysa sen uykunda kalmak istiyorsun. Uykuda kalmak unutturacak mı sana her şeyi? Karıştır eski defterlerini. Kilis, Arapgir, Of, içkiye başladığın yer, kendi yaşamını elinden geçir, üşüdüğün an, otel odası... Öğretmenlik. Niye buradasın, kimsin, ne yapıyorsun?

“Çalsın zil!” (38) Çıkmak istiyorsun. Soruyorsun: **hem türk, hem solcu, hem sünni müslüman** nasıl olunur? Solculuk ‘*acemilikti her durumda inen vaktimize!*’ (40) Herkes için böyle miydi sence? Öyle olsa da hiç mi umarı, çıkarı, gülü bahçesi yoktu? *Bu çocuğu sola kim bulaştırdı? Sen! Hayır sen!* Onlar kavga ededursun, Yusuf kaçmak (*fırar etmek*) ister. (42) Baba, Nazımca der ki: “*gün akşamlı değil artık*” (43) Ve gidenler dönemedi. Arkalarından ‘*sala*’ okunmadı. Sağlı sollu tüm topluluklar (*cemaat*) evlerine gitti, çok soğuk bir sokakta kalıverdirdin bir başına. Buna bırakılmak (*terk edilmek*) dense yanlış mıdır? Yalnızsın ve kimseyi sevemiyorsun. Titreye titreye kendine bakan kendine bakıyorsun ve dünya senden yönlü genişliyor, seni sile süpüre.

Yusuf Heybet’in aziz hatırasına sunulan beşinci kitap: **ali boğaz deresi**. Tinsel uzamına kilit vuruldu, içeride tutsak kaldı. Böyle dile getirilmiş yargıdan neler çıkmaz ki... karanlıkta kalmış tin usundan uzağa kaçarak...sığındığı gözlerinin içinden bakıyor ve gördüğü, kanatları kırık bir düş. Düş yine parçalanmakla kalmadı, içeride tıkalı kalan tını bunalttı ve arayışlar içine salacağı belli kişiyi. Düşün yerini ne dolduracak, diyor tasalı okur, varlık çünkü boşluğunu doldurmaktan varlık, kendini yakalayamamaktan asla. Ziya Gökalp ve a sesini yankılaya ede sürer bu yel (*rüzgâr*). Su tükenir ve yara başlar. “*çocukluk rüyalarının örselenmiş kazağından/ sökülerek örülmüş*” (59) sargı bezi... Oysa senin yarana aldırmayan “*realite... İşte: Devam ediyor*” (60) 1937-38 yıllarında Dersim (Tunceli), *Ali Boğaz Deresi*’ndeyiz. (61, vd.): “*yuvarlanıyorsun birden/ gözlerinden içeriye giden uzaklığa*” (61) Gözlerinin önünde canlanıyor olay. Kendini çocukluklarında unutmuş tinleri (*ruh*) görüyorsun. Hayaletler kuşatıyor seni. Korkuyla bekliyor anne baba. Gözden ıraksın ve dağdakilerden biri sanılabilir, bir erin kurşunu gelip seni bulabilir. En iyisi gitmek buralardan. Kimseden hayır yok sana: “*anladın sonunda, hayır yok kimseden/ dönmek için kendi varlığına*” (63). Açık ünlü Türkçe tuzağına içerik öne çıkınca yakalanmamak olanaksız (mı?) Aldırmadan yaşamak mı bu yüzden, yüze vuran aleve? Ya varmak istediği yaşama ulaşanlar?... Çocukluğun haykırıyor: “*Beni burada bırakmayın!*” (66) Yabanın eşitsiz dünyasında var olmak nedir? Gözün orada (*Ali Boğaz Deresi*’nde) açtığı çukurdan geri dönmek, çürüyen bir yüzle yapayalnız kalıvermek... Sonuç? “*Her insanın bir cehennemi vardır/ yapmak istediklerini erteleye erteleye/ içinin derinliklerinde bir yere/ bir çukuru kazmaya başladığın yer*” (69) İlenç. “*disiplinli düzenli duygular*”a lanet olsun! Her şeyin (tarihin, öldürümün, vb.) üzerinden nasıl da kolay atlanabiliyor: “*eğildim kendime baktım/ otların içinde biri pıtrak, biri diken/ hangisi diğeriyle özdeşti; hangisi değil/ biri geçmişti, diğeri onu diken*” (73) İnsan, özne, şair iki parça, bölündü ama sökül hangisi, terzi hangisi?..

boş bina’ya, dördüncü kitaba indik. Cem Sultan ‘*cihan içre bir kerem*’ bulamadı, anlatıcımız, özümüz de öyle. Yapı boş. Yüzündeki *vahada* bir ıssızlık dolanıyor. Zemin epiğe kıran Türkçe ses zortlaması belki bir yapı çözümüdür. Eski, yerleşik, kulak tanış sesleri anımsatır. Bu duyguya yakınız, içindeyiz işte. Çocukluğun gözlerine bakmak için çırpınıyoruz, Tanrı’ya bakmak için. Oysa yer mayın döşeli ve çocukluğuna yürüdüğü yol mayınlı, bilesin. İçine açılan ‘*dehliz*’de yürüye yürüye tının yüzünün sokaklarında dağılıyor. Nereye gitsen bir kaçış içindeki umarsızlığın... “*yırtılıyor sesindeki güven perdesi*” (85) Dilinde bir asma kilit. “*ev dediğin ne, aile dediğin/ ölüm dirim levhası/ insan kuru mürekkep/ çocuk su*” (**mürekkep ve su**, 86) Ve üç kitabı kapatan **içerleme**. Ölçü Türkçenin ve Anadolu’nun yerleşik diline sarıyor. “*birikmek ağır geliyor kendime*” (95) Bir çıkış yok. İçimde biriken şey ne? “*içimde biriken şeyden/ bir yol çıkmıyor kendime*” (95) Neredeyiz? Zamanın ve yerin, tarihin çıkmazında, mayınlı bölgede düşsüz, geleceksiz, umutsuz içe dönük bir yürüyüşte... Bu kitapta yazılan şiirlerin 1994-2002 arasında afşin-malatya-hozat-ankara-

kahramanmaraş-didim-of-menemen-eskişehir-istanbul-karadeniz ereğli-afşin-ankara'da yazıldığını öğreniyoruz sona eklenen açıklamadan.

*

Çalgın; dokuzuncu kitap: **mahvolmuşların esrarı**'ndan sekizinciye: **cıva**, yedinciye: **sonra eve döndüm** doğru ilerliyor. Üçüncü ve hatta dördüncü kitapta süren bu geriye saymalı dizinlemenin karayergisel (*ironik*) bir değişmece olduğunu varsayabiliriz. İlerlemenin geriye doğru yürüme olduğunu biçimsel bir değişmeceyle göstermiş oluyor Kayıran. Tartışmak istediği şey; Batı'nın yirminci yüzyılın ortalarında sonlanan aydınlanma usu, belki olguculuk (*pozitivizm*) eleştirilerinin de öncülük ettiği, ki felsefe okumuş Kayıran'ın yakın dönem sığ felsefe tartışmamızın pek kendimizce tuzağına düşeceğine inanmak istemem, dahası Marksizm büyük olasılıkla. Ama büyük bir emekle oluşturduğu kavramlaştırma ve dizgelemede çelişken öğeleri de bu konuya yaklaşımından kaynaklanıyor özünde. Olgu bilgiyi, altyapı üstyapıyı koşutlu, birebir yansıtmaz, yankılamaz ve indirgenmemiş hiçbir tarihsel-eytişimsel özdekçilik yorumu, özel açıklamalarında değil genel düşünsel dayanaklarında böyle bir şeyi bence ileri sürmemişlerdir. Evrimi ilerleme olarak yorumlayan ilkel dizgeleme girişimi ve arkasındaki bilimcilik, olguculuk bugün tarihsel, toplumsal, bağlamsal ve geçici olaydan genel yargılar, dolayısıyla önyargılar üretmek için pek de ıvencen davranıyorlar. Ben Kayıran'ı bu düşünce geleneğinden nice ayırmak istesem de sonuçta bu gelenekten kurtulduğunda yoluna çıkan varoluşçu yordam yine, başka biçimlerde olsa da aynı çıkmazın içine çekmektedir. Bu nedenle onun çalışmaları üzerinde düşünmeyi değerli buluyorum. Ne yapıyorsa inançla ve emekle yaptığı için... Üstelik kimsenin üstlenmediği bir sorumlulukla...

İçerilen üç kitabın başlıkları da kendi içinde çağrışımları bol ve hiç de rastgele seçilmemiş başlıklar, bunu da göz ardı etmeyelim. Yıkılmanın, yenilmenin, tükenişin (*mahvolma*) tümleci gizem (*esrar*) olmak zorunda mı? Cıva, kendimizi bulduğumuz ağırlıktan yoksunluk, hafiflik, uçuculuk-kaçıcılıkla mı ilgili? Yıkılmışın yarasını ev mi paklar ancak? Ya ev, terk edilen ev mi? Ev nedir? Kayıran yine hiç kolaya kaçmayacak, kendini aklamayacak, yeni durumu kurtuluşa bağlamayacaktır. Her yeni durum, geçmişin tüm anlarını yeniden sınamayı kaçınılmaz kılıyor. Kayıran, şiiriyle günah çıkarıyor kendi gözünde. Özeleştiriyor yapıyor, diyemiyorum.

Anneye ve Zeki'ye sunulan kitabın girişinde **çalgın** sözcüğünün açıklaması var. *Bakış*'la, ötekinin bakışıyla (nazar) ilgili olduğunu söylüyor. Bu bakış çalıcı, sürükleyici, olumsuz anlamda ki(lit)leyici bir bakış. Yani ötekinin bakışı, sizin içinizi (tin) çalar. **Çalgın** ötekinin bakışıyla (*Sartre-Medusa'nın bakışı*) tını çalınmış, çalınmış tininin ardına düşmüş kişi. Ama öte yandan kendisinden çalınanlardan sonra geriye kalan çıplaktır o. Sonu nereye varacak bellidir: rind, sufi, ötekilerin delisi, vb...

Hemen hemen tüm kitabın ve genelde Kayıran şiirinin derin değişmecesidir desek yeridir bu özne(leme) girişimi. Bunun imgesel açılımından başka şey değil şiiri, başlangıçtan sona. Açılış ise 2001 tarihli **Çalgın** şiiriyle gelir. Kitaplara, yani bu katmanın merdivenine sonra geçilecek ve üç basamak sırayla inilecek. Belki en sonunda höykürme-yazıklanma karması bir şiir, **eyvay!** geçici olarak kapatacak kitabı. Bu yolu yürüyüp de çalınan, çalınandan kalan kimdi, neydi, göreceğiz.

Varoluşçu düşünce dizgesi henüz hangi yorumuyla olduğu belirsiz de olsa artık şiire arkalık yapmaktadır. Kişi kendisiyle kalmış, kendine yer aramaktadır 2000'lerin Türkiye'sinde. Kanıtı mı? "*içimden sökülen bana salaydı*" (15) '*Kaybolma*', '*gayb*' sözcükleri yeniden fırına sürülmektedir. Çağrışımları büyük ve belirgindir ama şimdi birer hortlak ya da hayalet gibiler. Sonuçta çanak (*kap*) içini, iç çanağını yitirmiş, aranıp dönenip durmaktadırlar. *Ben*, en az iki parçalıdır...da bu iki parçadan yeni bir

bileşim üretilecek mi ona bakacağız. Yine de son bir umut: benden kopan çanağın (kalıp) yine beni varlaması... Boş mu?

Dokuzuncu kitap: **mahvolmuşların esrarı**, Dersim ayaklanmasının önderi Seyyid Rıza'dan bir alıntıyla başlıyor. Yanlış anımsamıyorsam Mustafa Kemal'e sesleniyor: '*Senin yalanlarınla, hilelerinle baş edemedim. Bu bana dert oldu. Ben de senin önünde diz çökmedim. Bu da sana dert olsun.*' (19) Tarihte sayısız duygu yükü yanı sıra, ağır mı ağır yanlış⁷ da var. En az doğru olduğunca. Ayaklanma ayaklanma olduğu için haklı ol(a)maz. Tarihin doğrusu, duygusu ve bilgisiyle bireyin doğrusu, duygusu, bilgisi çok seyrek çıkarılır. Bu gözetilmeden zaten tarih de içinde, bilim olmaz. Ama ya sanat, şiir? Eğer bireyden bireye bir bildirilişimin kapsama alanı içindeyse sanat, o zaman düzeylerin birbirine karıştırılmaması, şimdiyi geçmişin aklamalarına ya da karalamasına dönük yaklaşımlara (genelleştirmelere) uzak durulmalı. Yoksa Seyyid Rıza da oğluyla birlikte öteki ayaklanmacılar (*isyancı*) da sanata, şiire konu olur. Şiir yazmaya yeltendiğimizde kendimizi koyduğumuz yer nereye baktığımızdan önemlidir. Şiir oradan çerçevelenecektir (*kompozisyon*) çünkü. Böylece Kayıran büyük bir savla (oysa yaptığı yalnızca bir alıntı yapmak) şiirine başlamış oldu. Öyle bir başlama ki, perşembenin **perş**'ine dek sesi uzanabiliyor. Ortasından, başlatıyor çizgisini ve şiirini nasıl büyük bir sese uladığını gösteriyor, okuru da içine çekerek. Çok başarılı bir şiirsel buluş, en azından uygulama, diyelim. "*yarın ölecekmiş gibi yaşadım hep dünyadall (...)* komünizm heyulası kol geziyor hâlâ benim içimde/ kimsenin inanmadığını biliyorum/ eşitlikten söz edilen günler gerçekten de var mıydı dünyada/ her tek kişiye ait olanın ona verileceği/ sonradan görmüş köylü faşistlerin olmadığı/ bir dünya olanaklı mıydı dünyada// (...) yok beni peşi sıra götürecek bir tapınak/ yokluğumu dile getirecek bir tapınağım yok/ tapınaktan başka konuşacak bir yerim yok// bahçe tahrasıyla kesmek geliyor sol kolumu bileğimden" (2005, 21-2) Bu acı ve yanlış (bize göre) dizeler, görüyoruz ki öznesini dinsel (*teolojik*) bir solculuk inancından yine dinsel bir solculuk karşıtlığına savurmuş ama aslında değişen bir şey yok. Biliyoruz, bu örnek çok yaygındı ve önemli de değil gerçekte. Ekilen biçilmiş, biçilmektedir. Önemli olan şiir ve onun öznesi(nin duruşu). Çünkü bu özne konuşacak. Kime seslenecek ve niye? Yanlış (!) üstlenilmiş tarihten ne kadar acı çekilirse çekilsin doğru (!) bir kişi çıkması olanaksız. Şiirimizde 80 sonrası bu tür örnek çok ama Yücel Kayıran'ın bu tartışmayı çoktan aşmış olmasını bekliyor insan. Aşıyor da ama kendine yeni gibi görünen eski yapılar, tapın(c)aklar bularak. Sıra *Cumhuriyet*'i tartışmaya kaçınılmazca gelecektir. Tartışılmaz mı? Kuşkusuz tartışılır, tüm tarihsel olgular gibi, yalnızca tarihe karşı kendini olabildiğince çok bileşenli, kavrayıcı bir yere oturtabilirsen, oradan... Göreceğiz. Ama şu son dizeyi çocukça bile bulamıyor, bağışlayamıyorum: "*bahçe tahrasıyla kesmek geliyor sol kolumu bileğimden*". Ey şiirin öznesi ya da ardındaki ses, yanlış bir solcuymuşsun demek ki. Tarihi kısaltta kısaltta kendine tıkamış, düşlerin, duygularınla başlayıp bitirmişsin. Şair olduğun için mi böyle? Hep öyle deniyor, ama kimse kusura bakmasın, öyle değil kazın ayağı... Onamam böyle bakışı.

1999 tarihli **tansökümü** belleğin ilkçağına, tansökümüne yolculuktan söz ediyor. Nerelere gelindi? Babamız bizi böyle düşlememişti. Gidilen yerin sildiği gitmek, nasıl bir yürümektir? "*bakardım, kardım, yoktu üzerimde iz, im/ yok! kimse: beni kendime erteleyen ur*" (*ur*, 2000, 26) Özne (!) güneş görmüş kar gibi erimektedir. Geriye kötücül bir ur kalacak: "*dağladım kendimi çekilerek arkadaşlarımdan tenhaliğe/ dağladım, kötüledikçe içimdeki ur*" (27) Sesleniyor şair: yok mu dünyadan gitmenin uyumaktan başka bir yolu. Evet, var. Tansökümünün (doğum) vurduğu yer. Oradan

⁷ Burada 'yanlış' sözcüğünü tartışmayacağım ama tartışılmalı kuşkusuz. ZZK.

eksile eksile gelinir ura (tümör). “tansökümünün çürüdüğü, üzerimize döküldüğü bu âlemde/ rahat edemeyecek artık kimsenin gönlü” Ur ekliyor: “Bulamayacak hiçbir ben/ ötekine ait olmayan bir ten kendi bedenine” (29) Ben’den saltık bir kopuş noktasındayız. Ben yok oldu. “meğer seher vaktiymiş sokağa düştüğüm/ inerken kendimi çize çize içimdeki dizeye” (**fuka**, 2001, 30) Burada soluklanıp Kayıran’ın büyük başarıyla uyguladığı sözcük kesme, dizme, tam ya da yarım yineleme, vb. ile yarattığı duygu düzeyi ve küçük tutulmuş bir dizemleme (*ritim*) eğilimine dikkati çekmek isterim. Bu odaklanmak, yoğunlaşmak, sözcük sanatlarıyla içeriğin yaşamsal öneminin altını çizmek anlamı taşıyor. Biçimsel öğeyi örneğin Birhan Keskin denli bilinçle ve güçle uyguladığını söylemem gerekir. Biçimsel yaratıcılığı somut şiirin kalesinden çeviren Kayıran kendine özgü, özel bir etki (*efekt*) yaratabiliyor ve bence bu ses kullanımı, onun şiirinin en belirtik örneklerinden birini oluşturuyor. O içerik denli biçimsel öğeyi de bağlamsallaştırıyor, zamana (*Zeitgeist*) iliştiriyor ve bunu bilinçle yapıyor. Böylece imge evrenini de bir bakıma yeniliyor, çünkü bu bakış beklenmedik nesneleri şiir yığınağına (*depo, stok*) katmakla kalmıyor, onların aracılığıyla (poetik) varlığı görünüme çıkarıyor. (Erich Auerbach epeyce ipucu verebilir bu konuda.) “atik valde’den inen sokakta/ seher vaktinin neliği/ ötesini söylemeyeceğim/ açık atlas birahane longa pas!” (32) Dahası var. Renkleri, abece imlerini vb. anlatan şiirler okuduk geçmişte yerli yabancı. Kayıran ünlem, soru, rakam imlerini yapı ögesi, imge olarak doğrudan simge gösterimleriyle kullanıyor **ruhlu**ta. (2005) “sessizliğimdi sesimdeki, başkalarının yüzünde ? iminden !di/ !!!lerle konuşanlar...” (33) okur seslendirir imleri. İm şiire katılır, seslenimine. Büyük bir olanak sağladığını, yeni anlatım (*ifade*) yolları açtığını belirtmek gerek. Somut şiirin sınırlı, şiire bükülmüş bir uygulayımı olarak bu konuda başarılıdır Kayıran. Çünkü bize bir yerlerde ‘Sağdan say!’ demişlerdir. Öte yandan soru, ünlem, rakam imlerinin özel içerikleri, işlevleri de vardır ve gerçekleşir. Sorusuz, tepkisiz, orada bir sayı olarak görünmek, geçiştirilmek... Sessizlik göstergeleri. Hiçleşmenin araçları. “(N)öbetçi askerin verdiği tekmile göre/ ! yoktu benim içimde// türkü söylüyormuşum beni yalnız bıraktıkları yerde” (36) Yani var olan düzenden düşmekten ötesi ona yanıt vermemek, onun artı ya da eksi ‘birisi’ olmamak, olmamayı seçmek (!). Ayraç içi ünlem koyuyorum, çünkü seçmek eylemdir. Eylememeyi, yapmamayı seçmekten söz ediyor Kayıran. Tüm devlet aygıtlarını, insanları yatay dikey sıraya sokan tüm düzenekleri yadsıyor ve bunu ülküsel (ideolojik)-düşünsel bir zemine atıyor. Bu sorundur bir yandan. Anlamsızlıksa betonla birlikte çoğalmaktadır. Her ben ötekine virüsleştirildi. Anımsatıcı sözcük, nasıl olduysa kendinden önce yokluğunu gönderdi. Buradan *sufilik* çıkmaz gerçekte. Ancak özkıyım çıkar. Ve çok terstir *sufiliğe*. Bir içeri yine de varsayılıyor olmalı ki, şiir beninin iki ağzı bile olsa içindeki o sözcük diline gelmeyecektir. O sözcük ne zamandır içeride? Yanlış mıydı? Şimdi mi anladın yanlış olduğunu? O zaman neden onu çağırıyorsun? Bunun anlamı hâlâ kendinden bir şey anlamadığın, anlamaya ve anlatmaya niyetin olmadığı mı? Aldatılan kim? Şair mi, okur mu? “(Y)enilgiyi planlamamıştım/ atıl kalmış kalp” (**köpeklerin yaşamı**, 2006, 39) Burada altta seyreden sinsî bir niyet, ‘bir lokma bir hırka’ düşü sezinletiyor kendisini. Kendini sile sile hangi ‘paye’ye?.. Sormak hakkımız. Çünkü bu böyle olmaz. Batma düşüncesini, düşünüyü hep birlikte batmak ya da batırmaya taşımak nedir? Görünürde kimseden onay beklendiği yok gerçi. Okur, şiiri okuyan sonunda ne yapmış olur? “bulamıyordu kimse bende dünyaya dönmek arzusu/ çare yok köpeklerin rüzgârla gerilen sesine/ uluyan ben değildim geceleri yalnız kaldığımda/ dünyaya uygun değildim, değildim bir levant/ zeytin içindi sanki hayatım bulanırken çamura/ kalplerinden gelmiyordu dile getirdikleri dua/ alayları inkârcılıktan olma cesaretleri arsızlıktan/ fareli köyün kavalcısı gibiydi kadınların gözlerindeki meleke/

ketumdu cilve, duygudan alınmış emanet” (39-40) Yeri gelmişken Kafka’yı, *Belâ Tarr’ı* analım. Görüldüğü üzere kutsal kitap diline, kargışa, kıyamet gerektiren cehenneme gelindi. Gereken her şeyi silmek ve bir yeniden doğuş (*reenkarnasyon*)... Ayhan Geçgin de romanları boyunca bunu yapıp bu şarkıyı söylüyor. Şarkı mıydı gerçekten, batma-batırma, toplu özkiyim hazzı...mı? Buna karar vermek için erken. “*kendime zarar veriyordum bana değer verilmediğinde!*” (40); “*işiten neden yoktu benim yazgımı İsmail/ susadım yoktu dünyada bir kutsal kuyu/(...)/ bendim sanki havlayan içimdeki köpek*” (41); “*bu mayınları İbrahim kim döşedi benim gövdeme!*” (41). Bireysel çöküş, yitiş sürmektedir. “*insan içine çıkacak gibi değildim/ (...)/ bir şey olmuş gibi koşuyormuşum dünyada*” (42) Kendinde bir ‘*elveda*’ gibi durmaktadır. (52) Gerçeği, olup bitendeki gizi hiç gör(e)memişti, hep acemiydi. Dünya onu yanıltmıştı. Kendini bir yerde sanmasına yol açmıştı. Herkes aldatarak iyileştiriyordu kendisini. Elbette bir noktada buyruk içe doğacak, aktarım (*nakil*) gerçekleşecekti. Sesleniş (*vaaz*) sonra... Çünkü kaçınılmazdı. Aktöre yetmez dünyayı yanıtlamaya. Onu bile bastıran inançtı gereken (Kirkegaard). “*beni geren içimden germiş beni/ herkes ben gidersem mutlu gibi/ terk etmem gerekiyor evim diye bellediğim yeri/ kalp istemiyor beden ne yapsın beni // çözülyordu içimdeki doku/ gidecek idim, giderdim, giderdim de/ gittiğim gibi dönememektir beni bitiren korku// neden bakıyorlar şimdi bana öyle/ giysilerinin içinde herkes üryan değil mi*” (44). Üryan sözcüğünün çıplak yerine neden seçildiğini sormakla yetineyim: hangi etki arayışı?.. Anlatıcı bireysel eksiltmesini sürdürüyor. Kesik kesik konuşmakta, giderek soğumaktadır. Ama eleştirisini de sürdürmektedir, kof *Ben*’i yükselten dünyaya ve sormaktadır: “*kim bilebilir ilk olanın ilkliliğini*” (*değil mi*, 2005, 48) 2000’lerin başlarında Kayıran şöyle demektedir yıkılışın ardından gelen yeniden doğuş belirtileriyle: “*nehirden çıkmayı göze alamaz/ kaybolmayı arzulamayan hiç kimse*” (akıntı, 2003, 55) Artık, metafiziğin engin düzlüklerindemiz. Ten kendini ateşe atmış, tin yanmış, şimdi sıra küllerinden doğuşudur.

Sekizinci kitap: *cıva* Nabi’den anlamlı bir alıntıyla başlar. Tekkenin hakikatine bağlı olduğunu söylemektedir Nabi, dörtlüğünde. Sanırım yol (*tarik*) bulunacaktır. Çünkü konu tinsel yenedendoğuştur. Buraya giden yoldur. Anlatıcı Necati’ye (?) seslenir: “*ancak uzaklaşarak katlandım insanlara Necati/ ama kalbim aktı hep neden esrara*” (*cıva*, 2001, 60) Yukarıdaki saptamam doğru o zaman. Yolun nereye götürdüğü bellidir. Yüreğimize kimin koyduğunu bilemeyeceğimiz bir cıva var ve bu cıva gizcil (*mistik*) bir yola taşıyacaktır tını. İzleyen şiirlerde de arada Necati’ye seslenilmekte, hatta sorulmaktadır, yürekteki (*kalp*) cıvanın kaynağı... “*ne yapsam yalan oluyor kendime, Necati/ neden gitmiyor başımdan Hasandağı’nın dumanı*” (*hasan dağı’nın dumanı*, 2003, 62). Necati’ye soru yinelenmesini sürdürüyor. Gökyüzü daha yakındır yeryüzünden (yükseliş). Pisagor bağıntısından öte, “*Bu cıvayı, Necati!! Kim koydu kalbimize*” (*pisagor bağıntısı*, 2003, 66) **güneş yanığı**, Nazım ve Yahya Kemal’e iki göndermeyle yineliyor çılgılık-sorusunu. *Hu* diyecekken *fü* diyor yanlışlıkla. Bu yanlışlığı Edip Cansever dilinden geçiriyor. “*Ruh da çürür beden gibi/ böyle böyle vurulmakla*” (*galiba*, 2005, 73) Herkes olduğunu söylüyor ama o oluştta kaldı. Çocukluktan uzak büyüdü bedeni. IssızlıkTI (*tenha*) büyüyen gerçekte. Gençken, tüzeyken, dokuzu beş geçeyken ipe çekmeliydi kendisini. (79) 2006, **priz**. Deneyisel girişimler de sürmektedir bu arada: düzyazı şiir. Çöküşe uygun diller taranmaktadır. Bilinçakışı da yetişir tükenişe. “*annem neden görünmüyor odada.//(...)// iki karnım yok ki birine bıçak sokayım!*” (2006, 81-2) Kendi burcundan ıssız, yalnız (olan) kime kulluk edecek ve kimden yardım isteyecek, kime inanacaktır? “*sadece anneme inandım dünyada*” (*kış*, 2006, 85) Ama hiç kimse annesi için kitap

yazmayacaktır. Öyleyse inancı buradan başlatmanın, tapınağı yükseltmenin başlangıcında anne mi duruyor?

Şimdi artık eve dönmeyi denemek gerekiyor, bunun sırası. Bakalım ev ev mi(ydi)? Çok özlem çekilmiştir (Pir Sultan Abdal). İlk arınma deneyimine yolculuk buradan başlayacak...

Yedinci kitap: **sonra eve döndüm**. Bu dönüş önceki şiirleri okuyan bilecektir, *Kızıldoru Korosu*'ndan, *Mahzuni Şerif*ten, yani yüksek ses düzeylerinden dönüşün değişmecesidir (*metafor*). Çocuksu bir geçmiş, duyguların kabuğunda, dalga tepelerinde seyretmiş, eylerken kavranılamamış bir sol (bilinç), ilkel (*arkaik*) imgelere eşleştirilmiş ve dolayısıyla çok kötü (*fena halde*) indirgenmiş 'devrimciliğin' en kaba yorumundan düşekalınmış bir tinsellik durumu, o geçmişi geldiği bu son yerde yine çarpıttığı için kaçışını ana karnına (rahim) dönüşe bağlamış görünüyor. Ama tıkanmışlığın özkıyımı (*intihar*) en azından ertelenmiş gibi. Hiç değilse bir geçenek açılmış, eve dönüş bir kurtuluş umudu olarak belirmiştir, ama "eve dönmüş olmakla perişan"dır (**koridor**, 1999, 90) Bölümün şiirleri beklenebileceği üzere daha derin bir dizem, ölçü titremi (*frekans*) sunuyor. Uyaklama yordamları bildik anadiline sokulma, sığınma uygulamaları... Evdelik deneyimi hesaplaşmalarla sürüyor. Ev (yurt) onun dağılmış kimyasını bir araya getirecek, elini, kolunu, ayağını yeniden birleştirebilecek, kendini var edebilecek mi? **sandalye**'de hilmi yavuz çağrışımları yapı çözüm olarak deniyor. Sandalye sandalye olarak bilince çıkarılıyor (*görüngübilimi*). Ve bilinç direniyor: "bakmayın bana öyle bende kimse yok!" (**sandalye**, 2000, 94) Algı (bilinç) dünyayı kurmaya ve kurtarmaya çabalıyor en güvenli, dolayısıyla olanaksız ortamda. Bu sandalye, bu kalem, merdiven... Varoluş çırpınışı umutsuzca sürüyor: "Sonra eline sığındım, tut beni/ baktığım yer kör edici beyaz/ tut beni, güneş yok, aksın için/ aksın harf harf, erisin içim!" (**kalem**, 2000, 96) Kimlikten çoktan düşmüş şiir öznesi neliğini yitirmeyi sürdürüyor, eriyor. Sonra pencere ekleniyor. Nesneler eğer bir uzamı (çerçeve) kurmayı başarabilirse içine bir 'ben' koymak olanağı doğabilir. "belli değil çünkü nicedir gördüklerim/ mi yoksa avucum mu kan içinde?" (**pencere**, 1998, 100) Birileri birilerine fazla duruyor sonuçta. Pencereden sokağa bakıyor, sokaklar birbirini izliyor. "Bendi yitik tutkal bendi diyen gitme kal/ Vazgeçemediğim günlerine ait parçama" (**zehirli tutkal**, 2004, 102) Ancak içten bir inançlının deneyimleyeceği böylesi bir sarsım (*travma*) yaşanırken tamam ama ya anlatırken neye dönüşür? Nedir yapmak istediğimiz? Buradan bir 'poetik varlık' araştırması çıkar mı? Yoksa Ben, kime düşmekten, yani kendine düşmekten öte geçemez mi? 2006'ya dek Kayıran şiirleri kuramsal şiir siyasetinin (poetika) gerisinde görünüyor. Henüz şiiriyle düşüncesini eşleyemediğini sezinliyorum. Sorusu şimdilik 'ne' değil, 'kim' olarak somutlaşıyor. Ben nasıl bilebilir nereden düştüğünü, yarıldığını, tümlendiğini, durumunu bağlamını yitirdiğini böyle çatışkılar (drama) içre düşündüğü sürece. "sanırdım ben açtım bu genci ben tükettim/ kalbim meğer gayb'la dolu bir kapmış/ içimdeki nurdanmış yüzümdeki onur/ silinmiş gökyüzü her yanıt bulutlarla yüklü" (**ruhsatsız kalp**, 2004, 104) Anlam doğru yerden gelmeye, akmaya mı başlıyor acaba? Şiir ilerledikçe birim birim doku, yapı, biçim değiştiriyor ve Kayıran, yeni bilincinin gerekli kıldığı uygulamaları (teknik) deniyor. Örneğin, **sorarlar** (2004, 105), **uykuda** (2004, 107), **nakil** (2005, 109) Artık son saptama, son yargı, varlığın adını koyacak kıvama gelmiş gibidir. Tutkudan kurtulmak gerekiyordu, kurtulmak için de 'teslim olmak'. "bana bu macerayı sorma. âşık dua edemez. gece yoktu sabah hiç yok. anlatılmazdı anlatılamaz olan. siyahtan olma beyaz. ne kadar zordu geçmek kınanmaktan korktuğum vakitleri. tanrı uykuda, inanmaz. bütün bunları ben mi yaşadım, aklım buna inanmaz" (**uykuda**, 108) Artık, 'benliğini silerek kendini alma' katına er(iş)miş görünmektedir. Us yerini aktarıma (*nakil*) bıraksa yeridir.

eyvay! bir varlıkta yitiş, yitişte varoluş şiiri. Semazenler dönmektedir. “*Döndüm! Döne döne kendime dönemedim döndüğüm yere döndüm!*” (2004, 114)

Kitabın son açıklaması şöyle: ‘*ne Ankara, ne Afşin/ birhiçyer*’. Yeterince aydınlatıcı...

*

Yükselirken inen (ya da tersi: inerken yükselen) sarmal dizili ilk dörtlüsü (*kuartet*) **Son Akşam Yemeği** ile bitiyor Yücel Kayıran’ın. Son akşam yemeği, öl(dürül)meden önce yenilen yemektir. Ertesi gün İsa çarmıha gerilecektir. **Çalgın**, ‘eve dönüş’ten umulanın ne olduğu ve aslında gerçekleşemediğiyle ilgiliydi. Ev yola (*tarik*) dönüşmedikçe ev değildi artık. Yani ev yuvaya, yuva yola, yol içsel yolculuğa, içsel yolculuk da duaya (ayin) dönüşüyordu. Zaten Kayıran şiirini evrimden ya da değişimden çok bir dönüşüm (mutasyon) şiiri olarak kavramak gerek. Gregor Samsa dönüşümü (*metamorfoz*) denli acı biçimde sonlanmayacak belki, çünkü ‘*poetik varlık*’ yetiyecek sonunda, ki bu bir anlamda ‘*enel hak*’tır, ama çemberlerden geçilecek, tinleşilecek, zamanın tiniyle (*Zeitgeist*) şairin tini birebir örtüşecek, bunun için çile çekilecektir.

Afşin ve Ankara’da (Kızılay) yazılan şiirlerin seçkisi olan **Son Akşam Yemeği**, üçüncü kitap **Çalgın**’dan (2006) sekiz yıl sonra gelmiş görünüyor ve sekiz yıl boyunca yazılan ve dergilerde yayımlanan ve kuşkusuz yayımlanmayan şiirlerden oluşuyor (2014). Kayıran çalakalem yazan biri olmadığı gibi, şiirle birlikte (Türk) şiir düşüncesini de ilerletmeye, dahası dönüştürmeye olanca varlığıyla çabalayan birisi. Bu nedenle ek olarak fazladan şiiriyle şiir düşüncesi arasında birebir tutarlılığı gözetmek zorunda kaldı ve bunu hakkıyla yaptığını hem şiiri hem şiir üzerine kuramsal yazıları kanıtıyor. Kuramsal çalışmalarındaki yer yer sarkmalar, uzatmalar iş uygulamaya geldiğinde şiir-birim odaklı, titiz, özenli bir şiir nesnesine dönüşüyor. Orada şiir-birim açısından aykırılık, sapma, sarkma, gereksiz ses/söze yer yok. Şiir kendisiyle örtüşüyor, içrek düşüncesini de dolayımlayarak. Şiirin amacı düşüncüyü değil özneyi açığa çıkarmak ve *Olay*’ı (durum) bir bağlama oturtmak olduğu için, düşünce şiirin ortamı (*medya*) işlevi görüyor, yoksa düşünsel bir çıkarım, önerme değil Kayıran’ın varmak istediği yer. Şiir bir kendindeliği ile *orada bir şey* (varlık) olarak yazarın imgesel değişmecesini özünde.

Bu kez kitap baba *Osman Necati Kayıran*’a sunulmakta, onikinci kitaptan (**ayş-î dehrûz**’da), onbirinci (**seherin evi**) ve onuncu kitaba (**ronin**) inilmektedir, giriş ve çıkış şiirlerini saymazsak.

Giriş şiiri **Nisan**’da ‘*dünyaya Nisan’ı görmeye geldiğini*’ yazıyor. Kendini terk etmeye geldiği bu yerde soruyu bir kenara bırakmış, bira söylemiştir kendine. İçinde bir atlas vardır ve *Nisan*’ı görmeye gelmiştir. Aylardan nisan değil sanırım ya da uzaktan belki, diyelim. Bu, *Nisan*?..

Söz (kelâm) artık daha güçlüdür doğadan ve tindir (*ruh*) babadan oğula süren. Ama herkesin bir çocukluk dönemi var. Yaşam üç beş gün (Arap ekininde ‘on’ gün: *ayş-î dehrûz*), göz açıp kapayıncaya geçen bir şey ve çocukluktan çıkılmazsa eğer, nasıl gelip de göz açıp kapayıncaya dek geçip gittiği anlaşılmaz bile. “*yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür.. değildi/ değildi bir orman gibi kardeşçesine..// biri el ediyor gibiydi yemeğimiz son akşam/ sarıldım... öperek ele verdim babamı..*” (**son akşam yemeği**, 2014, 17) Bedenin ‘kör hali istemedir’. *Ayş-î dehrûz*’da ‘*ooff!*’ ile ‘*ney’sé..*’ arasında bir soluktur dünya. “*kendimi kaa’le aldığımı bil’miyordum..*” (**ayş-î dehrûz**’da, 2011, 19) Şiir boyunca yinelenen *bil’miyordum* geçmiş şimdiki zaman kipinde ben çekimli eylemin (*fiil*) üstten virgülle (*apostrof*) *bil* kökü ayrılıyor. Yani gizli buyruk kipi *Bill!* arkada işliyor. Kendine bir sesleniş daha çok. Okura değil. “*geri*

döneceğimi bil'miyordum" (21) Yakınması ve yorumunda artık alttan alta diklenen bir 'yeni' özne var: *"şüphe ve kararsızlık içerden soldurdu benzimi/ masal bitti.. fakat.. ben bitmeye uygun değilim/ herkesten yeteneğine ve herkese emeğine göre (...)// küçükken elimden kaçırdığım balondum/ bilmiyordum gökyüzünde ne olacağını"* (**kurumuş ot**, 2011, 22) Karabasan (*kâbus*) cini çöküyor boğazına sıkça, ama yaşamadan, günü doldurmadan da olmuyor. Sokağa çıkmak gerekiyor. *"tavan bana doğru iniyor, karamet"* (**karamet**, 2011, 23) Yıkım gecikmiyor. *"terk ederek yeniliyordum kendimi, kendimden vazgeçerek"* (**yıkım 1**, 2014, 25) **Yıkım** şiiri iki sesli bir Dostoyevski yansılaması. İki şiir gövdesi akıyor iç içe. Ama konuşan aynı ben, kişidir. Belki biri sayıklama, can havli, öteki anlamaya çalışan, açıklayan...iki ses. Kendini ikilemekte, ötekilemektedir özne. Böyle çöküntü (*depresyon*) anlarında yazıklaşma kapıyı zorluyor: *"aklım kalan devrimde kaldı/ devrim mihtan kurtulmak içindi.. değil başkalarını değiştirmek için/ aklım içimdeki oğlanda kaldı.. henüz keşfedilmiş değildi"* (28) Oysa ne söz vermişti Allah insana: ev... Bir ev, bok nehri değil. İyi de bu ev nasıl bir evdi? Annenin sesi duyuluyor: *Allah'ım daha ne kadar sınavacaksın beni*. Bu çırpınışlar, düze çıkarken kayıp gidişler, yitirileşlerle şiir bir yere varmayacak, belli. Çünkü *"itiraz edişim bile sanki babamın bendeki tekrarı"* (30) Babadan suçlulukla babaya karşı suçluluğun karanlık geçitlerinde bir çile yolu. Bu hesaplaşmadan ya sağ çıkılacak, onarılmış *Ben* yazıya ve mürekkebe, saltık dışavurumun son olanaklı biçimine dönüşecek ya da sonsuza dek yitilecektir. *"biliyorum/ anamla babamın/ beni layık gördükleri bir yer/ değiş burası/ biliyorum/ yarından sonra taun/ hayalini yitirmiş kelime/ yalvaç ya da bilici değil/ bir çilingir gerek içime"* (**yıkım 5**, 2014, 35) **taun**'a (veba) gelince *"Lenin'e sadık kaldım, Marx'a sadık kaldım daima/ ama haklılığım devam etsin istemedim"* (**taun 1**, 2013, 36) Sanırım bir düzeltme gerekiyor; kendi Lenin'ime, Marx'ıma... Herkesin kendine göre Lenin'i, Marx'ı vardı. Duvar yıkıldı, çöküntü (*depresyon*) gecikmedi. Cemse. Tutuklanma. Makineyle kesilen saçlar. Bir daha bulunmayan kardeş... Yitikler (*kayıp*)... *"kardeşimi koruyamadığım yaşımda kaldım"* (**taun 2**, 2013, 37) Çocuk ölüleri... *'Allahu eakbar!'* çığırışlarıyla boğazlanan genç erkekler... Sonra *'Allah hâkim'* diyerek yenen yemekler... İslamcı siyaseti eleştiren **taun**'da Allah onu yeryüzüne indirenlerin anlığında (*zihin*) bir tauna dönüştü, diyor Kayıran. Siyasal güç, hiç bu denli 'adi' suç olmamıştı. *"cinayeti görmekle sıvanıyor insanın içine zehirli tutkal"* (**taun 4**, 2013, 39) Yol aranışı, ikilem sarsıcı iç tartışmalarla sürmektedir. Bir ek yazmadan olmuyor **taun**'a: *"gördüm... buharlaşıp gitti proletarya"* (**taun'a zeyl**, 2013, 40) Yakaramadığını (dua), yakarmanın aldatmak olduğunu söyleyen Kayıran'ın yolunun Spinoza'ya düşmemesi olanaksızdı kuşkusuz. Yerleşik inanç yapılarından çıkışın düşünsel uğraklarından belki en önemlisi. Ayırık otu varlıkta kalma çabası içinde ise *'hen kai pan'*. Tanrının sonsuz zorunluluğunun dile gelmesi değilse nedir ayırık otu direnişi. Yani *"Allah'ın olmadığı bir dünya için büyümüş değil idim/ iyi olmaya-bilmeyi de öğrenmem gerekirdi"* (**Spinoza Okumaları'ndan 1. hen kai pan**, 2012, 42) Dörtlemesinde geriye gidişin ipucu belki **Spinoza Okumaları 3. natura naturata** içinde: *"okudukça geriye doğru ilerliyordu Kitap"* (2014, 46) Kitap sözcüğü büyük abece imiyle başlıyor. Sonra doğa kendinden ayrıldı (veda). *"evlerin içine çekildik evlerin içinde gövdenin içine (...)// bitti ihtilal mitosu, bitti hayale sadakat, terk edilmiş mevlâ. lâl ve kaos. fikirler bugünün, davranışlar ise.. içimden gelen salâ. açıldı göğsüm, açıldı bir bıçakla, terkle kazmıştım oysa ben kendimi büyütürken bir firarla, yok sırları daim kılacak."* (**Spinoza Okumaları 4. veda suresi**, 2014, 47) **beni terk eden organ**, dönüşüm sürecinin bir yeniden betimi, belirtimi, bildirisi. Tanrı arkasındaysa oğlan istemeyi (arzu) ne yapsın? Allah'ın olmadığı dünyada kendini Allah'a ısmarlamak belki en doğru seçim olacak. *"Ama eve dönmek/ içimden kendime*

doğru yürümek gibiydi" (2010, 51) Bu kitabın ve belki Kayıran'ın da en uzun şiiri sürüyor. Her şey son kez burada söylenecektir. Son, on ikinci kitaptır bu. En üst çember...İşkencede Tanrı'sına yalvaran adamın sesi yansılır ve imler dize boyunca büyür: "-Allahım neden yardım etmiyorsun bana?" (2010, 52) Ama ne yararı var ki. Başına gelenler daha sonra onu doğrulamaya yetti mi? Hayır! Tüm günlerini anımsıyor o. Tek bir günden bile kurtulamadı. "*yukarı çıkar idim çocuk iken, aşağı iniyor şimdi merdiven/ ve bir şiiri bitirmek geri dönmek gibi ananın evine*" (**beni terk eden organ**, 2010, 58) İlk oğul, Allah'ın değil mi? Sen Allah'ın değil misin?

Kayıran, **Son Akşam Yemeği**'nin on birinci kitabı **seherin evi**'ni anneanesi Fadime Demir'in '*aziz hatırasına*' adıyor. Komşular çok uzaktadır. Herkes herkese yabandır. Bir geçmiş uzamı canlandırılıyor, zamanın tını *ikonografisi*... İçine gömük uzam, kendi içine sarılan... "*bizi mi koruyordu babam dışarıdaki dünyadan/ dışarıyı mı yoksa bizim içimizdeki dünyadan*" (**komşularımız çok uzakta**, 2008, 63) Anımsamak kan getiriyordu bellekten. Özgün buluş, imgedir anımsamanın belleği kanatması. Zaten Kayıran'da çoktur duygunun çarpıcı nesne karşılıkları. Usu babasına takılmıştır. "*kendimi evden çıkaramıyor idim*" (**terk**, 2009, 65) Yer yer zaman kipi eki kullanım biçimi, şairin eski dili de başarıyla şiir diline eklemlediğini kanıtlıyor, çekimli eylemi geçmişe bağlayan takı gibi. Şimdiki zamanın geçmiş kipi: *siliyor idim*. Bir örnek daha **terk**'den: "*bir yel esiyor gibi bakar idim/ ama bakarken bakmayı ihmal ediyor idim*" (65) Baba geçmişi (yaşamı) karartan imge olarak öne çıkmaktadır. Baba ve ana arasında, gitmekle kalmak arasında taşrada bir oğul olmak her sabah yeniden haça çivilenmekten başka nedir? Bilen bilir. Gök sana nice umutlansa da açılmayacak. Ne yapabilir? Yapmalı? "*hiçbir şey olmamış gibi mi yapayım/ bunu nasıl yapayım/ nasıl yapayım İbrahim*" (**ibrahim**, 2006, 71) Özel adları imgelemeyi, ona şiirini yöneltecek ve yoğunlaştıracak düzeyde seslenmeyi seviyor şair (Cansever). Bu düşüncesini toplamasını sağlıyor ve seslendiği adın arkasındaki tüm çağrışımları canlandırıyor kuşkusuz. Okur bu adı merak ediyor ve adla ilgili göstergesel içerikleri anlığında gözden geçiriyor. Bu adın (imge-ad) çatışkılı (*dramatik*) derinliğini büyütüyor. Kendi başına var olamayan ama şiir beninin ona seslenme gereği duyduğu ad ana odak, birincil izlek (*tema*) olmasa da bir bakıma onun açığa çıkmasını sağlıyor. Bu ad (burada, *İbrahim*) olan, olmayan, varsayılan, düşlenen, beriki ya da ötekidir ya da tarihin en somut yerinin dayanılmaz belirtisi, belirtecidir. Bir arkadaş, dost, dert ortağı, yitik, vb... Kesik kesik vurgulu dil etkisiyle **Atlas'taki ev** de öznenin kendiyile söyleşmesi sayılabilir. "*günlerce ağladı annem.. öyle sessizlikte/ bilmiyordum anlamı nedir terk'in// kimsesizdir.. sahibi yok yenilginin/ hayal ettiğim değildi şimdi geldiğim yer*" (2014, 72) *Baban'ne* de vardı, değil mi? "*sık sık vasiyette bulunur idi*" (**baban'ne**, 2012, 73) Yitikler geçeneğine (*koridor*) **an'nan'ne** de girer. Belleğin içinde aranan tutamaçlar... İçlenmeyi kim öğretti sana? "*annemin Elaziz'de, hastanede yattığı sene*" (2012, 77) Geçmiş mi, kuyu mu? Kurtuluş mu, batış mı? Arınma mı, kirlenme mi? Ne? '*Ne kadar değersiz idik:*' (80) Geçmişin oyuntusunun yeraltı haritasının çizimi sürüyor. Burası kiler. "*anne zıddıyla ilerler oğulda/ -fakat suret/ kiler gibi..// (...)// kimden hoşlandım ise/ sanki anneme benzerdi*" (**kiler**, 2013, 83-4) Kuyuda bir görüntü. Ne kadar gençti anne. Yetmiş yedi bir Mayıs'ta. Afşin'den arkadaşı Enver Abi götürür onu 1 Mayıs'a. "*yenildik amâ, â'dan, ^yı düşürmeyi unutmayın*" (**dile yaman**, 2010, 86) Üşüşüyor anılar. Kuyuda ilerleyen şair için, şiirine ağı (*zehir*) kattığı söyleniyor. Sicile düşülen: '*sol içerikli yayın bulundurmak*'. (87) "*korkuyor idim, korkum vazgeçmemiş olmaktan olma/ vurdukları yerden kan gelmiyor idi oysa/ böyle çıkarılıyor idim dünyadan/ aleyhime verilmiş sanki her ifade..*" (**zehirlenme**, 2009, 88) On üç yıl oldu babasını görmeyeli. Deniz'in yakalandığı gece. 'Yarının yokmuş gibi içiyorsun', diyor bardaki adam. Hayır, kuyuda

karşılaşmak istediği tek şey, o gece... “ayakları dışarıda kalmış.. toprak attım/ toprak attım, toprak attım, toprak.. / babamın üzerine toprak attım/ örtemedim ayaklarını babamın” (*iki tek 7*, 2011, 97) Dilinin kapısında durmuş bir saat gibi. Baba ise işleyen bir saat gibiydi, oğulu kendi olmayanına zorlayan. Hiç de tuhaf olmayan baba-oğul arki binişen, çakışan, kakışan, ayrışan, karşıt yönlü bir hayalet baskınına uğrattıyor şiiri. “..adımı duydum sandım,/ fakat..// (...)/ havlamıyor artık içimdeki köpek” (*iki tek 11*, 2011, 101) Babanın gittiği yerden dönmesi olanaksız. Bu acı veren bir takıntı mı şimdi? “sonra iki tek daha, dedim barmene/ iki tek..” (103) Öteki, Cansever için olsa gerek. Belki Kayıran karşı çıkar ama Freud bağlamı içerisindeyiz, değil mi?

Onuncu kitaba, *Ronin*’e indik, *Son Akşam Yemeği*’nin üçüncü, alt basamağı... Aslında belki çıktık DNA sarmalınca. Düz çizgide akan hiçbir şey yok. Düz çizgi bir kurmaca, anlam(landırm)a çabasının inceltilmiş yordamlarından biri. Çünkü ödün vererek *anlayabiliriz* ancak. Hâlâ geçmişte kendiyi hesaplaşmanın geriye dönük buruk ama sertçe, hırpalayıcı eylem (*fiil*) takılarıyla yol alıyoruz. Bu takılar (eklem ya da omurlar, bükümler) okuduğumuz şiirlerin tinsel kaynaklarına karşılık gelen somut (maddi) çözümler... Anlatıcıya konum(lanma) sağlıyor. Iraklık, deneyim, pişmanlığa kayan özeleştirir, vb... Kayıran bunu Cansever’den öğrendi belli ki. Başka kimsede yok böylesi özdönüşümlü didikleme huyu. “*anlatamıyor idim bana yapılanları/ sorun bende imiş gibi*” (*ronin*, 2008, 107) Yerini yitirmiş samuray (ronin) gibi köksüz kalmanın, yani görüngübilimin (*fenomenoloji*) sıfır noktasından sesleniyor şiirin Ben’i. Her şey kendisiyken, o kendisi değil. O gecenin getirdiği: “*görünmezi koklamak istedimdi/ sadece yokluk kalır iken geriye*” (*tarık!* 2011, 109) Çocukluğunu yitiren biri. Evi olsun ama yolunu kimse bilmesin istedi, gizledi kendini. Kendini kendinden hep eksiltti. Öyle ki kimse hakkında iyi niyet beslemesin ‘idi’. “*nâdim olayım, beni hatırlayan olmasın idi*” (*karanlık adam*, 2009, 112) Kendinde kendisinden iz kalmadı. Ortada duran terimdi o. “*ayırarak gerekir idi kendimi tümelden/ zen idi olup biten ama değil eu zen// (...)/ düşünüyor idim kendi rüyamdan sanki temelli*” (*zen idi*, 2010, 113) Uğursuz, dışarıklı, kargışlı ötekidir: “*istimlak edilir bilirim bilinse cennetteki yerim/ kendime yürümekten ibaretti oysa dünyadaki yerim// harf devrimi yüzünden, denir idi, yüzümdeki mânâsızlık/ yetmiyor idi anadilim içimdeki nesneye varamıyor idi*” (*apologia*, 2009, 114)⁸ Ben’in kendi yaşam öyküsüyle sert tartışması, hesaplaşması sürmektedir. Evin (eski yurt) içinden bir kez daha geçilmekte, beden kendi öyküsünü tüm yaşama yayararak yeniden sınamakta ya varmayı ya bırakmayı (terk-i dünya) ummaktadır. *Zâhid*’liği yenilmişlik, yitirmişlikle ilişkilendirmek yanlış mı olur? Hiç de İslam’a özgü olmayan, eskil (*antik*) düşünceden tüm Doğu, Batı ekinlerine dünyayı dolanan ‘istemekten vazgeçme’ dilinde bunca kuramlaştırma, doğallaştırma çabasına karşın yapay (*sentetik*) bir şey beni hep huzursuz etmiştir. İçtenliği ve kendiliği doruklayan (nirvana) bu eğilimde dirimbilimsel (*biyolojik*) kökün hep yanlışladığı bir şey oldu. Bir örnek verelim: “*neşe bırakmıyor ya, yüzünüz hüzünden âzâde*” (*terk-i dünya. 1.zâhid*, 2007, 116) Bu türden evrensel gelenekleri canlı tutan şey ise tarihsel bağlama özgü somut erk (*iktidar*) karşısında umarsızlık, yılgınlık ve kimlik aranışıydı ama yineliyorum, kişi (sorumlu) olmanın en kaypak, sinsi yoludur *terk-i dünya* sufiliği. Sözlerim çok keskin, köktenci (*radikal*) bulunabilir, aykırı da. Ve eleştirim beni kurumsal inanç yapılarını onaylamaya taşırsa durum daha az tiksinti verici olmaz kuşkusuz. Kurumsal inanç yapıları dışındaki sözde sivil dinsel çözümlerin (!) bir seçenek yaratmaktan çok erk pekiştirme işlevi gördüklerini de göz ardı edemeyiz. Kötülüğe böyle karşı çıkılamazdı, kötülüğe karşı seçenek alanın ve alan dilinin

⁸ “Şiirin sesi, geçmişin sesidir, geçmiş ile şimdiki zaman kipi arasındaki gerilimden vücut bulan geçmişin sesidir, geleceği talep etse de, geleceği talep eden geçmişin sesi. Şiir, varlıkla, varolanla ilgilidir diyoruz, varolmayanla değil”, Yücel Kayıran, “Bana göre şiir, gelecekle değil, geçmişle alakalıdır” – K24 (4 Nisan 2025)

içinden türetilemezdi. Ama bu başka bir konu. Burada özümüz, yaşadıklarının yığını, yenileni. Tutunacak bir dal arayışı içinde. Son umudu, geçmişi, çocukluğu, baba evi, annesiydi. Bu yolculuğu bir sonraki kitapta yine deneyecek, geliştirip. Şimdilik arayış delice sürmektedir. *Mansûr* kapısından geçilecektir. İçindeki duvara asılı tüfek ne zaman patlayacak peki? Soru 2007 yılında buydu. “*bendim, sahibi olmayana sahip olan/ ittihâd ve ilhâd eden ben*” (*terk-i dünya. 2.dâr*, 2008, 118) Belki de konuşurken ‘ben’ diyerek başlamayı silmenin sırasıdır. Artık sabah yok ama karanlık da...yok. Seçmenin öngünü (*arefe*)... *Ben*’i içine koyup tanımlayacağın bir ‘kavim’ yok ve “*sesim sanki bende emanet/ gözlerimin bir anlatıcısı yoktu*” (*terk-i dünya. 4.yok*, 2008, 121) Dahası, bir esirgeyip bağışlayanı da örtülecek günahı da yoktur. “*olduğum yeri bilmiyordum*” (*terk-i dünya. 5.günahlıkta*, 2008, 123). *terk-i dünya*’nın 6. şiirinin (*iç*) sunumu ilginç: “*Os’man!’a. idi.*” (125) İçinde kalan *na’ra* kendisiyle gidecek, biliyor. “*şiiirimde yok kösnünün sesi/ dünyanın iyi halde olduğuna ilişkin inancım yok/ ezelim yok, ben, sadece yoktan var olma/ yankıya gelmiyordu sesimdeki iç*” (*terk-i dünya.6.iç*, 2007, 125) En sevdiği sözcük olan ‘kanıt’ın yerini ‘kuram’a (*teorem*), ilkenin (*prensip*) yorumu (*tefsir*) bırakalı çok oldu. “*kayboldu beni kendimden koruyan korku/ babamın sesini duyuyorum artık kendi sesimde*” (*yarım kilo*, 2012, 129) Aynılıkta kalınmamış, karmaşa bitmiş, sanki yalın olunmuştur: “*kanıt yok/ kalmadı hatıranın değeri// (...)// uyku bile eskiden/ den eski*” (*mandal*, 2013, 132) Geriye bir tek sevi (*aşk*) kaldı, varlıkta onu bir niteme (*sıfat*) ulayacak kıskaç (*mandal*) olarak. Kitap, ayrı bölüm açılmış tek şiirli **soğuk bira** ile bitiyor: “*-istediğim bira.. köpüksüz olsun/ gün geçti.. geçti geleceği dünyanın*” (2014, 139)

*

Bir dönem arkada kalmış, artık yola (*tarik*) girilmiştir ve şimdi sıra geometriyi (Spinoza) dönüştürmenin, yolculuktan geçmenin, geçerken arınıp kendilenmenin sırası: **Efsus’a Yolculuk** (2017). Öte yandan yalın sonsuz karmaşayı içlemekte, dolayım soğanlaşmakta, yeni *Ben*’i yükselten sav büyümektedir. *Efsus* Kahramanmaraş ili kuzeyinde, yanılmıyorsam Elbistan’a yakın Afşin İlçesi’nin eski adı. Kayıran’ın en azından çocukluğunun orada geçtiğini görüyoruz. Ama ayrıca *efsus*, Farsça kökenli bir sözcük ve *yazık*, *eyvah* anlamına geliyor. Kitapta yer alan uzun ve tek şiir akışı boyunca her iki anlam da okura eşlik ediyor ve hem fiziksel hem tinsel bir yolculuk göze alınmış gibi. Kitap ‘*Alırıza Kayıran’ın (?) aziz hatırasına..*’ sunulmuş. “*gezgindi.. nasipsiz.. sâkin sedâ..*” Burada çok önemli olmakla birlikte ‘*yolculuk*’ değişmeci üzerinde durmayacak, yeterince bilindiğini varsayacağım. *Ben* anlatıcı gerçek ve düşsel yolculuğunda algı ya da düşlemine giren varlıkların izini sürüyor ama yeniden ortaya çıkarmaktan çok yeniden doğuş için. Doğrularına inancı yıkıldıktan sonra yönü ‘*kendi*’ yoluna çevrilir anlatıcının. Yolda karşılaşılan varlıklar yolcunun bilincinde yeniden, sanki ilk kez deneyimleniyorlarmış gibidir ve şiirin akışı içinde hızlı somut-soyut, nesne-bilinç kaymaları, gelgitleri şiire anlamlı katkılarda bulunuyor. Bazen uzamın (*mekân*) bazen zamanın, bazen de ikisinin birden içinden geçiyoruz ve tüm bunlar olurken *Bir*’nin orada bulunduğunu duyumsuyoruz. O biri buranın, şimdinin birisi... Yolculuğunun başında, nasıl bir durumda, eşikte olduğunun betimini yapıyor anlatıcı. Bu bize yolculuğun kaçınılmaz olduğunu gösteriyor. Bu yolculuk yapılmak zorundaydı: “*kavşağı dönüyoruz.. tenhalık.. yol artık daha ıssız*” (8-9) “*imanlı biri değil idim.. söz gelimi Mısırcılık militanı/ görebiliyor değildim gitmekte olduğum yönü/ aydınlıkta değildim, imanlı olanlara mahsustur/ seçmek gitmekte olduğun yönü/ tek ve ortak evren, imanı olanlar için/ iman, iç huzurundan bir kaftan/ mümkün değildir orada farklı bir rüya görmek*” (10) *Ashâb-ı Kehf* düşüncesi belirdi kafasında, kendini yerin altına giden yola aldı ve ‘*tenhaydı*.’ Sağda hafif eğimli bir yar,

yarın dibinde bir dere... “*çimen tindir.*” (11) Kontak açık, arabanın farları yanıyor, motor rölantide... termik santral. Eskiden de kimseye güvenilemezdi. “*işçiler söz gelimi kitapların bahsettiği gibi değildi*” (14) Yola çıkıldığında, yedi kişi yedi kardeş vardı ve kardeşlik kanardı. Yarış kardeşler arasında başlardı ilk. Ama ‘*kelam*’ seni kardeşlerinden ayrı olmaya zorladı (‘*conatus*’: Spinoza). Yol, önce ‘kardeşlik’ sınavından geçecek belli ki. “*kardeşler de yer birbirini*” (17) Neden şimdi peki bu yolculuk? Çünkü, “*bizim değildi bize anlatılan hikâye, değil de te fabula narratur*” (19) Ve ‘*devrim şarttı*’ deyişiyle başlayan dizelerin art arda gelişi ve yuvarlanması... Demek bu da kardeşlik gibi sınanacak, ‘biz sanıyorduk ki’ yazıklaşmasına önemli bir yer ayrılacaktı. Yolculuk bu yanılsamadan kurtuluş da (!) olacaktı. Gökyüzündeki maya tel tel dökülüyor. Kış günü sobası yanan ev. Tanklarla gelen... “*geçmişe dahil oldu şart kipindeki gelecek/ iyileşmek mümkün değil*” (21) Gözyaşları. “*Kur’an sesi vardı benim sesimde*” (22) ‘*Bir karara varmadan önce*’ yapılacak işler vardı. Elini yüzünü yıkamak, diş fırçalamak, toprağı koklamak, düşünmek: yasa dedikleri nedir? ‘*Egemenin niyetine kesinlik kaftanı*’ mı? Sokağa çıkmak gerçekten dışarıya çıkmak mı bakalım? “*stasis başladı sonra/ sonra iç savaş.. ruhunun derinliklerinde*” (23) Bir sonraki kitabına ad olacaktır **Stasis** (2022). Açık ünlü a ile biten dize sonu tekdüzeliğinde iç sorgulama Hobbes, Spinoza kavramlarıyla sürdürülür. Kayıran bu evrelerinde şiirle felsefenin kesişim düzleminde yol almayı cesaretle göze alır. Burada şiir kendi gerekçesinin ardına düşmüştür gerçekte. ‘*Poetik varlık*’ içten dışa patlayan değişik biçimlerde belirimleriyle yüzeye çıkma çabası içinde. Tabii ‘*poetik varlık*’ diye bir nesne yok, o bir nesneler bağı, ilişkisi. Kayıran’ın başardığı, bu uğurda epey yol kat ettiği şey, yine de şiiri koruyabilmesi, özenle. Çünkü iki biçimin karışması açıklık değil karartma, bulanıklık da getirebilir, düşünce ve şiir kendileri olmaktan çıkabilirdi. Ama tezi şu anladığım kadarıyla. Durumu (en genel anlamda) yankılamayan şiir olmaz ve durum (tini) bilinçle ya da bilinçsizce yankılanabilir. Bilinçsiz şiir olsa olsa kendini ele veren şiirdir ve ta(r/l)ıhsızdır. Ancak bilinçli şiirle dünyayla etkin yüzleşme, buluşma olanaklı. Biz yine kitaba dönelim. Düş kurmanın olanaksızlık noktasında başlar *stasis*. Şiirin anlatıcısı düşüncelerini yoğunlaştırabilmek için gerçek ya da düşsel Mikail’e seslenir. “*kimse iş vermedi bize Mikail*” (25) Burada *ashab-ı kehf* ve Dakyanus göndermesine dikkat gerekiyor. Yedi uyurlar (*ashab-ı kehf*) söyleni çoktanrılı (putperest) Roma baskısından gizlenen inançlıları izleyen Roma İmparatoru Dakyanus’tan (Decius) söz eder.⁹ Bundan yola çıkarak inançlının ve inancın baskı altına alındığını düşünmek için öyle sanıyorum kitabın ilk basımının yapıldığı 2017 yılı hiç mi hiç uygun değil. Az ileride (31) Dakyanus geri döner. Dakyanus’un sarayını terk edip bir yargıca (Tanrı) ulaşılabilir mi? “*adaletin kalesi olan bir yargıca*” (31) Kuşkusuz Kayıran’ın inanç(lı) derken düşündüğü şey çok başkadır ama ‘*poetik şiir*’ bağlamındayız, öyle değil mi (iki anlamda da). İnanç temelli dinsel (*teolojik*) tartışma sürer gider, anlatıcı açmazını dürüstçe açığa vurur. İnançlı inandığından ne anlar? İnançlı nasıl dürüst, tutarlı kalır? Ekili toprak... Az ileride ceviz ağacı. “*bir kapı vardı açıp çıkabilirdim kendime doğru/ açtım ve çıktım o kapıdan kendime doğru*” (28) Anlatıcı içindekini kazıyarak ilerlemektedir. Ama yukarı değil dibe doğru. Soru yeniden beliriyor: etinin *conatus*’u nereye dek götürecektir onu. “*söğütlü dereyi geçiyoruz, sola doğru viraj*” (34) Korku, korkmak nedir? “*toprağa inanırdım eskiden, rüzgâra inanırdım/ güzel yüze, kendinden emin sese/ nefesin taşıdığı duaya*” (36) Kuşku, çile yolunun büyük sınavı (Descartes)... Kesintili varlık, dikiş tutmayan doğa... “*bir başlangıç aramak/ doğadan*

⁹ Eshab-ı Kehf Mağarası, Kuran-ı Kerim’in Kehf Suresi’nin 9-26. Ayetleri’nde anlatıldığı gibi, Allah’a inanan ve yaşadıkları devrin zalim ve müşrik kralından kaçan Yemliha, Mekselina, Mislin, Mernus, Debernus, Şazenus ve Kefestatatayus adlı yedi gencin ve köpekleri Kitmîr’in 309 yıl uyudukları mağaradır.

değil tarihten gelir teoloji" (38) Tanrı soluğunu kime vermiş? En iyisi susmak... mı? Kısa farları ilerliyor arabanın. Yürüyüş (çile) sürüyor. "*Kıskaç, Yalak, Göksun/ çevirme yok bu güzergâhta, ışık yok/ genç kadın yok, günlük traş yok/ aşkın başka bir adı var burada/ imkânsızlığın başka bir adı*" (43) Yolda kalınsa... 'devlet yok'. Hegel'in hayaleti. 'Özgürleşmemiş tin'. 'Efendi-köle diyalektiği.' "*yedi kişiydik oysa çıktığımızda yola./ devir, Dakyanus devriydi..*" (44) Yine dizemli (*ritmik*) vuruşlar: '*yalan söyler mi bir kral*'. Kayıran'ın günceli harmanladığı bellidir. Geçmişteki şimdiyi aralamakla yakından ilgilidir tutumu. "*dünya yaşanılacak yer değildir*" (48) Oğlunu istedi anne ve coplandı. Ama önemli olan... Roma'nın onuruydu. "*kendi memleketlerinin dağlarına değil de/ neden bizim dağlarımıza yazılır 'önce vatan'/ medeniyet kendi memleketlerine/ bize ise 'önce vatan'*" (49) Kaygı (anksiyete) geri döner, yine. Düzen, vuruşlarını sürdürür: "*hazır ol!*" Gözlerimin içine bak, hazır ol! (51) Bu kez Dakyanus, dindar Dakyanus'tur "*bitti sanmıştım zalimin gecesi aldanıp tekil yazgıya*" (52) Dakyanuslar arttı, kılıktan kılığa girdi. Yedi uyur kardeşin yolları git git ayrıldı. Onlardan Yemliha, 'hakikatın peşinde kendi varlığını terk' etti. "*adalet dünyaya dönünceye dek dünyayı terk eden*". (55) "*belki de bu nedenle yerleşti sesime/ boşluktan gelenin sesi/ yalındı kök.. tik tak!.. tik tak!.. tik tak!.. tik tak!..*" (58) Sorular yeni sorulara gebedir: yurt nedir? Bir sınırlama, ama nasıl? "*hava kararmamış, akşam inmemişti daha*" (62) Enver abi Selçuklu solcusu sayardı kendini. İnemiş adamdı (Nazım Hikmet). "*Mahir de Selçukluydu, Deniz de, Hüseyin de/ öldürdüler, bırakmadılar hayatta.. her birimiz bir Alp Arslan../ Selahaddin Eyyubi idi İbrahim, Kudüs'ün önünde/ köylü şapkası..*" (63) Dalıyor bir an. Abi, çay içelim mi? Kıskaç'a gelmek üzereyiz. "*'Yemek de yiyelim Şazenuş'/ Şazenuş mu dedim..*" (69) Altı kez yinelenen '*yüzümü yıkadım*' dizesi... Arınmanın bir yolu, aklanmanın... Hala... Büyükbaba... Baba... Anne... "*annem de bilmezdi Latin alfabesini/ 'okuma yazması yok!' kabul edilirdi bu nedenle/ ama eski yazıyı babasından öğrenmiş/ her sene hatim indirdi üç ayları boyunca*" (76) "*böyle geçti Kur'an'daki hüznün annemin sesinden benim sesime*" (79) Yalak arkada kaldı. Adları değiştirilmiş yerleşim yerleri. "*Altunelma Norşun'undu mesela.. Hunu idi Arıtaş/ 10. Yüzyılda piskoposluk makamı imiş Efsus'ta*" (79) Annenin yüzünde mor. Bütün gece yorgan altında dişlerini sıkarak ağlayan oğlan. "*Kâbe'ye götüremedim annemi/ babamdan umudu yoktu..*" (82) Ve altı çizilerek yinelenen: "*ölülerimi nasıl gömeceğim?*" (86) Ölülerimiz neyiz olur? Kendi ölümü ne yapacağım? Peşini bırakmayan imge: kurumuş ot olmak, ama koparılmış bir ot kurusu değil toprağında kurumuş bir ot... gibi olmak. (91) Çünkü gelecek bir '*bahar*'ı yok. "*Şu müziği kapatır mısın Şazenuş!*" (93) Bir gelecek olmayınca insan geçmişe dönüp bakıyor ve geleceksiz bir geçmiş iki yanı keskin bir bıçak gibi ortadan bölüyor insanı. Soru gecikmiyor: tarih nedir? Bu durumda sağ ve sol omuzda taşınmış iyi ve kötü mü? Bir yenilgi, kimsesizler gömütlüğü. "*tarihi hiç sevmedim, nefret ettim, ama vazgeçemedim de/ egemenin tekerrürü sanki böyle takip etti daima beni*" (94) Yolculuk gece gündüz sürmektedir: "*ağaçların içinden böyle ilerlerken gecenin sabaha yakın vakti*" (95) Tilkisi yanındadır. İçindeki sesin eşliği sürmektedir. Dinginlik uzak ona. "*sakini olamadım bulunduğum dünyada herhangi bir yerin/ belki de bu nedenle/ tamir edilebilir değilim*" (98) Tanrı, dürüstlük kavramından Tanrı, yani dürüstlük varsa Tanrı var. "*anlam iyileştirir insanı/ nur iyileştirir..*" (99) Kavrama inandığı için Tanrı'ya inandı. Hiçlikten varlık çıkardı. Hiç(l)e sancılandı, "*günlerce ağladı içimdeki oğlan*" (101) Son akşam yemeği kayısı ağacının altında yendi, '*mücvir alanda*'. Arkadaşlarla, aynı ereğe bağlı, benzeş tinsellik... Efsus'dan ayrılmanın zamanıydı, Şırnak'ta öldürüldüğü zaman teğmen... Peki, bu yemekte arkadaşların hangisi Yahuda'ydı: İsmail yurt dışına çıktı.. İsmet.. Memed Ali amca, Kürecik köyünden... Ken Loach filmlerinden bir sahneydi. Hayır, burada kalacaktı o:

“yapabilirsem yapmam gerekeni burada yapmam gerekirdi/ burada bulmalıydım kendimi ifade edecek olan kendi dilimi (...)/ ama yazmak ödünsüz bir erdem oldu.. gölgede yaşamak gibi/ böyle buldum dilimi öznesiz ve yüklemsiz bir ve’de” (104) Dil anne dili. Dil anne evi. Kopmadan, ıramadan eve varılmaz. *Ben* hep yarım, *Sen*’den geçip yine *Ben*’e dönmeden. *Ben* kendi dışında bütün *Sen*’leri kesinler: “sen, sen idin” (108) ama kendini yeniden yitirerek. Başka türlü zaten *Ben* olunmaz. *Ben* hep bir eksiktir: “üç kişiden oluşur bir kral” (108) O, bir Romalı olmadığını biliyor, bilmediği, kim olduğu... Ama şu var. O bir dünya yalnız. Öylesine yalnız ki, sesleri ilştirip, sözcükler çatıp ‘eşsiz bir avaz’ salacak dünyaya, çünkü *conatus*’unu bildi. Ya da *conatus*, onu bildi (*İmri’u’l Kays*, *Lebid bin Rebia* dilinden dolanıp). Rilke gibi, dönüp dolanıp şairden şaire geldik, bir dizi dönüşümden (mutasyon) geçip. Sanırım, her şair, bir yalvaç gibi seçilmişlik duygusu taşır, *seçildiğinden* şairdir, ama yalvaçtan ayrı olarak şairi şair, yani kendi seçer (atar). Şiiri kimse atığa dönüştüremeyecek, çünkü şairi atık kılamayacak. Yolculuk bitti mi? “böyle yolculukla arındım ama hesaplaşarak kendimle” (111) Bitse de şimdi geldiği yerde, şimdi geldiği yerde değildir. “bir rüya için anamın evini terk ettim/ peşinden gittiğim ne idi/ ten belki/ belki tin/ bilemedim/ zihnimin duvarındaki resim/ etten değil/ mermerdendi/ içimdeki ses/ bende biriken nârâ/ imkânın imkânı bir ev/ şifresi henüz yok/ kurumuş mürekkeple yazılmış dilime/ bir leke/ bir muştı/ hatıra belki/ kuruduktan sonra tekrar geri döner ot” (113-4) Şimdi diğer yanağını çevirecek. Belki olağanüstü biri değil, belki öyküsü yok. Ama bir adı, tanımı olacak bundan (kitaptan) sonra. Anlaşılan dek yinelemekten kendini, erinmeyecek. Öfkesi yatıştı. “bir ferahlık içimde/ bir yanılısama// çocukluğum Allah’ın evi idi annemin beni büyüttüğü evde” (115)

Kitabın arkasında, Yücel Kayıran, **Efsus’a Yolculuk** boyunca yolunun düştüğü yazarları şöyle sıralıyor: Tanpınar, A. Oktay, Beyatlı, N. Hikmet, Gökçe, Brecht, Aurelius, Sophokles, Fikret, İmri’u’l Kays, Lebid bin Rebia.

*

Efsus’a Yolculuk’tan beş yıl sonra geldi **Stasis** (2022). Çile artık don değiştirecek, hac yolunda zaman ve uzamla yüzleşip yeterince arandıktan, geriye diliyle şairi bıraktıktan sonra çilenin yeni biçimleri yolcunun durduğu yerden kestiği dünyayı betimleyecek, sorgulayacaktır. Şimdi onun hakkı vardır ‘kelâm’a. Arka kapakta *stasis* sözcüğünün açıklaması var: “**Stasis**: Grekçe.. 1.ayağa kaldırma, sabitleştirme, durağanlık, ayaklanma, uyuşmazlık, ötekileştirme, düşünce farklılığı, nifak, kavga.. 2.bedensel hastalık, enfeksiyon.. kan dolaşımı sisteminin durması. 3.içsel gerilim, iç ayrışma, iç karşıtlık. 4.bölünmenin eşiğine kadar karşılaştırma, iç savaşın eşiğine kadar ayrıştırma. *Stasis eunomia’nın (toplumsal uyum) karşıtı bir durumu dile getirir.*”

Kavram, oldukça geniş bir içerik taşıyor. Kayıran’ın kitaba ad vermesini sağlayan kaygısını az çok kestirmekle birlikte kesin yargıya varmadan okumamıza bakalım.

Bu kez kitap, alt başlıklarıyla altı bölüme ayrılmış ve bir şiir kitabı olarak alışılmamış uzunlukta, yani okurdan çetin bir okuma beklediği açık. Sanıyorum Kayıran birikimi, beklenmedik biçimde açan bir tomurcuk, yediveren gül gibi *burada* açığa çıkıp kendini *şiir* olarak sunacak. Bu arada ekleyelim. Öncesi bir yana ülke 2000’lerden bu yana AKP yönetimince biçimlendirilmeye (*format*) çalışılmakta, İslamcı heves tam gaz ve gözü dönmüşçe erk aygıtının tepesinden saldırısını sürdürmektedir ve ‘*tepeden inmece, jakoben, vesayet*’ vb. tartışmacılarının şişik balonları epeyce hava kaçırmıştır ama ülkemizin aydınları da *yarım aydın* oluşlarını aşamadıkları için belledikleri şarkıyı kolayından terk etmemekte, ayak

diremektedirler. Belki birilerinin onları ayakyolu deliğinden süpürecekleri anı bekliyorlar. Yine de kuşkuluyum, çünkü en evrensel konumlanım, hacıyatmaz konumlanımı (her dönemin adamlığı), sanırım. Oysa hiç unutmamalıyız: pusula bizim sonul, en kapsamlı uzlaşmamızdı. Yani, 21.yüzyılın ilk çeyreği, hepimizi de sürükleyen delirmiş bir kasırga gibi dünyada ve ülkemizde sözde tartışmalarımızı *bir kaşık suda fırtına* düzeyine indirgedi. Ortadoğu, yakında Karadeniz kanla dolu bir çanak oldu ya da eşiğinde. Şaire yalvaçlık (*peygamberlik*) değil, bu dünyanın şairliği yakışır, hem de başka bir dünyayı dilemek için, şimdi her zamankinden çok. Bütün bunları Yücel Kayıran'ın belki de yaşayan hiçbir şairimizde olmadığı denli şiirinin yüreğine koyması ve kendini bunun dil arayışına koşması, belki tek örneği oluşturuyor. Konu insanlık sahnelerini anlatan şiirler yazmak değil kuşkusuz, dediklerim böyle anlaşılmasın. Sorun *Frankfurt Okulu*'nun oldukça sahte, söylemsel (*retorik*) biçimle koyduğu(nu sandığı) tepkiyi sahici bir dilde yankılamak, belirteyim.

İlk bölüm, yine tek şiirlik bir bölüm: **ey sen yukardaki**. İlk dize böyle başlıyor ama şair hemen ikinci dizede 'ey' demeyi kendine yakıştıramadığını söylüyor. Bakın, şiirimizde bugüne değin sayısız şiirde sayısız şaire özgü bir durum alınıyor (sonuç olarak). Önemlidir burası. Evet yukardakine bu sesleniş, aşağıdaki tozun yine de yaşadığını, öteki yanağını çevirmeye bile kararlı olduğunu, dilde-dille yeniden doğduğunu dile getiriyor: "*safliğim yanıltmasın, sığmaz benim ruhum vaat edilen kelama*" (15) Demek, şair Tanrı'ya sığmayacak, ondan taşacaktır. Yukarıdakine seslenildiğine göre bir onay söz konusu. Yukarıdaki yukarıdakidir. Ama orada, yukarıda olduğu için sözü yetmez, ona başkaldırılabilir (Bkz. Camus, Zizek).

İkinci bölüm **divan**. Divanın anlamlarından biri de eski şairlerin şiirlerini derledikleri kitap... Öyle düşünebiliriz. Kayıran incelemelerinde bir yöntem geliştirdi. Bir dosya sunarken, önsöz yerine eşik-söz yazma. Aslında güzel bir adlandırma. Orada (dörtlük) '*divanında bir kelam*' olmadığını yazıyor. Sonra yine Tanrı'ya sesleniyor: "*senin sesinle konuşturdum inseydin dünyaya*" (**senin sesinle**, 2021, 21) Aslında tümcenin kuruluş-yapı özellikleri birçok olasılığı bağrında taşıyor. Özellikle Eğer Tanrı dünyaya inseydi, o zaman onun sesiyle konuştu, ama inmediğine göre?.. Kimin sesi kalıyor geriye? Yine de '*planı*' gökyüzünde arıyor (23) Dizeler tabii bağlamı içinde anlaşılacak koşuluyla adım adım şiire ve şaire ilmeçerli: "*hangi yol götürdü beni sana*", "*yeni yürek arar inanç kendine*", "*tanrı, güvenli çitin içi/ gün batarken döndüğüm evdi*", "*ve terk edilmemeli itikat*" (**ilmeçerli**, 2021, 24-5) Benzer saptamalar, gizli onamalar hep karşımıza çıkacak ve kuşkusuz bunun anlamı üzerinde birazdan duracağım. "*balkonda unutulmuş tahta sandalye/ eşikte vücut bulan ayrıkotu/ gibiyim, geride bırakılmış, evi terk edince*" (**şehit olmak**, 2020, 27) Ama asıl Kayıran düşüncesi şu dizelerde yatıyor: "*şair olmak şehit olmaya benzer/ vücut bulmak ister hakikatin kefareti*" (28) O dünyadan kalmış bir a(r)tık, tortu olarak Ben'in döne döne betimi ilk kitaptan beri yine de sürmektedir. Burada arınım ve bedel (kefare) kavramları kendi altlığını şiir (poetika) boyunca sürdürüyor sonucu çıkarmak zor değil. Varış yerini (şiir) hak etmek için acı (çile) dibe vurmali. "*utanırdım bir beden içinde olmaktan*" (**soğuk dünya**, 2022, 29) Utanılan ve kurtulmak istenen beden, *das Man*'ın (Heidegger) bedendir ve şiir yeniden bedenleniştir, öylesine ki beden kendi bedenliğini unuttur. Hemen imleyelim: **soğuk dünya**, arkasından gelen **öyle mi?** Kayıran şiir doruklarından, onun poetikasının dolu simgelenimi, yansımalarındandır. Artık kusursuz bir eksiltme, kendini kırbaçlama dili (arkasından beklenen ama görünmeyen, şimdilik dua diliyle), kuşkusuz özezerlik (*mazohizm*) bağlamının çok dışında kendini imgeleyebiliyor, somut karşılıklar üretebiliyor. Sonuçta özgürlükten değil özgürlüğe kaçıştır bu ve en yakın dil '*inanmak*'tır. Onu hiçbir dağ teslim alamayacaktır. Bu arada tek tek çözümlemeyi hak eden Melih

Cevdet Anday'la, Mehmet Taner'le konuşma olarak nitelenen **polemos, ah davulu** gibi şiirleri göstermeden geçmeyelim. Nesimi de anıştırılır: “*ben bu cana sığmazam*” (**hatır dağında 2. nafiledir can**, 2022, 38) Kimseye yönelmemiştir (o) ama belki yönelimi beklemiştir. Dünyadaki açıklaması onu bulamamıştır daha. Olduğu kişiyi duyumsayamamıştır (*hissetmek*). Hatta istememeyi de yeğlemiştir. Çünkü “*bir vadi değil aşk.. belki ılıkılık/ aşkın bir vaadi imiş aşkınlık*” (**terk-i ukba emareleri 4. menteşe**, 2020, 47) Aşkın umduğu cennet olmaz, olsa olsa aşkınlıktır (Tanrı). “*böyle gezdim, böyle gezer idim/ dalgın, ahmak ve abdal*” (**terk-i ukba emareleri 7. cel**, 2020, 52) Dünyayı böyle eksiltmiştir. Sonunda terki terk edecek, saltık kurtuluşa (*hidayet*) erecektir: “*orada bıraktım, ilk örneğimi/ varlığımın beni bekleyen özünü..*” (**terki terk'in eşğinde**, 2022, 55) O da gecenin çocuğuydu belki ama onlarla, gecenin varlıklarıyla aynı yolda değildi. Helikon Dağı'nın Mnemosyne kızları olan esin perilerine dayanarak şiire varmaktan başka bir şey dilemez. (**P**)oetik risaleler de arkadan gelir. Şiir bildirileridir bunlar. “*kelimeyle yükselirdim ben*” (**poetik risaleler 1**, 58); “*kara bölgeden gelir vücuda benim şiirim*” (**poetik risaleler 2**, 59); “*vaadi yoktur şiirin/ zeminsiz vakum/ elindekini yitirenin emini*” (**poetik risaleler 3**, 60); “*kendimi feda etmek isterim*” (**poetik risaleler 4**, 61); “*benim etimden alınmış gibi yarım kilo/ böyle tamamlanır vücudu şiirim*” (**poetik risaleler 5**, 62); “*şiir oyun değildir/ geriye kalan kum, bedeli ruhla ödenir// (...)// içime bakarak yazarım ben*” (**poetik risaleler 6**, 63); “*tinsel olanın hikâyesidir henüz benim şiirim*” (**poetik risaleler 7**, 64).

Kitabın ikinci bölümü **babam Ulucanlar cezaevinde İbrahim Kayıran'a** (kardeş, abi?) adanmış. Ağırlıklı olarak 2021-2 şiirleri. Yalnızca bir şiir daha önceki bir yıldan (2013) geliyor: **ardâvîrâfhânem**. Ölümünden bir ay önce annesi arayıp *Efsus'a* gitmek istediğini ve gerekirse Yücel'in onu götüreceğini söylüyor: “*çenemi tuttum.. boğuluyor gibi.. abdest aldım sonra/ inanmasam da, inandığım yıllar geride kalmış olsa da*” (**veda konuşması**, 2021, 67) Baba anneyi döverken İbrahim babaya saldırırdı, ‘*ben olduğum yerde kaldım*’. Anne, ölümünden yirmi bir yıl sonra kocasıyla konuşmak istiyor. Ona diyecekleri vardır. Aile öyküsüyle de yüzleşmeden olmuyor, dünyayla yüzleşmek aynı zamanda, dahası, Ben'le. Nerede, ne zaman görüldüğümünden başka *idim*. Babanın bin yüzü, alı, dehşeti olsa da baba gibi kokan baba. Bunu kavrayıp da dilemeden şiir olmaz. Anne de böyle koşuludur (*şart*) şiirin. Öykü çatışkılı dönüşleriyle süregider. Anlatıcı anlatısından şiir çıkarmaya çabalar. Tutukevi. Ulucanlar. Tutuklu solcu baba. “*annem otuz iki yaşında o zaman, babam gibi/ dolma getirdiğini söylüyor, temiz çamaşırlar*” (**babam Ulucanlar cezaevinde**, 2022, 71) **meslekten ihraç**. “*istifa ettiğini söylediler bize ama öyle değilmiş/ meslekten ihraç edilmiş babam, hükümet çok kızmış/ bir daha eskisi gibi olmadı hayatımız..*” (2022, 74) Dindar anne ile baba ikilemesi (düet): “*güzel günlerini başkalarıyla yaşadın!/(...)/ mutluluğun bitince geliyordun eve*” (**siz konuşurken, duyduğum**, 2022, 75) Baba, ‘sadece sana gelirdim,’ diyor. Oğul, babama düşkünsem senin ona sevginden, diye yankılıyor annesini. Olmuş bitmiş bir yaşam ancak aklanabilir. Onamadan başkası gelmez elden, ona bile yürekten olur verilir, keşke sürebilseydi diye. O da annesi gibi ışığı içinde gizlediğini biliyor: “*eksiklik ve varolamama/ dünyayı öyle özledim*” (**imkânsız veda**, 2022, 79) Kayıran özüyle yüzleşme ve dibe dalış konusunda sınır tanımaz ve dürüstçe ilgi ilmeceri diye bir şiiri de yazar. Benzeri az şiir vardır, hani ‘ikinci yeni’nin (!) dili altında ıslanmaz bakla taşıyan şiirlerini saymazsak (Turgut Uyar, Cemal Süreya, vb.). Hayır, bu cesaret Türk şiirini (şiir kayasını) biraz daha kımıldatır. Bu gerekli ama çok gecikmiş bir sıçrama... Bizde Baudelaire en başından beri etkili olmuş görünür ama eğreti, ikiyüzlü taşınan bir etkidir bu. Onun şiirde devriminin Türk şiirinde karşılığı neredeyse yoktur. Olmasının koşulu kendini didiklemede (çile, *piyetizm*) Kayıran'ın göze aldığını almayı gerektirir.

Oysa birçok şairimizden ayrı olarak Kayıran yalnızca okuru için değil, kendisinden bir şey yapmak için de yazar şiirini. “*yere bakarım kadınları görünce/ gözüm bana bir beladır/ kokusu gelir, sonra korkusu*” (*ilgi ilmeceri*, 2022, 80) Anılar geçeneğinin duvarında sırayla geçer insan resimleri. Pervin, Cumali, Suat... Öte dünya yolculuğundan (Ardavirafname, 13.yy.) düş içi görüntüler... “*sonra.. bütün katları dolaştım bulduğum yerde/ anamı görmek istedim, babamı.. ama göremedim*” (*ardâvîrâfhânem*, 2021, 82) Bu geçmişe, öte yakaya (ölüm ülkesi) geçişin yakıcı dokunuşlarından sonra şarkıların (lied) gelmesi beklenirdi: **suyun kırağında**. Anlık belirimler (epifani)... Balığı elle yakalama ve elinden kaçırma anları: “*haiku değil bu/ türkü değil/ türkü değil/ dağda yürüdüğüm bir yol vardı/ sis inmiş evlerin göğüne*” (16, 2011?, 85)

Yıkım vadisi adlı üçüncü bölüm Konuralp İren'e sunulmuş. Bir felsefeci ve yakın dost olduğu ve artık yaşamadığını anlıyoruz. Kayıran'ın saygısına eşlik etmek için belirtme gereği duyuyorum sunuşu. Konuralp'e, Cumhuriyet'in yazgıs(ızlığ)ına terk ettiği Konuralp'e seslenirken, işinden atılan solcu babası gibi, kendisinin de ‘*Neden okutmadınız Marx’ı ya da Sühreverdi’yi?*’ sorusunu yönelttiği için akademiden (felsefe) dışlandığını öğreniyoruz şairin (şiir öznesinin bir yandan). Sormasaydı yaşamı nasıl olurdu? Benzeri nedenlerle Ulus Baker’i de alır şiirine. Felsefenin önemli bir uğraşını imler yeri gelmişken: “*kutsal kuş gizler kendi ölümünü/ kendi türünü yemeyen kutsal kuş/ kendini yer türünü yemeyen kuş/ ötekini kendinden koruyan kutsal*” (*kutsal kuş*, 2007, 98) Kaçınılmazca ‘ekonomi politik’: **onsuz yaşadım**. Ana izleğe beklenmedik bir dönüş: “*kurumuş ot olmak istedim hep/ dağın yamacında ya da vadide yazgısını bekleyen ot/ şiirimin arkhesini oluşturur bu imge..*” (**Kilis’te depresyon**, 2022, 101) Belki de yalnızca bu şiirin okumasından Yücel Kayıran çıkabilir, kendisi de altını çizmiş zaten. Her türden algının, özneleştirilmenin, yöneltimin dışında, dolayısıyla imge kaçacağı olarak yakalanmaz ‘*orada*’, dirimi ve ölümü kendinde, kendine içkin, gömük’ kurumuş ot. Kurutulmuş değil, taşınmış da kurumuş değil, olduğu yerde olmuş ve olmamış ot. Çünkü bilemeyiz (Schrödinger kedisi). 2022’de, varılan yerde gelen bir döküm (*envanter*) çalışması bu uzun şiir. Temellendirme, eşeleme, kazı ve yüze çıkarma uğraşı: “*içimdeki inançlı çocuk bir daha kimseye sarılmadı*” (102); “*bir dileğim vardı eskiden,/ devrim bizi bekliyordu ufukta.. ama eskiden/ altında imiş yıkım vadisi..*” (103); “*ama kendine ait olmayanla kurmuştur kendini/ ‘reel olanın’ tahayyülü*” (104); “*o zaman yitirdim yaşadığım zamana odaklanma duygusunu/ odaklanıyorum ama odaklandığım geçmişe süpürüldü*” (105); “*muhafazakârların tersine paracı değildir sol/ maneviyattan alır bütün enerjisini*” (108); “*hayattan çıkarıldığında bitkiden başka bir canlıya benzetemez insan kendini*” (111) Yalandan nasıl arınacaktı? Öbür yanağını çevirmek nasıl olacaktı? Böyle geldiği yerde Walter Benjamin’e epeyce yakındır, geleceği yasadan ayırmanın *kurtuluşçu* sözü (*vaat*) yeni tin durumunu açıklar gibidir sanki. Geri çekilmesi nasıl yorumlanacaktı? Kendini nasıl anlatacaktı? Ama önce...ne yapmalıydı? Tüm kişisel birikim şimdi yeniden harmanlanır. Ne yaşanmışsa, biliniyorsa üzerinden geçilir. **Stasis** bir tasar (*proje*) olarak budur. “*dünyayı değiştiremiyorsan yaşadığın yeri değiştir, diyecekler/ böyle diyecekler sana.. bir psikiyatri kliniğinde..*” (**Homeros Vadisi**, 2021, 120) Ve burada kalacak, başka yerde bir yaşam aramayacaktır. Dünya baş döndüren akışıyla, delirmiş görüntüleriyle dönecek. **Hafız** şiiri beride, geride, içeride sessizce sürecektir. Acı anılar rahat bırakmayacak, depreşecek, dürtüp kanatacak içeride bir yerleri: **feragatten olma**. Ve arkasından bu yoğun şiir teknesinden tanımsız, boşluklu bir resim-şiir çıkacak. Kayıran’ın içindeki çağcıl olan (*modern*) yüzeye çıkacak: **dna sarmalı**. Bana göre önemli ve deneysel şiirlerinden biri ama bu tür ataklara seyrek denese de yatkındır ve

bu tür denemelerinde dışavurumları gerçekten özgündür. Biçim biçim olduğunu, bir tez olduğunu duyumsatır, bağımsızlık duyurusuna dönüşür. Kıvamlı dil eğilimi onu ezgileme, değişik yoğunluklarda bir ses çalışması yapmaya zorlamıştır. Şiir parça pürçek, kesik kesiktir, tıpkı bombayla parçalanmış gövde gibi. O gövdenin anlatılması değil gösterilmesi de gerek. Öyleyse gün(cel)e eleştiri kaçınılmazdır: “*inançlı insan, kendini amaç olarak koyar mı hiç*” (**Nuh tekrar dönecek**, 2021, 131) Yani gelecek olan tufan mı? Soruyor şair: “*ne zaman yurt edinecek melek gözlerimi*” (**sopheon yolu**, 2022, 134).

Kitabın sonraki bölümünün adı 12. yüzyılda İran kökenli Büyük Selçuklu dönemi düşünürü *Sühreverdî el-Maktûl*’den geliyor. Asıl adı *Ebu'l-Fütûh Şahabeddin Yahya bin Habeş bin Emîrek Sühreverdî*. Düşüncelerinden ötürü yargılanıp asıldığı için *el Maktul* olarak vurgulanır çünkü bir başka *Sühreverdî* daha var. Tabii Kayıran bu bölümde, kendisinin felsefe alanından (bilim yaşamı) koparılmasının kaynağında yatan, felsefe öğrencisinin (kendisi) canlı sorusundan yola çıkıyor. Üniversitede derste neden felsefe tarihinde *Sühreverdî*’den söz edilmez, dediği için dışlandığını yine bu kitapta daha önce okuduğumuz bir şiirinde de belirtmişti. Ülkemizde *Doğu-Batı çatışması* üzerinde biçimlenen yerleşik bir bakış açısı var ve kökü Tanzimat’a dayanır. Belki Cumhuriyet öncesi için anlaşılabilir ve şişirildikçe şişirilen, aşağılık duygularıyla yakından ilgili tartışma, Cumhuriyet’in bu konuda Lenin’i aratmayacak durulukta açıklamasıyla çoktan bitmeliyken, özellikle etkinliğini bazen gizli, bazen açıktan sürdüren ekinel (*kültürel*) (!) yuvalar, çekirdekler, karşı devrim birikintileri (ki buna aydın sayılan ama tartışmayı bu konuya kilitleyerek aydın olamadıklarını kanıtlayan köşe taşı yazar-çizer-düşünür, vb.’lerini de katıyorum.) kaşıya kaşıya gündemde tutmakla kalmadılar, artık İslam düşüncesini, hatta sanatını kalkan gibi kullanır oldular, sanki savaşa (*cihad*) gidiyorlar ve her şeyi öngören Kur’an gibi her şeyi öngören bir İslam düşünce-inanç geleneğini parlatıp duruyorlar (hem de sağlı sollu). Ama yeter artık, bıkkınlık verdi özgünlüğü çok da tartışmalı bu boncuk arayışları. Arkasındaki tinsel (*ruhsal*) iklime bakıyorum ben. Başka bir açıklaması yok. Eskil (*Antik*) Yunan’ın oldukça kısıtlı bir okumasından başka bir şey olmayan İslam düşüncesi gerçek boyutları içerisinde değerlendirilmeli elbette ama saptırarak, sapıtarak, yerelci, bölgeci tutarakla (*histeri*) değil. *Ben*’ini taşımayı öğrenen, kendinden bir *Ben* çıkarabilen kişi, *Bakın, burada Ben var*, demez. Hele de birilerinin sırtına basarak, ezdiği bedenlerin üzerinde *kendi* olabileceğini sanarak... Geviş getirmekten başka şey değil. İslamın felsefesi, kelâmı, fıkıh’ı ve erk içi/dışı tüm uygulama ve yorumları, gelenekleri haritası çıkarılabilir, sınırlı bir kümeden öte geçmez. İster daha Doğu’ya ister daha Batı’ya gidin, yaşam kesitlerinde benzer düşünsel çalkantıları görürsünüz, geçmişte ve günümüzde. Felsefe tarihi, ki felsefedir (Nermi Uygur), bu tür deneyimlere takıla tökezleye tartışmayı inceltmiş, kavramlaştırmış, saydamlaştırmıştır. Öyle Doğu-Batı (Işık-Karanlık) diye ikiye bölünecek, bir yanı ak öte yanı al bir karpuz gerçekliği yok. Bana Safa’yla kaba, Tanpınar’la incelikli biçimde doruk yapan bu tartışma hep yavan geldi ve ne yazık ki yavanlık yoğunlaş(tırıl)arak sürmektedir. Bu, ülkemizde (Arap, Fars dünyasını saymıyorum) kof ve algı koşullayan tartışmaların en başında gitmektedir: eski gömüt (*mezar*) taşlarını okuyamadığını söyleyenlerin yanında bunu usundan geçirip de dile getiremeyenlerin de az olmadığını düşünüyorum. Ve buna salaklık değil, sinsilik ve ucuzluk demeyi yeğleme yanlısıyım.

Bunca açıklamayı yapma gerekçem Kayıran’a dönük değil, çünkü çabası kendi sanılarının bile ötesine geçiyor, sınır aşıyor. Ama gençlik çağına özgü tinsel başkaldırısı ‘ezilmişlik’ (*mağduriyet*) düşüncesinden bağımsız değil. Bu onu

yelpazenin bir ucundan ötekine savurabiliyor. Oysa yelpazenin iki ucu aynı yere çıkıyor, üç yüz altmışıncı ya da sıfır dereceye.

“Nur Heykelleri’ni aldım yanıma/ istikbalimi elimden alan kitabı aldım yanıma” (tevhid, 141) Sühreverdî’nin kitabını gece gündüz okuyor. Sormuştu: -*Neden İslam felsefesini okutmadınız, söz gelimi Sühreverdî’yi?* Oysa sussaydı, profesör olabilirdi, yolu açıktı. Ama aykırılıktı o, yeri yoktu onu ‘*hata olarak görenlerin yanında*’ (143) Adaletti tek istediği. İki ad yan yana geliyor. Öldürülen Sühreverdî ve öldüren ‘hükümdar’ Selahaddin. O kuşkusuz ‘adaletin sultanı değildir.’ (145) Aynı ikilik: “*başlangıçta ikilik vardı/ ışık ve zulmet*” (**ebedi dönüş teorisi**, 148) Sühreverdî’nin adımlarını izler gibiyiz: **tevhid, münacat: Zerdüşť duası, ebedi dönüş teorisi, Melekût âlemi, yolda olmakla gelir vücut varoluşa**, vb... Onun (Sühreverdî) ağzından ilerler şiir. Çift öznelidir. “*sonra bir gün bir gece Aristoteles geldi terk edilmış vücuduma*” (**yolda olmakla gelir vücut varoluşa**, 151). Bir noktadan sonra şiirler Sühreverdî yorumuna dönüşür. Şiir yerini öz arayışının diline (terk) bırakır: **dünyeviliğin dünyaya inışı**. Sühreverdî hakkında zamanında çok şey söylenmekte, kazan kaynamaktadır. Şahabeddin Ahmed bin Hacer Heysemî’den alıntı bir ara-söz olarak girer araya: “*Bir adamın hakkında insanların birbirine aykırı iki zümreye bölünmüş olması, o adamın şeref ve mevkiinin yükseldiğini gösterir.*” (158) **fakihlerin duruşması**. Sonunda yargı verilir. *Selahattin Eyyubî Halep’e, Şehzade Malik ez-Zahir’e* buyurur ki... Öldüreceksin! Bir yerde Kürtçe bir sözü kullanır Kayıran: ‘*mı kilité kou kerd vindi*’. Beni önce asın, istemem öğrencimin ölmesini. Bunu Şeyh Said’den biliyoruz sanki. Sonra Hikmet’l-İşrâk’tan parçalar (*fragman*)... “*Zü’n-Nun, Beyâzîd-i Bistâmî, Hallâc-ı Mansûr, Sühreverdî/ melekût âlemi ile dünyadaki hayat arasında bir varolma biçimi/ öngörmüş.. gitmekte olan ile gelmekte olan arasında.. arafta/ Zerdüşť imamı imiş babası Bistâmî’nin ve Mansûr’un büyükbabası// (...)// Pers yolu gibi görülüyor tasavvuf, ‘eski Doğu’nun bir ışması gibi,/ fakih korkusuyla değil, kendiliğinden yapmak yapılması gerekeni// Spinoza ile Nietzsche’ye benziyor.. ikisi bir araya gelmez gibi oysa/ Platon ve Aristoteles’ten çok.. Heidegger gibi.. mantık bir geometri..*” (**bahçe çiti**, 2019, 172)

Alt bölümler içeren **Yukarı Fırat** kitabın son bölümü. Bölümün eşik-sözünde ‘*test*’ (sınama) sözcüğü geçer ve yazının (mürekkap) sürekli bir sınav verdiğini yazar Kayıran. Oedipus’un sınavı, ikilem içinde İsmene’nin sınavı, komünizmin sınavı: “*kardeşlik de bir anlatı/ kendini feda etmekten/ etkin kılmıyor artık beni/ soğudu yüzümde özgürlük*” (**madun 4. rabıtasız yük**, 180) Allah gibi içi boş kabın sınavı: *Ehmede Xanî’nin Eqîdeya İmanê*’si (İmanın Kitabı) bir geçittir. **Mem u Zin** değil. “*terk edebilseydim kendimi/ bilemedim nasıl biri olurum acaba*” (**madun 6. Kimlik için büyür her beden...**, 182) Daha önce de başvurmuştu, sanırım Ulus Baker’in sözüne: “*Başlangıçta ırk ulus yoktu/ jetler Ali Boğaz deresine doğru uçardı*”. *Dersim Ayaklanması*’nadır (1937-8) gönderme. “*bazen şöyle bir şey oluyordu/ benden önce ilerliyordu sanki gövdem/ ben, geride, geriye düşen gölge// başka biri olabilirdi test edebilseydim kendimi*” (182) Soru: kendini terk edebilse ne olurdu? Kendini kazımdan yaptı odasını. İyi duyumsamak kendini gizlemektir. “*sonra boşaltılmış köye döndüm../ kurumuş bahçe.. yakılmış ev.. harabe/ Adem ne yapmıştır alevin içinde*” (**madun 7. Zerdüşť peygamberi gördüm**, 183) Bir kral, bir tanrı tasarımı aramaktadır, bulamazsa ‘*kaypak ve soysuz olacak evlatları*’... Ama sınav sürüyor. Dil sınavı. Yazdığın dil hangisi? **beni, öğretilen dil yağurdu**. “*anadilimdi.. yitirdim ararım hâlâ aşkın dilini*” (185). Tevrat’a (**Eski Ahid**) öykünen ikinci alt bölüm, **yaratılış**’ı yansılıyor. Önce, ‘anlatı değil idi’. (186) “*ve tanrı kalemi yarattı/ ve kalem kaderi yazdı/ olanı ve olacak olanı*” (**yaratılış 2. kalem**, 187) “*henüz aşk keşfedilmiş değil idi/ mevcut değil idi yanılsama/ insan suçu yarattı*” (**yaratılış 3. para**, 188) Para,

bir erk (*iktidar*) çölü. Sonra bellek oluştu. “*hikâyemiz kaale alınmamanın kısa tarihi*” (*yoktu bir kral*, 192) Bir iyi öğütler dinsel kitapçığı içinde, bıçak ağzı söz üzerinde yürüyoruz: “*alttakileri ezmek utanç duygusuyla ıralıdır/ yalancı şahitlik yapmamak ve sarhoş olmamak*” (*dünya selameti*, 194) *devridaim* şiirleri ise (naib, kürecik, Gemerek’te öldürüldü babam.., iskân, vb. ile yakın geçmişin devrimcilerine seslenir, anar onları. Deniz, Yusuf, Sinan, Kadir, Mahir, İbrahim...”*idam edilen, gelecekte kalmış olanın naibi*” (*devridaim 1. naib*, 196) “*din sayesinde dilini de korumuştü büyükbabam/ devletten uzakta tanrının ikametgâhına yakın/ ama artık uzakta olmak diye bir imkân yoktu/ öğretilirken eğitim hakkı diye bizim olmayan bir din bize// (...)* iftira ve yalandan korumak içindir insanı aslında din, derdi/ dilimiz olsaydı, dinimizi bir kuşakta değiştiremezlerdi, derdim” (*devridaim 3. Gemerek’te öldürüldü babam..*, 198-9) Nedir bu, diye sormayacağım artık. Dil konusunu 4. şiir de (*iskân*) kaşır. Yaşamlarımız artık bizim değildi. Yağma, gelecek düşünüyü yok ettiğinde biter ancak. “*katliam tahayyül edilemez*” (*selamet perdesi*, 208) ve “*yükselmektedir kule/ üst üste atılmış/ çıplak ölü bedenlerle*” (*yükseliyor kule*, 209)

Kayıran’dan alışageldiğimiz üzere son bölüm *stasis*, tek bir şiire yer verir. Bu şiirin şiiri güden düşüncenin özünü yankılaması umulur. Öyledir de, bildirgedir (*manifesto*): “*umut etmiyorum, düşünmüyorum/ yanlışlıkla bu halde olduğumu..*” (*stasis*, 2021, 213); “*tanrının müdahalesini dilemeden/ çözülmeli insanların dünya sorunları*” (215); “*stasis bu.. ama bugünkü gibi değil../ bölünmenin eşğine kadar ayırıştırma/ yoluyla, kısıtlanarak yaşama biçimlerinin,/ zorlanarak muhaliflerin muhacirliğe,/ tarihten çıkarılması değil..*” (216); “*bu çağlı değilim, Ortaçağlı,/ bir Atinalıyım..*” (217) “*kalbim Kerbela yeri idi*” (218); “*sırrım, bugünde olup biteni/ eskiden yaşamış gibi görmemde/ acı değiştirmez hiç rengini/ yürekteki nem benim mülküm/ geride, gözyaşı olarak kaldığımda*” (219) “*ve kim, bu yalanın koyunu?*” (219)

SONUÇ

Yöntem üzerine

Yücel Kayıran üzerine çalışmama gömüldükçe kendi işimi nasıl zorlaştırdığımı, yokuşa sürdüğümü gördüm. Dev emeği yoğun bir çözümleme gerektirince bunca veriyi (şiiir+şiiir düşüncesi) derleyip toparlamak ve tutarlı biçimde ele alabilmek için bana da ek bir 45 yıl gerekmez mi diye kendime sordum. Sorsam da yararı yok. Boşa harcanacak bir saniye de... O nedenle aşağıda yer alan *şimdilik/geçici* okuma-yorumumda, izlediğim yordamı belirtmeden yazıyı ilerletmem olanaksız. Çünkü özellikle yazınımızda kendisine dönük eleştirel bakışı (*kritik*) böylesine yöntembilgisine zorlayan başka bir şair-düşünürle karşılaşmadım desem yeri. O nedenle, ilke olarak yöntemi her çalışmamda koşul saysam da Kayıran'da durumun olmazsa olmazlığı nedeniyle başvuracağım özgül yöntem üzerine birkaç şey söylemek zorundayım.

Baştan belirteyim, altı aylık Yücel Kayıran çalışmam boyunca oluşan birikim (veri) baş edilmez bir yığınağa dönüştüğü ve dönüp bu birikimi de yeniden çalışamayacağım için kendime, verinin her parçasını ayrı ayrı bilince çıkaramıyor olsam da doğaçlama hakkını tanıyacak, Kayıran'ın şiiir üzerine düşünmenin önkoşulu olarak öne sürdüğü kuralları, gerçekte kimilerine katılsam da ayraç içine alacağım, hem de hiç tartışmadan. Artık belleğimde görünür görünmez ne tutabilmişsem bu sonuç bölümünü onunla kotaracağım. Çok istediğim konular, ayrıntılar üzerinden atlama olasılığını ve şans(ızlığ)ını göze alacağım.

Yöntem açısından bir başka konu, genel olarak çalışmalarım da yakın, ikinci okuma sırasında yaptığım betim-tanım-çözüm sürecini tartışarak ve açarak yürütmem nedeniyle yukarıda sözünü ettiğim yığınak aynı zamanda yazarla görüş alışverişimi, tartışmalarımı da büyük ölçüde içerdüğinden, sonuç bölümünde söylenebilecek birçok şey önceden söylenmiş, en azından değinilmiş oluyor. Bu durumda yazarak yaptığım yakın okumalar da çalışmanın gövdesini oluşturuyor, incelemenin bir parçasıdır aynı zamanda. Ama Yücel Kayıran özelinde bu çözümleme süreci, kendimi özgür bıraktığım ve sertçe ama saygıyla gerçekleştirilmiş bir didişme, tartışma görüntüsü verebilir. Hoş bunun yanlış olduğunu düşünmüyorum. Tek kaygım kendime ilişkin olarak, denetimsiz bir kendini beğenmişlik (*kibir*), kestirip atma, sınır aşma, vb. sapmalarına yol açmış olmam... Yine de bunları paylaşmayı tersine yeğlediğimi belirteyim. Kendimi zaman içinde kuşkusuz onarıyorum. İşte bu sonuç yazısı da böyle bir işlev gören, bireşimleme girişimidir bir bakıma. Yani çalışmalarımın bir bölümünü ek olarak kullanacağım. İsteyen göz atar, istemeyen okumaz.

Bu arada hemen belirteyim ki ne yazınbilimi ne şiiirbilimi ne de felsefe geleneklerinin içinden gelen biriyim. Bu konularda bir egemenlik konumundan yazıyor olamam, ancak eşitlikçi okur düzeyi bir körün algıda seçiciliğine benzer biçimde çalışmama yön verebilir, yeterliliğine ise başkaları karar verecektir sonuçta. Görmek, görmemeyi, görülmeyenin bilgisini de kapsar, kapsamalı, derim.

Felsefe ve sanat (şiiir) bağı

Çağcıl şiiirimizde çok az şairimiz şiiirle şiiir düşüncesini bir arada, koşutlu yürütebildi. Şiiir yazmanın yanı sıra şiiir ve şairler üzerine yazan şairlerden söz etmiyorum. Bu yazıda şiiir düşüncesi derken, tıpkı Kayıran'ın anladığı anlamda şiiir-şair-düşünce

arasında örtüşen, bağdaşık, bu üçlünün içinde yer aldığı (tarihsel) zamana içkin bir bütüncül kavrayış, yani su sızdırmaz bir etkileşimli '*durum*'laşmadan söz ediyorum. Kuşkusuz şiir yazar ve bunu toplumuna onaylatan her şairin dile getirmese, açığa çıkarmasa da, ki gerekliliği tartışılabilir, bir şiir düşüncesi vardır. Ama bu her zaman yaşamla şiirin (şairin de) doğru yer ve zamanda doğru ve tutarlı durduğu, konum aldığı anlamına gelmez. *Doğru* sözcüğünü şimdilik tırnak içine alıyorum, böyle varsayın. Çünkü aslında *doğru* yargısı, *Doğru* (?) anlamına gelmeyebilir ya da kendi dışında birçok anlamı da içerebilir. Ancak felsefenin ve sanatın, hadi bilimi de ekleyelim (İnançları değil ama. Hiçbir inanç dünyayla, dünyasal varlıkla bağdaşamamıştır.) geliştirdiği ve sürdürdüğü bir uzlaşım sürecinden konuşabiliriz en çok. ('*Uzlaşım*' sözcüğüne dikkat!)

Felsefe tarihinin aynı zamanda sanat tarihi olduğunu tam örtüşmese de onaylamamız gerek. Her ikisinin de gerekçesi özde algının neliğiyle ilgili. Sorunun kuyruğu oradan yakalanıp kuyruğun bağlandığı gövdeye doğru ilerliyor. Bilimin sorgulamasından kuşkusuz değişik bu sorgulama süreci felsefeninki ama her iki dışavurum (anlatım) yordamının da gerekçelerini üreten başka başlıkları ayrıca söz konusu. Kayıran'ın derdi de bu iki türümüze (insan) özgü dışavurum, algılama ve kavrama biçiminin kesişim kümesindeki kaynaklara gitmek, kök(en)e inmek ve bu kümede ortak öğelerin (*eleman*) tanıma getirilişinden varılacak bir durumu, 'insanlık durumu'nu varlıkbilimsel (*ontolojik*) bir soruya bağlamak. Benim açımdan önemli olan, bu felsefe-şiir ilişkisinde kuramsal çabasındaki tutarlılığı-tutarsızlığı, kavram-bilgi seti ya da aygıt çantası, çıkarımları (önerme) ve bunları yükseltme biçiminden çok, böylesi bir gereksinimi neden duyduğudur. Acaba felsefe sıkıdüzeni (*disiplin*) özellikle varlık araştırmaları üzerinden güzelduyunun (*estetik*) kök açıklamasını mı sağlıyor? Güzelduyu varlıkbilimine yuvalanabilir mi? Bu türden araştırmalar özellikle da belli bir zeminde, çok eskilere gitmeye gerek yok, Kierkegaard ve sonrası (Husserl'i de katarak, Jaspers, Heidegger, Sartre, vb.) varoluşçu arayışları ve onların diğer (sanat, dahası bilim, vb.) alanlara erişen serpintilerini 19.yüzyıldan başlayarak öne çıkardı. Buradaki ince nokta benim anlayabildiğimce şudur ve aynı zamanda varoluş eksenli tuzağı da içerir. Varlık felsefesinin vurgusu örneğin bilgi felsefesiyle nasıl ilişkilendirir ya da açılır? İlişkilendirme birine karşın (*rağmen*) öteki türden açıklamaya yeltenirse her iki felsefe dilini de yıkıma uğratmaz mı? Bunun belirtgen (*tipik*) örneğini '*metafizik*' konusunda özellikle varoluşçu düşünce tarihi boyunca yaşadık, izledik. Felsefe tarihinin, varlıksal (*ontik*) bir atlama noktasından metafizik geleneğini aslında silmek ve yerine bilinci (özne) varlığın ardına yerleştiren tutumun da gerçekte aynı *metafiziğin* süreği olduğunu kaçırmak, yani bir tür *metafiziğe karşı metafizik* yapmak en hafifinden tuhaf bir durumdu. Tuzak da buradaydı zaten. Çünkü varlığın altını çizen, kanırtarak çizen düşünce de geri sarıldığında düşünceydi (öznel, kurguydu yani). Varlık yakalanabilmiş değildi çünkü söz varlığa erişemez(di). Bu olanaksızlığı genelde Alman ya da Kuzey varoluşçuluğu yoğun söylem (*retorik*) kipleriyle tıka başa doldurdu, şişirdi ve bana göre hedef saptırdı söyleme yüklenerek. Ta ki, *metafiziğe karşı metafizik* yapıldığı gözden kaçırılabilirdi.

Bunu şimdilik bir kenara koyalım ve Kayıran'ın felsefeyi şiire katıştırma çabasına göz atalım. Bu, iki anlama ve anladığını açığa çıkarma çabasını yan yana bitleştirme, yalınkat bir ekleme (*entegrasyon*) çabası değil. Benim anladığımca aynı (t)öze ilişkin iki belirişin ortak payda ya da çekirdek kesişim kümesini saptamakla ilgili. Arkasında ise türümüze (*homo sapiens sapiens*) özgü dünyalaşma ve yeniden dünyalaşma kalkışması yatıyor kuşkusuz. Bilincin belirişi ilk soruya iliştilerilebileceğine ve sorunun başlangıç bilinci henüz ayrıştırılmadığına göre evrimin ilk adımına yolculuk belki de Husserl ya da Heidegger'de olduğu gibi bizi tüm soruların sorusuna,

ilk imgeye (ya da sapmaya) taşırdı ve orada felsefeyi şiirsiz, şiiri de felsefesiz gerçekleştiremezdik. (Aynı sorunun iki somutlaşma biçimi olma zorundalıklarından ötürü. Kök-sap ilk sorudur). Kuşkusuz Kayıran açıklamasını çok gerilere götürmeyecek ama yol ayrımlarından, kavşaklanmalardan ayrışa ayrışa gelen tüm ikici (*düalist*) serüveni yeniden okuyarak, yolculuğu en az çift yönlü, giderken gelmek gibi çelişik biçimleriyle tasarlamaya soyunacak, böylece felsefeyi, şiiri, vb. bildik '*Uygarlık Tarihi*' anlatısının dışına taşıracak, adım adım neredeyse el yordamıyla ilerlettiği araştırmasından yeni bir genelleme, dizge çıkaramasa da buna dönük kavramlaştırmalar, tanılamalar, adlandırmalar, önermeler, hatta yargılar üretecektir. Anladığımızca felsefe gövdesinin şiir gövdesi üzerine düşen gölgesinin sonuçlarına dönük biçimleyecektir çalışma alanını. Ben burada, şiirden çok özellikle felsefede devinime soktuğu kaynakları, bunları yorumlama, yeniden biçimlendirme, türettiği felsefe kökenli ikincil kavramlaştırmaları tartışmayacağım. Karşı çıkabileceğim çok şey olabilir ama önemli değil. Önemli olan Kayıran'ın ayrışmış iki dilin aynı gövdenin iki esastan, ana gövdeden belirimi olduğunu öne sürmesi ve öyle sanıyorum insan tarihinin hakikate dönük asal sorusunun da öncelikle bu iki dilde özyeterlilik taşıdığını düşünüyor olması. Kuşkusuz aynı (tek) sorunun başka biçimlerde de dışavurumları söz konusu. Bu noktada soruyu felsefenin varlık (ontoloji) araştırmasına indirgemesi, dahası bilgiyi (*epistem*) bir karartma gibi öteki uca yerleştirmesi bana göre bir handicap ama nedenini anlamak zor değil. Bilgi (*epistem*) ekinse (*kültürel*) yığın ve yığışım ile ilgili ikincil, sorudan sapmalar tarihinin sonucu çünkü. Yani bilincin evrimi... Oysa bilincin önkoşulu varlıktır. Varlığı örten, karartan bilinç türümüzü hakikate açılar ('*açar*' değil, '*açılar*'). Benim açımdan önemli kimi noktaları gözden kaçıran, düşünceyi sese, şakımaya kaydıran bir yaklaşım bu. Alman düşünsel ülkücülüğünün (*idealizm*) çözmeye çok yaklaştığı bir konudur hem ve günümüzde sorunun çözümsüzlüğü çözüm olarak bir önermeye dönüştürülmüştür bile.

Bilgi (bilinç) tüm kötülüklerin anası olmaya teşnedir ve oradan sarılan iplik koca bir makarayı gözden yitesiye kuşatır. Buralara da kıt birikimimle girecek değilim. Ama eklemeliyim ki bu (aslında kurmak istediği dizgeyi kırarak kerte çelişkili olan) indirgenmiş karşıtlık bizi Kayıran yaklaşımında toplumbilim, siyasetbilimi vb. alanlarda çıkmaza sürüklüyor. Öylesine ki birçok doğru saptama ve yargısı temelsiz, havada kalıyor. Demek ki yöntemini daha inceltmesi iyi olacaktır (bana göre elbette).

Felsefe-şiir bağlantısına dönersek, onu kaygılandıran ve koca bir yerleşik yargılar setine, kanıksanmış, benimsenmiş, çoktan üstlenilmiş, tartışma alanı dışına yerleştirilmiş 'beylik' düzen(ek)lere karışma (*müdahale*) zorunda bırakan şeyi anlamak (önyargılı değilsek) kolay ama bir o denli de zor. O şiirle, öncelikle Türk şiiriyle, onun da çağcıl şiir diyebileceğimiz son yüz-yüz elli yıllık tarihiyle ilgili. Ama bu şiiri kendi üzerine konuşan dil, kendi üzerine konuşan şiir sarmalı içinde değil, öteki hısımdan dilden okumak, şiir düşüncesi ve eleştirisinin çıkış noktası olmak zorunda. Şiire şiir dışından tüm görüngeleri (*perspektif*) açmak, ama bunların içerisinde en ayrıcalıklı ve öncelikli olan felsefeden başlamak doğrudur. Çünkü her ikisini hısımdan, yakın kan bağı, ötekinin dili yapan bir kökensel-özel ilişki söz konusu: Hem felsefenin hem şiirin ilk sorusu özneyi bağlamın ya da bir yerlemin içinde yurtlamakla ilgili çünkü. Eğer bir *içeri* olacaksa bu yurt arayışı ve onu ardı sıra izleyen yurtsamadan (yurt özlemi) çıkacak, oluşacaktır. İçerik tüm zamanlardan devşirilen *ben-burada* ilişkisidir: Ben nerededir, *neredenin* nesidir? Yani, Kayıran *Ben'i* tüm dünyadan (varoluştan) sorumlu tutacak bir içeriklemeyi büyütecinin altına koyar ve her kezinde dünyayı yeniden tanımlar. Bunun anlamı şu. Biten, tümlenen içerik, *değişmez bir yer* yok gerçekte, yalnızca içerikleme doğrultusunda yapılan bir yolculuk var ve bu yolculukla yol kat edilmez, eksilir. Tüm giysilerden soyunulur. Ama

yetmez. Addan, yüzden, deriden ve geriye kalan her şeyden de... Artık *Ben*, *Ben-olmayan* her şey, dünyadır (Rimbaud). Dünyanın (da) *Ben*'idir. Tam, fitili tutuşturmuş, sorgulamayı az çok kıskırtmışken bölümü sıcak ve en çok kanayan yerinden kesmek bence iyi olacak. Geçiyorum.

Sanat Neyi kapsar? Siyaset sanatın neresinde? İçinde mi, dışında mı? Yoksa kıyısında mı?

Yukarıdaki çerçeve umalım ki kimi ipuçları taşıyor olsun. Çünkü aynı soruyu üstlenmiş iki dille amaçlanan şeyin ne olduğu ister istemez önümüze geliyor ikinci(l) bir soru olarak. Şiirin yerine sanat diyebilir miyiz bilemiyorum ama şimdilik böyle düşünelim. Sözcüklerden biri aynı zamanda ötekini düşündürsün. Sanatın, özel biçimi şiirin insan tarihi boyunca amacı (hangi biçimlere bürünmüş olursa olsun; dans, şarkı, tıpkılama, yansılama, sahneleme, görüntüleme, vb.) dünyayı haritalamak. Niye mi? Çünkü *Ben*'i açığa çıkarma yolunda sanata bulaşan *Ben*, kendi yerini ancak bir harita üzerinde imleyebilir. Harita büyük değişmecedir (*metafor*). Yer atamaları da küçük değişmece halkaları... Ama düşünce burada durdurulursa boşlukta kalır. Çünkü daha ötesi var. Kendi yerini imlemek, tanımlamak bir konum belirlese de *neliğe* ilişkin bir somutlaşmayı sağlamaya yetmez. Orada ya da burada olmak, olmayı tam karşılamaz. İmgelemin dolaylı bir getirisi var. *Ben-olmayan* yeri tanımlamak, *Ben-olunan* yeri olmadığından belirlemekten öte, *Ben*'i kurmanın da biricik yoludur. Yani *Ben*'i yerleştirmenin, yurtlandırmanın getirisi *Ben*'i somutlamak (yani imgelemek), kurmaktır. Hemen oluştan orada olmaya ve olmaya geçilir. Kuramsal olarak durum bu. Ama zaman (bir yanıyla tarih) böyle işlemez, bu yönde işler ama sonunu getiremez. Değişmeceler dizisinin imgeler çıkartması bir yanıyla hep açık kalır. *Ben*, varlık katına inemez. Artısından (ya da eksisinden) yakınsar. Bu yakınsama işini gerçekleştirmenin türümüzce yaratılan en etkili, belki de biricik yolu sanattır. Bu nedenle, umutsuzca umudun sondan bir öncesi olarak kalır. *Ben*'i yerleştirmekten öte varlıklaştırmak saltık (*mutlak*) amacından asla vazgeçmez, her kezinde yenilir ama daha iyi yenilir (Beckett).

Bu genel yaklaşım bizi insan edimselliğine (*praksis* anlamında), tarihe, toplumsallaşmaya ve bireyleşmeye, bir bakıma siyasetleşmeye çıkarır. Gelmek istediğim nokta da bu. Siyaset kuramı-uygulaması, gelenekseli-günceli, iyisi kötüsüyle *orada öyle olmalı*lıkla ilgilidir ve belki şaşırtıcı gelecektir ama sanat da öyledir. Derinlemesine siyasettir ve siyaset derinlemesine sanattır. Bunu anlayabilmek için siyaset sözcüğünü tüm kavramlaştırma yönündeki emek sürecinden koparıp günlük dile indirgemenin arkasındaki art ya da kötü niyeti (ki bu da bir siyasettir) görmek gerek. Düşüngü (*ideoloji*) için de aynı şey söz konusu. Bu kavramı yeniden ayağa kaldırmak ve onca emekle getirildiği yere yeniden taşımak bizi kaba (*vulger*) sapmalardan koruyabilir. Demek istediğim ise şu, işin özü. Felsefeyi şiire yakınlaştırmak aslında tüm sorgulama, anlatma, dışavurma biçimlerini bireşimlemekten (*sentez*) ayrı düşünülemez ve buradaki ölçütün ne olduğu ise sahiden büyük ve önemli bir konudur. Buna yeltenmeyeceğiz bile. O zaman soru bir işi, ürünü, yapıtı neyin yaratıcı işi, ürün, yapıt, vb. yapabileceğidir ve aşağı yukarı düşünce tarihi biraz da bu soru dolayında döner. Tüm bu tartışmayı çerçeveleme sanatı ise tartışmanın özünü dönüp biçimler. *Ben* buna tarihleme, tarih çalışması diyeceğim ve yine yekten...kestirip atacağım. Tarih tüm diğer anlatım biçimleri (*form*) gibi bir özne değildir. Özne gibi davranması sıkça gerekse de... Çünkü içeriği ele geçirmenin, daha ele geçirmenin yolu örneklemdir (*modelleme*). Araçları başka başka olsa da felsefeden tarihe, yazından siyasete tüm dışavurum biçimleri örneklemeye

başvurmak zorundadır. İmge mikroskopik örnekçedir. Sanatçı imgesini en küçük (*mikro*) ölçekte dünya olarak önerir, *Ben*'ini dünya kılmak, dünyayla buluşturmak, özdeşleştirmek için. Bu nedenle *Ben* de, tıpkı imgesi gibi saltık olarak olanaksızdır. Buradan geleceğim yer şu. Yola çıkış, benliği arayış türünden tüm tarihsel girişim ya da anlatılar gizemleştirilmiş (*mistifikasyon*), özel bir öykü olarak dışarıda tutulmuştur. Oysa hepimiz bir şey içreyiz, *Ben* bağlam içindedir ve *Ben*'in kendini kavrayışından bağımsızdır tarihsellik. Tarihin bilinci eksiltilidir, eksi birin bilincidir. Öyleyse sanatçının görev ya da sorumluluk bilinci, kendini tanımladığı yer, yol, alan, bağlam kadardır. Yani nerede durmuş olursa olsun, insan yine de (oradaki) bir şeydir, yine de tarihseldir. Bu tabii aktöre (*etik*) sorununu boylu boyunca tartışmaya sokacaktır. Yukarıda değindiğim ölçüt sorunu... Ben konuyu imlemekle yetineyim.

Şiirin bağlamı

Şiirin bağlamı sorusuyla şairin bağlamı sorusu ille de tutarlı olur diye bir şey yok. Çünkü tarihsel *Ben* ile şimdi buradaki fiziksel *Ben* (özne, şairin kendi) çoğu kez örtüşmez. Biri öbürünü zaman zaman araçlaştıırıp kullanır da... Bir şiiri anlamının yolu ile şairi anlamının yolu her zaman tam örtüşmez. Şiirin şairinin önünde seyrettiği olur, kuşkusuz tersi de... Ama Kayıran bu noktadan balıklama dalar konuya. Bir şairi nedir ki şair yapan? Onun için öncelikli soru, bir şiiri nedir şiir yapan, sorusu değildir. Çünkü şairin kendi ve öteki şairlik sorusuna verebileceği yanıt ancak şiiriyle, şiirinden verilecektir. Yine de bir sorun var. Kayıran süreci öznenin (şairin) bilinci ve seçimiyle tanımlamaya çalışır. Sanki şair içinde bulunduğu dünyayla değişik biçimlerde ilişkilenebilir. Bir seçme ayrıcalığı hep vardır. Oysa her şair bir durum içindedir, kendini *orada* bulur (ayırımsar ya da ayırımsamaz ayrı konu) ve her durumun şuradan ya da buradan aklanması ya da suçlanması gerekmez. Çünkü istese de istemese de her şiir (şair) bir şey gösterir. Gösterim düzeyi ya da doygunluğu dediğim gibi ölçüt konusudur ve ölçüt de tırnak içinde '*tarihsel*'dir. Buraya dönmeyeceğim. Başka bir tartışma konusu. Ama geline yerde '*hakikat*'e ilişkin kavrayışın toplumsal-sınıfsal bir kavrayış olduğu göz ardı edilir, ki Kayıran gerektikçe bu tür göndermeleri de yapmaktan çekinmez. Beni kaygılandıran nokta ise tarihi ve tarihin içindeki özneyi kavrama biçimindeki çocuksuluk (*naiflik*). Ülkemizde düzeyli düzeysiz tüm kavrama biçimleri çocuksulukla biraz sakattır. Toplum, sınıf, sol, sağ, vb. inanılmaz bir saflık, hatta saftirlikle açıklanabilir. Yakın (ya da Cumhuriyet) tarihimiz neyin tarihi olursa olsun, henüz bu çocukluk bakış açısından kurtulamamıştır. Oysa bakarsanız kelli felli, oturaklı kişiler görürsünüz yazan çizen, konuşan insanlar olarak. Bugün bile indirgemelerle açıklama örnekleri çatılır. Bu konuya da girmeyeceğim. Şairin niyetinden ayrı düşmüş şiiri ülkemiz özelinde çok da belirtiktir. Ama Kayıran gibi eleştiri yordamlarını sigaya çeken, bağlamı (*paradigma* anlamında) zorlayan biri bile hiç beklenmedik yerlerde yerleşik kanılara, tanımlara, sınıflandırmalara atılır, kendisiyle çelişme pahasına bunları kullanır. Gerçi bu ne kadar önemli, ayrı konu. Ama böylece yakın, küçük tarihimizi öyle bükerek, öyle biçimleriz ki işte bu çabadan *Ben* (şair *Ben*'i) çıkarabildiğimizi ciddi ciddi düşünürüz. Bu şiirin (dolayısıyla şairin) görev (*misyon*) üstlendiği anlamına hiç gelmez bana kalırsa. Zaten Kayıran'ın ikilemi de bu noktada başlar. Bir yanıyla şiirin temeline koyduğu dinamit tarih dışı, varoluşsal (*ontolojik*) bir kaygıyla bağlantılıdır, öte yandan somut şiiri ele alış biçimi tarihsel görüngelere (*perspektif*) epeyce bağlı görünür. Böyle olmasında sorun yok ama şair neyi üstlenmeli, kök-varlığı mı, geçici aynalanma olan tarihselliği mi? Bunlar birbirinin karşısına konmak zorunda mı? Şair bu seçimi (bilinçle) yapabilir mi? Yani '*aporia*' bilinci neyin bilincidir gerçekte?

Tarih Şiirin Neresinde?

Varlığa dönüş arınma (*katharsis*) süreci gibi görünürse süreç nasıl işleyecek, tarihe karşın mı, tarihle mi? Kuşkusuz başka Kayıran, birçok kişi bir şeyleri çarpıttığını düşünebilir, belki gerçekten de öyledir. Ama sorumu yineliyorum. Tarih şiirin neresinde ya da Şiir, tarihin neresinde? Her olay, her varlık aynı zamanda tarih içre değil mi? Onun (varlığın) ne bildiğinden, bilincinden ayrı olarak. Çünkü Kayıran'ın şiiri bir yandan da sıkı bir tarihle yüzleşme şiiri. Daha doğrusu, tarih dediği, öyle tanımladığı şeyle... Burada bana ters gelen birçok şeyin üzerinden atlamayı yeğliyorum, belirteyim. Çünkü amacım güncel tartışmalar yürütmek değil. Yöntemle, ana soruna bağlı kalmakla ilgiliyim. Tarih nedir sorusu haydi diyelim çok fazla genel, soyut, kavrayış aşan bir soru. Ama olgu (olay, nesne, kişi, ilişki, vb.) ne zaman tarihsel olur? Aslında yanlış sordum. Bir olguyu, her koşulda tarihsel olsa da kendi tarih biçimlendirmemize (*format*) bile uyarlı bir tarihsel olgu saymamızı ne sağlar? Arkasından başka ve daha önemli bir soru: Tarihi şiir nasıl kavrar? Kayıran için *poetika* ve şiir çalışmasında asıl tartışma eksenini bu. Bunun anlamı ise tarih üzerinden zamanın kavranılışı ve zamanı kavramanın doğru yordamı, biçimleri. Yani şiiri zamanlamak diyeceğim buna. Kayıran şiiri, yeniden zamanlamak istemektedir, istemiştir ve bu konuda kendini bir yolda görür, tanımlar. Bu tasarısı onu varoluşsal (*egzistansiyal*) tasarından ne ölçüde koparır, artık dönmeyeceğim. Şiiri zamanlamak, şairin *Ben*'ini (Yer üzerinden) zamanlaması demek. Ama işte son derece çetrefilli, mayınlı bir alana tam da bu kapıdan girilir. Hangi zaman? Kimin zamanı? Hangi anın, hangi tinin, tenin zamanı? Hangi algının? Onun yolculuğu bu sorular nedeniyle aynı zamanda ve doğallıkla zaman yolculuğudur da. İlginç olan şu. Burada bir *metafizik* (kaçınılmazca) devreye girer. Onun şiirinin zamanı tükenmiş bir zamana geriye doğru saran bir zamandır. Sanki geriye doğru gidilerek zamanla da yüzleşilir, 'kuru ot'un sonsuzca unutulmuş, öyküsüz öyküsüne doğru yol alınır. Geçmişe, geriye saran bir yol ve zaman... Bunun karşılığı kuşkusuz çiledir (*pieta*). Ve yine kuşkusuz, arınmadır. Ama her zaman yeniden uyarmak zorundadır bizi: *Kurtuluş yok. Bir yere çıkılmayacak. Cennet varsa bile arkada kaldı. Tanrısız olmak acı mı acı ama bu acının da herhangi bir seçeneği yok.* Bunları yazıyorum çünkü burada tarih iyiden iyiye siliniyor gibi. (Geriye doğru yolculuk tarihi yakalamak anlamına gelmez.) Yani Kayıran'ın hem şiir düşüncesi hem şiiri, *tarihi silme tarihinin* şiiri. Peki, sonra? Tarihe başka bir kapıdan mı girilecek, bir başkasından çıkmak için? Ağırlıkla geçmişe ilişkin bu deneyim bir karabasan, hayalet öyküsüdür ve geçmişe yolculuk gerçekte bir arınma sağlayacak da değildir onun özgün şiir deneyimi içinde. Öyle görünüyor.

Yücel Kayıran'ın Şiir Üzerine İki Koldan Sorgusu

Poetika

Biraz daha yaklaşalım. Kayıran 'poetika'sını özetleyecek değilim. Bu yazıyla ilgilenen boşuna ilgileniyor olmasa gerek. Kayıran çalışmalarını bildiğini varsayabiliriz. Bir şairin şairliğini onu kuşatan dünya içinde çıkmazdalık bilincinden üreten, ne yazık ki bu bilinci giderek 'içeri'ye (tin) gömen, üstelik bu içeriden dışarıya doğru açılan umutsuzluk bilincinin 'doğru' temsil düzeyini yakaladığını bana göre gereksiz şiirsel önermeye dönüştüren bir tasar (*proje*) söz konusu. Gerçi bu bilinci yükselten şairin (*poetik şair*) doruğu yakaladığını, yeterlik ya da erk (*iktidar*) konumundan yazdığını söylemiyor, hatta eleştiriyor. Aslında olan bilinci dervişçe yükseltme çabası, bitmez yolculuğudur. Şair, dışarıya (dünyaya) karşı yükseltebildiği direnme, var olma

direncini gelecek zaman kipini berileyerek, şimdiyi yayabildiğince geçmişleyerek aşkın bir zamanlama yordamı öneriyor. Gerçi bu zamanlama girişimi kırılğan bile değil, kırıklı, yenilmeye yargılı bir girişim. Geçmişin zamanları kurtarılamayacak ve ağıt (*requiem*) baskın duygu olarak Kayıran şiirinde avuntusuz bir hüznü kabartacak (ölülerini bile yitiren *elejik* bir yakınma tınısına varacak).

Aslında, yerinde soru 'Neden'? Neden bir şiir okuma-yazma '*poetika*'sı? Şiir nasıl okunmuş, nasıl yazılmıştı da bu yetmemişti? Bu sorunun iki çıktısı var. Biri saptamaya, öteki önermeye dönük. Böyle bir soru ülkemiz bir yana dünyada ilk kez sorulmuyor kuşkusuz. Kayıran'ın yaptığı şey bir tür güncelleme. Akademinin 20. yüzyıl başlarında bıraktığı ya da görmezden geldiği atlanmış ya da çağdaş okuma/yazma yordamlarını geleneksel tartışmalara eklemlmek, olanaklıysa yeni bir şiir (okuma/yazma) kuramı oluşturmak. Büyük ve savlı (*iddia*) bir girişim kuşkusuz ve yalnızca cesareti bile kutlanmaya değer, küçümseme de içinde birçok tepki biçimi olasılıkları gündemdeyken...

Sorun nedir diye ayrıca sorulursa bana göre Kayıran'ın kuramlama çabasının tekçilik (*monizm*) ile ikicilik (*düalizm*) arasında kararsız salınmasıdır derim. Yeni bir şeyi eski karşıtlara, dönüştürülmüş olsa da ikide bir eski içeriklerine kayıp oturan kavramlara dayanarak kurgulaması; kavrayıcı açıklamalarla çok sıradan, insana 'Böyle de olmaz ki' dedirtebilecek yalın, beylik yargıları bir araya kolayca, bir kuramcıl sürçme gibi getiriyor olması... Rastgele örneklersek: doğu/batı, iç/dış, sol/sağ, birey/toplum, vb. türünden kavram çiftleri artık mide bulandıracak kerte suyu çıkarılmış sözde tartışmaları çoktan aşmış olmamız gerekirdi. Eski aylar kırılarak yıldızla dönüşmezler bence. Aslında '*çıkma*'da olmak bilincinin ille de varlıksal (*ontik*) açığa çıkışla ilgili olması gerekmiyor, bu çıkmazdalığı ayırımsamanın bilgi, duygu, vb. başka birçok kaynağı da olanaklı (*mümkün*) ve tüm bu seçenekleri içerimleri, değerleri açısından karşılaştırmak yanlış sonuçlara da taşıyabilir. Varoluş, hatta varlık kavrayışı (deneyimi de diyebiliriz) '*ne*'lik, '*kim*'lik, '*nerede*'lik, '*nasıl*'lik konularında en az çatışkı içeren, dolayısıyla en az tetikleyen kavrayıştır. Bence en kararlı (nötr), yani ölü durum, '*hiç*'in durumudur. Buradan şair çıkması düşük olasılıktır. Şair varlık deneyiminden değil, öznelik bilincinden doğar. (Ne yazık ki!) Çünkü varlık deneyimi insanı insan ya da *zoon politikon* kılmaz. Onu varlık bilinci insan kılar. *Zoon politikon*'un olmadığı yerde şiir (şair de) yoktur. Yani (yine, ne yazık ki!) şiir (şair) ekinseldir (*kültür*). Yukarıda bir yerlerde söylemeye çalıştım zaten. Varlık deneyimi de (üçüncü kez: ne yazık ki!) ekinseldir. Varoluşçu geleneğin büyük çıkmazı (*aporia*) da bu olsa gerek. Ha, durum şiiri eksiltir mi? Büyük bir deneyimden (insanlık tarihinin öteki, örtük, gözden saklı geleneğinden; doğrudanlıktan, aşkınlıktan, tinsellikten, usdışından, rindlikten, vb.) yoksun mu bırakır?¹⁰ Yineliyorum. Tüm bunlar da öznelik içredir ve öznelik de ne yapsak, dünya içredir. Dünya nedir diyorsanız, zurna belki burada zırt diyor, ağızla kuş tutulsa insan tasarımı dışına çıkarılamayan şeydir. İşte yeni *poetik* önermenin bu ayrıntıyı atlamaması önemliydi.

Çerçevelemede yaşanan sorunlar (ki kaçınılmazdır bir noktadan sonra) kurmaca kümeyi öğeleriyle (*eleman*) sorunlu bir ilişkiye zorluyor. Ya küme öğeleriyle tanımlanamıyor ya da bu öğelerle böylesi küme çatılamıyor. Hep bir sapma söz konusu ve bir yere değin de bu sapmadır hakikatin asıl içeriği (bunu da gözden kaçırmamak gerekir). O zaman her önerme, tartışmaya açılan bir önermedir. Ben Kayıran'ın '*Felsefi şiir*' çalışmasını da tartışmaya açılan bir öneri olarak görme yanlısıyım. Amacı aşan ya da amacın gerisinde kalan yargılarla ise bir işim olmaz.

¹⁰ Bu türden bir tartışmayı benim katılmadığım bir yaklaşımla sergileyen Ernesto Sabato romanına bakılabilir: **Karanlıkların Efendisi**, Çev. Suna Kılıç, Ayrıntı y., 2005, s. 152, vd.

Şiir

Unutmamamız gereken şey ise Kayıran'ın çalışmasının bir felsefe tasarımı değil şiir tasarımıyla ilgili olması. Felsefe onun şiir tasarımına zorunlu olarak ekleniyor, düğümleniyor. Gerçekte ilk ve sanırım son sorusu, *Şiir (şair) ne olmalıdır*, sorusu. Bakın, *Şiir nedir, şair kimdir*, sorusu değil. Soru bu olunca şiirin sırtına tüm insanlık yükü biniyor ister istemez ve binmeli zaten. Şiir ve şair oluşan bir şeydir ve evrensel oluşumun bir yerde sapmasıdır; bilinci, varoluştaki yerleşme sorunudur. Zamanlama demiyorum, çünkü zamanlama yerleşik çizgisel tarih kavrayışımızla çarpılabilir. Ama her yerleşme girişimi zamanlaşma girişimidir de aynı zamanda. Yani görevlidir (*misyon*) şiir ve şair. Kayıran kendi şiir serüveninde böylesi bir eşikten dönüşerek (*metamorfoz*) yola koyulmuş görünmektedir. İçinde bulunduğu dünya ve ortasındaki *Kendî*'ni açıklayan dışarıdan yönlü birçok dille yüzleşmiş, bütün bu dillerin kendisine dönük tanı(m)lama girişimlerinde bir sorun, bir eksik olduğunu doğrudan deneyimlemiştir. Bir uyumsuzluk, sapma, beklentiyi boşa düşüren bir kuşatıcı yalan kendini başka diller üzerinden kavrama seçeneklerini aşırı, ağırlı biçimde zorlamış olmalı. Çünkü o güne değin nedensel açıklamalar, üstelik geleceği de matematiksel kesinlikle bugünden kestiren açıklamalar, hiçbir şeyi açıklamamakla kalmamış, tüm *Ben*'i ortalayan çerçeve anlatımlar arka arkaya yıkıma uğramış, geriye bir *Ben* ya da *Ben*'den artan son şey uğruna bir tutamak arayışı kalmıştır. Ya uçuruma, boşluğa tepe taklak yuvarlanılacak ya dünya yeniden ve başka türlü anlatılacaktı. Felsefe öğrencisi Kayıran'ın doğallıkla felsefe yardımına koşacaktı. Son tutamak: *burada böyle olmalık*tan hâlâ bir şey anlaşılabilir miydi? Yitirmenin ve yitmenin bir öyküsü olabilir miydi? Bulunulan yerden, *Ben*'in parça parça yitişinden bir şiir çıkarılabilir miydi? Olanaksız zorlayan ama yine de yenilen düşlem, ters yönlü bir yıkılış anlatısına dönüştürülerek, böyle bir anlatıdan *varlık, orada olmalık, oradalık*, yani dosdoğru bir arayış yine de çaba ve olma hakkı doğar mıydı? Varlığı, varoluş (biçimi ve seçimi), aktörel seçişe iter ve *Ben* kendini hiçe savruluşundan doğrulayabilir, hatta aklayabilirdi. Yoksa Tanrı'nın yitiminden geride kalan sonsuz boşluk *Ben*'i sonsuza dek gerekçesiz (yersiz ve zamansız) bırakacaktı. Tanrı'yı yeniden bulma, dünyayı yeniden nedenleme niyeti yoktu denemez Kayıran'ın. Aslında tüm şiiri bu arayış ve onun olanaksızlığıyla ilgili. Geriye hep *Ben*, tek başına kalakalıyordu. Bu *Ben* ne yaparsa (*Ben*) olurdu. Hem niye olmalıydı? (Aktörel soru...) Peki, aktöre (*etik*) nedir? Yine uygarlık dediğimiz şeye, tarihe içkin değil mi, aynı varlık, bilgi gibi. Öyleyse tutulan şeyden, tutamağın ne olduğundan çok tutmanın kendinden, yani şiirden kurulabilirdi *Ben*. Hiçleşme serüveninin, *Biz*'i değil *Ben*'i kendini biçimleyecek, kuracak, hatta parmaklarının ucunda tutamağı da tasarlayacaktı. Tüm bu öyküyü dillendirmenin biricik yolu ise kurulu sözlükten sapmayı, yani imgeyi getirip koyuyordu masaya. Yani Kayıran'ın bu içiğrisi, sancısıdır onu şiir(in)e taşıyan şey. Yoksa geleneğe parlak bir eklemleme, oradan tüm uzam/zamanlara uzanan bir (şair) '*kahraman*' çıkarma, öznellikten '*biricik anlatı*' kurma, vb. gibi bir şiir nedeni yoktu (En azından ben öyle görüyorum). Yani şiiri, bir durumu, ortasında durduğunu (nu düşündüğünü) bir durumu açığa çıkarmak, görünür kılmakla ilgili bir özgönderimle ilgiliydi ve bu konuda ısrarlı, tutarlıdır. Tutumu, şiir bağlamında neleri yakalar ya da kaçırır, adlandırmaları nerede yanlış nerede doğrudur (!), amaç/araç sağlıklı döngüsünü hangi düzeyde yakalar, imge siyaseti nedir, vb. bunlar bir dizi tartışmayı tetikler, ki ben Kayıran şiirinin yakın okuması deneyimimde (yukarıda) bu türden bir çözümlemeyi yanı sıra yürüttüğümü umuyorum. Burada yinelemeyeceğim. Ama şiir serüveni boyunca, hem şiir '*poetika*'sının somut uygulaması hem de amacına, görevine uygun şiir dili kurma konusunda geliştirdiği şiirsel aygıtların işlevi, katkısı konusunda birkaç şey daha söylemem iyi olur.

Şiir serüveni boyunca olanaksız yurt ara(n/y)ışından söz etmiştim. Geçmişin yurtları, yeniden şiirle adım adım sınıanır, yoklanır ve tümünden yine arta kalınır. Geçmiş zamanda yolculuk Kayıran'ın gelecek şiirinin sıfırlanmış (reset) kalkış noktası olmak zorunda çünkü. Hesaplaşmadığı ve doğumundan başlayarak onu kuşatan tüm yurtlarıyla tek tek yüzleşmeden yeni yurt imgesi oluşturmaya zaten olanaksızdı. Yurt geçmiş yurt deneyimlerinden kurulur ve yurtsamayla başlayan, yoklamayla, sınıamayla, düş kırıklığıyla biten bir deneyim tüm yurtları tüketir. *Ben* yine eksiltilmiş, acı çekmiş, aynı zamanda daha arık bir *Ben* olarak kalır geriye. Bu yurtlar insanlar, anılar, anlar, nesneler, coğrafyalar, kentler, bitkiler, vb. dir. Tümü de yola çıkmaya davet ederler. Sonunda yolda olan, yolcu imgesi şiir çadırının orta direğine dönüşür. Demek tümü zamanının imgesiymiş, demek tümünden türemiş bu *Ben*, onların toplamından bir eksik ya da bir artmış. Tüm yurtlar *Ben*'i kurmaya, *Ben* yapmaya yetmemiş. Peki, kuşku neden *Ben*'i de silmiyor. Son yurt olasılığını terk etmiyor şair? Yolculuk niye sürsün ki... Bunu isteyen Kayıran özelinde büyük olasılıkla şiir. *Öteki Ben*, öteden gelen, yolculuğu şaire doğru yapan *Şiir-ben*. Böylece şiir hep ertelenen bir kavşakta, gelenle gidenin buluşma yerine doğru, şiiri şaire, şairi de de şiire ulayan bir yolcu-karşı yolcu değişmecesi... Bu değişmeceyle örülüyor, biçimleniyor yol da. Soru ise bu noktada şöyle: *Bu Ben nelerden Ben? Toplum bu Ben'in neresinde?* Toplum derken, *Ben*'i *Ben*'leyen düzeneklerden söz ediyorum. Topluma karşın *Ben* olanaksız, *Ben*'i *Ben*'leyen süreç toplumsallaşma çünkü. Bu soru bir kenarda dursun. Ama Kayıran şiirini, bu *Ben*'leşme eytişmesi (*diyalektik*) üzerinde kurmaya, daha doğrusu tutmaya çalışıyor. Bir anda kendini olmadık yerlerde, bir yanı silik, öte yanı şişik bir yanılsama içerisinde bulabilir çünkü. Önemli olan ise, *Ben*'in varoluş deneyimi içerisinde kendini eleyerek yeniden imgelerken şiirin ne yaptığı, nasıl ilerlediği... Çünkü Kayıran şiiri bu bağlamıyla çıkışsızlığa yargılı görünüyor ve bir çıkış bulmak zorunda (mı?)

Bu şiir çağcıl (*modern*) Türk şiirinin Kayıran tasarımı içerisinde biriciğidir, denebilir mi? Önemli bir yer tutuyor olsa da derdi yukarıda anlattıklarımız olan *biricik şiir* sayılamaz bize göre. Bunu söylerken kendi çerçevelemesinin de dışından düşündüğümü belirtmeliyim. Ama Kayıran şiirinin yerini saptamak şunun için önemli. Kendisi kuramsal çalışmasıyla tam da Türk şiirinin yeniden haritalamasını yapıyor ve dolayısıyla kendi şiirine de bir yer arıyor ya da açıyor. Bunun saygıdeğer bir çaba olduğu tartışılmaz. Çünkü şiirimize özgü var olan haritaların hızla güncellenmesi birçok nedenle gerekiyor ve bu konuya burada girmek istemem. Şiiri aynı zamanda bir haritalama çalışmasıdır Kayıran'ın. Bunu ayrıca görmek çok önemli. Öte yandan ne haritanın he de haritada bir yer açmanın umurlarında bile olmadığı *benbenci* bir şiir dalgasının (iki anlamda) tam ortasında olduğumuz gibi acı bir gerçeğe yüz yüzeyiz.

Bu yolculuğunda geliştirdiği yordamlara, araçlara gelince doğrusu ya çok geniş bir yelpazede şiirin dünya ve yerel deneyiminden, yalnızca içerik olarak değil biçimsel araçlar olarak da yararlanmasını bilmiş, bunu büyük başarıyla şiire uygulamıştır. Somut şiire, sesçil şiire, söylemsel şiire, ölçülü şiire, epiğe, liriğin tüm çeşitlemelerine, önceki şiirlerin yansılmasına, vb. değin ulaşabildiği tüm olanaklara yetişmiş, kendi şiirine bu uygulamaları şiirin doğal, içkin, tümleşik öğesiymiş gibi yerleştirebilmiştir. Evet, şiiri *Ben*'e kilitli, *Ben*'e dönen bir şiirdir, ama yarıçapı olabildiğince büyüüp küçülen, devingen bir *Ben* onunkisi. Sorun, şiirini *Ben*'in içeriden kurulmasına (*ilham*, diyor) yaslaması. Dışarısız içeri olmadığı gibi ilişkili olarak toplumculuğu, dünyagörüşünü, siyaseti, ideolojiyi öylesine, yerleşik kalıplara sırtını dayayarak kolayından geçiştirmenin, şimdilik şiirinde bir düzeysizleşme, niteliksizleşmeye yol açmadığını ama düşünsel tasarında bir sıçrama yapmadıkça bu sonucun çok da

uzakta olmadığını üzüntü duyarak söylemenin tam yeri diyeceğim ama belki de şimdi-burası değil o yer.

Her ne denli 'kozmos'un dışarıklı usuna fırsatı buldukça giydireyor olsa da kendi çift yollu şiir uğraşının bir tasara (*proje*) dayalı olmasında bir tuhafılık yok mu diye sorulabilir. Çünkü içe doğuş, dahası içten doğuş vurgulamasına karşın 'anlamlandırma', çalışmasının üst belirleyeni. Epeyce görünmez kılınmış bir çelişki bu (ki Kayıran böyle bir şeye aslında gönül indirecek biri değil, çalışmasından anladığımca). Anlam eğer önsel (*a priori*) ve *olmaktan* önce ise, içeriden dışarıya akıyorsa tüm varlıkçı (*ontik*) tasar da güme gidebilir. Gerçi yeri geldiğinde şairin dünyalılığına, siyasallığına (ama toplumculuğuna değil) gönderme yapıyor olsa da okuru çökebilir (çöküntü yaşayabilir) ya da okurunu mayınlı bir bölgede dolandırdığı açıktır. Şiiri belli bir düzeyin altına hiç düşmese, yeniden bulgulanmayı beklese bile, belki biraz da bu yüzden tedirgin, öz yıkıma yüzünü çeviren bir şiir izlenimi veriyor. Oysa aslında savlı (*iddia*) bir tutumu ve dayancı (*inat*) üstlendiğini görmemek olanaksız neredeyse. Sonuçta bu 'kendini oyan şiir'in tüm savlarından çekilmesi (*regresyon*) ve bir daha dönmemesi gerekir. Onun şiiri yılmıyor ve şaşırtıcı biçimde iç (*Ben*) kazısını sürdürmek üzere geri dönüyor. Ben, okurun açmazı ayırımsayarak, Kayıran'ın şiirine kendisine karşın yeniden atılmanın, kazısını kendisi denli dışarıya yöneltmesinin görünmez dizelerini katacağını düşünüyorum. Okur Kayıran'ın aslında taşıdığı ama göstermediği şeyi şiirine bağlanarak ekleyecektir, yoksa okumasını bir yere koyamayacaktır bu gidişle. Çünkü geldiğimiz eşikte Kayıran şiiri, yukarıda bir yerlerde söylediğim gibi sıçramasını yeterince biriktirdi. Eğer bu sıçrama gerçekleşmezse tüm şiir geriye doğru yeniden okunmak ve ona bağlılanan şey geri alınmak zorunda kalınabilir. Çünkü sözü, sözverisi (*vaat*) olmayan şiir, her ne denli Kayıran bunu geleceğe, düşüncüye (*ideoloji*), vb. bağlamaya, dolayısıyla yadsımaya baştan yatkın olsa da şiirden bir eksik kalmaya yargılıdır. İnsan, yoksa neden şiir söyler ki! Ayrıca söz (*kelâm*) bakalım, nereden geliyor. Kendi öyküsünden taşan söz olmayacağı gibi her söz kendinden taşmanın somutlaşmasıdır. Yani her söz, söz olduğunca imgedir ve imge öteki yer ve zamandır. Ötekini çizginin süreğinde bir geleceğe bağlamaksa kaygınız, bu başka bir şeydir. Yani alanların birbirine karışması ve bunun şiirde şimdilik büyük yıkımlara yol açmayan yansımaları sonraki şiiri yıldırıyla (*risk*, *tehlike*) karşı karşıya getiriyor. Böyle süremeyeceği neredeyse açıktır çünkü. Ama aynı Kayıran şiirinin büyük bir olumsuzluk, gizilgüç (*potansiyel*) taşıdığı da bir o denli açıktır. Bununla şiirinin canlı, duygun, tepkili, dolu bir olanak (*imkân*) olarak gövdelenişini düşünüyorum. Bir yandan da içinde yaşanan dünya ve onun içinde şair (şiir) aynı havayı soluyor artık hava neyi içeriyorsa okur da yazarla birlikte aynı şeyi solumadan kalamıyor. Onun şiirinin yaratıcı açılımlara hazır bitek bir tarla olduğunun kanıtıdır bu. Şiiri karşısında okuru sakınlı olmaya zorlayan birçok özelliği yanında bir de felsefe geleneğinin sağladığı, her şeyi tartışmasını, şiirinin içine alma huyunu da vurgulayalım. *Ben*'i kuşatan çevren (*ufuk*) içine giren tüm varlıklar şiirin yoluna çıkabilir. Önemsiz sanılabilecek bir ayrıntı, bir ses, görüntü, doğa kımıltısı, yapay nesne, kavram, düşünce, vb. her şey *Ben*'i odaklayan yörüngelerde şiirsel döngüye katılır. Günlük bir seslenim, sıradan bir aktarım, anlamını aşan bir deyiş, düşünsel bir önerme, kavram, şiirin kapsama alanı içindedir. Yani aslında *Ben* üzerinden şiir yaşamın içindedir. Sanırım *Ben*'i haritada doğru (!) yere yerleştirme sıkıntısı sürmektedir ama *Ben*'in doğru yeri diye bir şey yok büyük olasılıkla.

Bunları söyleme nedenim kimi has şairlerde olduğu gibi Kayıran'ın da dili tüm katmanlarıyla harmanlayarak kullanmaya özen gösteriyor olması. Nedeni açık. Böylece dil üzerinden yaşamın kişiyi (şair) bıraktığı yer daha kesin belirlenir (saltık kesinlik olanaksız olsa da). Şiir düşüncesi zaman zaman tersini ileri sürer gibi

görünse de aslında dünyalıdır. Salt *Ben*'le değil *Dünya* (varlık) içinde *Ben*'le (*Dasein*) ilgilidir ve *dünya durumu* anlamında çevreldir (*ekolojik*) şiiri. Böyle olmasa, umutsuzca da görünse 'arayış' şiirinden, yoldan, yolculuktan söz edemezdik.

Gelinen yer, varlığın yaşamla (insan), yaşamın *Ben*'le (şair), *Ben*'in dille (şiir) kesiştiği yerde, kesişim kümesinde yurtluktur ama bu küme, bu yurt aranişi sürmektedir, hep de sürecektir. Yolboyunca (*güzergâh*) gerek *Ben*'i (şair) gerekse *Öteki*'ni (*Ben* olmayan herkes) yanıltacak albeniye, sahici şiirin kaldıracağından daha çok ala (*hile*), çekim etkilerine (*efekt*) yüz verilmeyecektir. Yaratıcı uygulamaların dışlanması pahasına değil kuşkusuz. Bu olacak ama '*fareli köy kavalcısı*' olunmayacaktır. Büyü, gözbağcılık bilinçle dışlanacak, dilin ağırbaşlı akışı ketlenmeyecek, tümce sonuna doğru yürüyüşünden sapmayacaktır. Tam da bu nedenle Kayıran şiiri, şiir tümcesi ile tümceyi aşan şiirin denge noktasından yol alır. Bu çok önemlidir. Kayıran tümcesi (ve onun arkasındaki öznesi) dürüsttür (içerikten bağımsız söylüyorum bunu), yanıltmaya karşı bağışıktır, suçu varsa suçunu örtmez, gösterir, *Ben*'i ne ise o olarak serimler, bu anlamda da cesurdur. Hatta kendini aşacak kerte nesneldir şiirinin öznesi konusunda. Bu eytişmeli (*diyalektik*) sunuma da dikkat çekmek isterim. Arkasında emek ve bir bilinçli tasarım, düzenek var.

Şimdilik sonuç olarak diyebiliriz ki *Ben*'i (özneyi) varlıkla ilişkilendiren Kayıran şiiri, güzelduyu (*estetik*) ama daha önemlisi aktörel (*etik*) bir sorgulamanın öngününe (*arefe*) taşımıştır şiirini ve yolunda arayışı sürecektir gibi görünüyor. Bizde ve dünyada örnekleri var. Bizden örnek vermeyeceğim ama örneğin T. S. Elliot'un şiir serüvenine yakından bakılmalı, derim.

KAYNAKLAR:

ŞİİR

- Kayıran, Yücel; **Hayaline Firar Edemeyenlerin Afsunu** (1997), Everest Yayınları, Birinci Basım, Kasım 2022, İstanbul, 100 s.
- Kayıran, Yücel; **Beni Hiç Göremezsın** (2004), Everest Yayınlarında Birinci Basım, Haziran 2023, İstanbul, 95 s.
- Kayıran, Yücel; **Çalgın** (2006), Everest Yayınları'nda Birinci Basım, Ekim 2024, İstanbul, 118 s.
- Kayıran, Yücel; **Son Akşam Yemeği** (2014), Metis Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2014, İstanbul, 139 s.
- Kayıran, Yücel; **Efsus'a Yolculuk** (2017), Metis Yayınları, Üçüncü Basım, Eylül 2021, İstanbul, 115 s.
- Kayıran, Yücel; **Stasis** (2022), Everest Yayınları, Birinci Basım, Kasım 2022, İstanbul, 219 s.

ŞİİR ÜZERİNE

- Kayıran, Yücel; **Felsefi Şiir: Tinsel Poetika** (2007), Yapı Kredi yayınları, Birinci basım, Haziran 2007, İstanbul, 529 s.
- Kayıran, Yücel; **Poetik Varlık** (2023), Everest yayınları, Birinci basım, Ağustos 2023, İstanbul, 608 s.
- Kayıran, Yücel; **Felsefi Şiir-Tinsel Poetika** (2025), Everest yayınları, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş yeni (1.) basım, Mart 2025, İstanbul, 465 s.